

T.C.
FATİH SULTAN MEHMET VAKIF ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

REVÂHÎ'NİN TENVİRÜ'L-EBSÂR İSİMLİ
ESERİNİN İNCELEMESİ

Nevzat BARUTÇU

110101013

TEZ DANIŞMANI

Yrd. Doç. Dr. Türkân ALVAN

İSTANBUL 2014

T.C.
FATİH SULTAN MEHMET VAKIF ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
ESKİ TÜRK EDEBİYATI BİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

REVÂHÎ'NİN TENVİRÜ'L-EBSÂR İSİMLİ
ESERİNİN İNCELEMESİ

Nevzat BARUTÇU

110101013

Bu tez 17 / 01 / 2014 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından oybirliği/oyçokluğu ile kabul edilmiştir.

Jüri Başkanı

Jüri Üyesi

Jüri Üyesi

BEYAN

Bu tezin yazılmasında bilimsel ahlâk kurallarına uyulduğunu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğunu, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bu üniversite ya da başka bir üniversitedeki başka bir tez çalışması olarak sunulmadığını beyan ederim.

Nevzat BARUTÇU

T.C
YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
ULUSAL TEZ MERKEZİ

TEZ VERİ GİRİŞİ VE YAYIMLAMA İZİN FORMU

Referans No	10035775
Yazar Adı / Soyadı	NEVZAT BARUTÇU
Uyruğu / T.C.Kimlik No	TÜRKİYE / 37285326488
Telefon	5317402769
E-Posta	simurgkardelen@gmail.com
Tezin Dili	Türkçe
Tezin Özgün Adı	Revâhî'nin Tenvîrû'l-Ebsâr İsimli Eserinin İncelemesi
Tezin Tercümesi	An Investigation on Revâhî's Work Tenvîrû'l-Ebsâr (Illumination of Vision / Illumination of the Eyes)
Konu	Türk Dili ve Edebiyatı = Turkish Language and Literature
Üniversite	Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi
Enstitü / Hastane	Sosyal Bilimler Enstitüsü
Bölüm	Türk Edebiyatı Bölümü
Anabilim Dalı	Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı
Bilim Dalı	Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalı
Tez Türü	Yüksek Lisans
Yılı	2014
Sayfa	159
Tez Danışmanları	YRD. DOÇ. DR. TÜRKAN ALVAN 55807298464
Dizin Terimleri	İslam dini=Islam religion ; Türk-İslam edebiyatı=Turkish Islamic literature ; Klasik Türk edebiyatı=Classical Turkish literature
Önerilen Dizin Terimleri	
Kısıtlama	Yok

Yukarıda bilgileri kayıtlı olan tezin, bilimsel araştırma hizmetine sunulması amacı ile Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi Veri Tabanında arşivlenmesine ve internet üzerinden tam metin erişime açılmasına izin veriyorum.

21.05.2014

İmza:.....

ÖZ

Osmanlı İmparatorluğu'nda XVI. yüzyılın ikinci yarısından itibaren başlayan dönem, duraklama dönemi olarak bilinir. Bu dönemde birçok alanda duraklamaya başlayan Osmanlı coğrafyasında edebiyat ve sanat gelişmeye devam etmiş, pek çok önemli şahsiyet yetişmiştir. Gücünü İslâmiyet'ten alan İslâmî Türk Edebiyatı, hem içtimaî hem de dînî konularda gerekli yetkinliğe ulaşmakla birlikte bu alanda birçok telif eserin yanında tercüme eserler de kaleme alınmıştır. Âyet ve hadis, özellikle de kırk hadis, tercüme ve şerhleri İslâmî Türk Edebiyatında yer alan dinî türler içerisinde en çok işlenen tür olmuştur.

“Revâhî'nin Tenvîrü'l-Ebsâr İsimli Eserinin İncelemesi” adlı çalışmamızda bir kırk âyet-kırk hadis tercümesi olan Tenvîrü'l-Ebsâr çeşitli yönlerden incelenmiş ve bu inceleme neticesinde de söz konusu alana bir katkıda bulunmak amaçlanmıştır.

Üç bölümden oluşan çalışmamızın birinci bölümünde Tenvîrü'l-Ebsâr nazım şekilleri yönünden incelenmiş ve eserin vezni tespit edilmiştir. Çalışmanın ikinci bölümünde muhtevâ bakımından bir inceleme yapılmış ve tezin üçüncü bölümü el yazması metnin transkripsiyonu ile tıpkıbasımına ayrılmıştır. Ayrıca araştırmacıların istifadesine sunulmak amacıyla çalışmaya dizin eklenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Revâhî, Tenvîrü'l-Ebsâr, İslâmî Türk Edebiyatı, kırk âyet-kırk hadis, tercüme.

An Investigation on Revâhî's Work Tenvîrû'l-Ebsâr (Illumination of Vision / Illumination of the Eyes)

ABSTRACT

The time period that began in the second half of the 16th century is known as the stagnation period of the Ottoman Empire. While many things came to a halt in this period, literature and art continued to develop and many important personalities were raised. Backed by Islam, Islamic Turkish literature reached in its maturity in social and religious themes and several books and translations were penned. The translation of and the commentary on the Qur'anic verses and the hadith (the utterances of the Prophet Muhammed), especially the Forty Hadith, were the most used ones among the themes that are peculiar to the Islamic Turkish literature.

In this study which is titled as "A Survey on Revâhî's Tenvîrû'l-Ebsâr," I aimed to contribute to the field of Islamic Turkish literature by examining Tenvîrû'l-Ebsâr, which is a translation of the Forty Hadith.

This study has three chapters. The first chapter addresses the poetic qualities and the meter of Tenvîrû'l-Ebsâr. The second chapter deals with the content of the work. And finally the third chapter is devoted to the transcription of the manuscript and it's facsimile. And for the use of researchers, an index is added to the end of the survey.

Key Words: Revâhî, Tenvîrû'l-Ebsâr, (Illumination of the Eyes/Vision), Islamic Turkish Literature, The Forty Verses-Forty Hadith, translation

ÖNSÖZ

Klâsik Türk Edebiyatı, gücünü İslâmiyet'ten alan köklü bir gelenektir. Bu bağlamda İslâmî Türk Edebiyatı içerisinde de müstesna bir yeri haizdir. Gücünü İslâmiyet'ten alıyor oluşu, bu edebiyatın bütünüyle dinsel bir edebiyat olduğunu göstermemekle beraber ele alınan konuların çeşitliliği itibariyle, işlenen dinî türlerin yoğunluğu da inkâr edilemez. Hilye, siyer, mevlid, maktel, kırk hadis gibi türler Klâsik Türk Edebiyatında adeta ince bir nakış halini almış ve pek çok müellif tarafından çokça işlenmişlerdir. Özellikle de kırk hadis, dinî türler içerisinde en çok işlenen tür olmakla birlikte kırk sayısının İslâmiyet'teki önemine binaen kırk âyet, kırk esmâ... gibi türlerde de eserler verilmiştir. Bunun yanında kırk âyet ve kırk hadisin birlikte olduğu karışık eserlere rastlamak da mümkün olmuştur.

“Revâhî'nin Tenvîrü'l-Ebsâr isimli Eserinin İncelemesi” adı altında hazırlanmış olduğumuz tez çalışması, Süleymâniye Kütüphanesi Hacı Mahmud Efendi 3829 numarada kayıtlı Tenvîrü'l-Ebsâr isimli XVI. yüzyıla ait manzum bir kırk âyet-kırk hadis tercümesinin transkribe edilmesi ve çeşitli yönlerden incelenmesi sûretiyle meydana getirilmiştir.

Çalışmamız kapsamlı bir **Giriş** ile birlikte **Tenvîrü'l-Ebsâr'ın Nazım Şekilleri ve Vezin Bakımından İncelenmesi**, **Tenvîrü'l-Ebsâr'ın Muhtevâ Bakımından İncelenmesi** ve **Tenvîrü'l-Ebsâr (Metin ve Tıpkıbasım)** olmak üzere üç kısımdan teşekkül etmiştir. Ayrıca araştırmacılara faydalı olabilmesi adına çalışmamızın sonuna bir de **Dizin** eklenmiştir.

Giriş kısmında İslâmiyet'te Kırk Sayısı; Kırk Hadis, Kırk Âyet ve Kırk Âyet-Kırk Hadis türleri hakkında bilgi verilmiştir. Bunun yanında çalışmamıza konu olan eser ile aynı adı taşıyan eserler ortaya konmuş ve müellifin hayatı ile edebî şahsiyeti aydınlatılmaya çalışılmıştır.

Birinci Bölüm'de eseri oluşturan nazım şekilleri ayrıntılı olarak incelenmiş olup eserin vezni hakkında detaylı bilgi verilmiş; **İkinci Bölüm**'de eserin muhtevâsı çeşitli açılardan ele alınmıştır. Eserin son bölümü olan **Metin ve Tıpkıbasım** kısmında ise eser, titizlikle transkribe edilip Latin harflerine aktarılmış ve eserin tek nüshasının tıpkıbasımını istifadeye sunulmuştur. **Dizin** ise araştırmacıların, çalışmalarında istifade edebileceğini düşündüğümüz kelime ve terimler seçilerek oluşturulmuştur.

Metin incelemesi yapılırken eserin dili üzerinde kapsamlı bir şekilde durulmak yerine dil özellikleri dikkate alınarak metnin oluşturulma serüveni, *Metin Kurulurken Tutulan Yol* başlığı altında ele alınmıştır.

Çalışmam esnâsında her zaman yanımda hissettiğim yol göstericim ve sabrı ile daima bana destek olan değerli danışman hocam Yrd. Doç. Dr. Türkân ALVAN'a müteşekkirim. Ayrıca engin tecrübelerinden faydalandığım sevgili hocalarım Prof. Dr. Muhammed Fatih ANDI ile Prof. Dr. Mustafa ÇİÇEKLER'e ne kadar teşekkür etsem

azdır. Bunun yanında çeşitli konular üzerinde fikir alışverişinde bulunduğum arkadaşlarım İsmet İPEK, Yunus MUCAN, Enes AĞRIKAN, Adem SÖKMEN, Selahaddin Eyyup ARİFOĞLU ve Ahmet Emre KOBLAY'a da ayrıca teşekkür ediyorum. Ve çalışmamın hiçbir aşamasında benden desteğini esirgemeyen, bir bakıma tezin tamamlanması vesilesiyle gerçek takdiri hak edenler olarak Asuman BARUTÇU ile gözümün nûru sevgili aileme, acziyetimin farkındalığıyla, şükranlarımı sunuyorum.

Nevzat BARUTÇU
Gaziosmanpaşa-Yakutiye-Fatih, 2014

İÇİNDEKİLER

ÖZ.....	i
ABSTRACT.....	ii
ÖNSÖZ.....	iii
İÇİNDEKİLER.....	v
TABLolar LİSTESİ.....	viii
KISALTMALAR.....	ix
RESİMLER LİSTESİ.....	x
GİRİŞ.....	11
1. İslâmî Literatürde 40 (Kırk) Sayısı Ve İslâmî Türk Edebiyatında Kırk Âyet- Kırk Hadis Tercümelere	11
A. İslâmî Literatürde 40 (Kırk) Sayısı	11
B. İslâmî Türk Edebiyatında Kırk Âyet ve Kırk Hadis Tercümelere	13
2. Tenvîrü'l-Ebsâr İsimli Eserler	15
3. Revâhî'nin Hayatı ve Edebî Kişiliği.....	15

BİRİNCİ BÖLÜM

TENVİRÜ'L-EBSÂR'IN NAZIM ŞEKİLLERİ VE VEZİN BAKIMINDAN İNCELENMESİ

A. Tenvîrü'l-Ebsâr'ın Nazım Şekilleri Bakımından İncelenmesi.....	19
1. Mesnevî.....	19
2. Kıt'a	19
B. Tenvîrü'l-Ebsâr'ın Vezin Bakımından İncelenmesi.....	21

İKİNCİ BÖLÜM

TENVİRÜ'L-EBSÂR'IN MUHTEVA BAKIMINDAN İNCELENMESİ

1. DİN	23
1.1.Allah.....	23

1.2.Melekler	24
1.3.Kutsal Kitaplar	24
1.4.Peygamberler	25
1.4.1. Hz.Âdem.....	25
1.4.2. Hz. İdrîs	26
1.4.3. Hz. Nûh.....	26
1.4.4. Hz İbrâhîm.....	26
1.4.5. Hz. Süleymân	27
1.4.6. Hz. Yûsuf.....	27
1.4.7. Hz. Mûsâ.....	28
1.4.8. Hz. İsâ.....	28
1.4.9. Hz. Muhammed	28
1.5.Âyet ve Hadisler	29
1.5.1. Âyetler	29
1.5.2. Hadisler.....	37
1.6.Sahabeler	41
1.6.1. Hz. Ebûbekir.....	41
1.6.2. Hz. Ömer	41
1.6.3. Hz. Osman	42
1.6.4. Hz. Ali	42
1.6.5. Ezvâc-ı Tâhirât, İsmi Geçen Diğer Sahabeler ve Diğer İsimler	43
2. SOSYAL HAYAT	43
2.1.Târihî Şahsiyetler	43
2.1.1. Nemrûd.....	43
2.1.2. Zelfha	44
2.1.3. Fir'avn	44

2.1.4. Kistrâ	44
2.1.5. Kayser	45
2.2.Savaş Âletleri	45
2.2.1. Zülfikâr	45
3. ZİKREDİLEN MUHADDİSLER VE MÜELLİFİN İSTİFADE ETTİĞİ HADİS KAYNAKLARI	45
3.1.Zikredilen Muhaddisler	46
3.1.1. Buhârî	46
3.1.2. Müslim.....	46
3.1.3. Tirmizî	46
3.2.Müellifin İstifade Ettiği Hadis Kaynakları	46
3.2.1. Sahîh-i Buhârî.....	47
3.2.2. Sahîh-i Müslim	47
3.2.3. Mesâbîhü's-Sünne	47
3.2.4. Meşâriku'l-Envâri'n-Nevbeviyye.....	47

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TENVÎRÜ'L-EBSÂR (METİN VE TIPKIBASIM)

TENVÎRÜ'L-EBSÂR'IN (YAZMANIN) TANITILMASI	49
TRANSKRİPSİYON ALFABESİ	51
METİN KURULURKEN TUTULAN YOL	52
TENVÎRÜ'L-EBSÂR (METİN)	53
TENVÎRÜ'L-EBSÂR (TIPKIBASIM)	128
SONUÇ VE DEĞERLENDİRME	155
KAYNAKÇA	156
KARMA DİZİN.....	160

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1: Vezin kalıplarının nazım şekillerine göre dağılımı.....	22
---	----

KISALTMALAR

- a.g.e. : Adı geçen eser
a.g.m. : Adı geçen madde
as : Aleyhisselâm
b. : Beyit
Bkz. : Bakınız
C. : Cilt
DİA : Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi
Haz. : Hazırlayan
Hz. : Hazret-i
k. : Kıt'a
kv : Kerremallahu vechehu
m. : Mesnevî
ö. : Ölümü
ra : Radiyallahu anhu/anhâ
s. : Sayfa
sav : Sallallahu aleyhi ve sellem
v.d. : Ve diğeri
v.s. : Vesâire

RESİMLER LİSTESİ

Resim 1: Milli Kütüphane Yazmalar Cönk 238’de kayıtlı mecmuâdan alınan murabba.....	18
--	----

GİRİŞ

1. İslâmî Literatürde 40 (Kırk) Sayısı Ve İslâmî Türk Edebiyatında Kırk Âyet - Kırk Hadis Tercümelere¹

A. İslâmî Literatürde 40 (Kırk) Sayısı:

Tarihin en eski dönemlerinden beri bazı sayılar kutsal kabul edilerek uğur getirdiklerine inanılmış, inanç ve gelenekler içerisinde bu sayılara yer verilmiştir. Bu bağlamda kırk (40) sayısı da gerek semâvî dinlere dayandırılan yorumlar gerekse eski medeniyet birikimleri, mitolojik anlatılar, efsaneler, gelenek v.s. yönlerden başta Ortadoğu coğrafyası olmak üzere Doğu ve Batı toplumları tarafından sıklıkla kullanılmıştır.

İslâm dininde kırk (40) sayısı önemli bir yeri hâiz bulunmaktadır. İslâmiyet'te 40 (kırk) sayısının ehemmiyetini ortaya koyabilme adına Kur'ân-ı Kerîm ve hadisler ile İslâm âleminde kırk sayısının nasıl bir yer edindiğini incelemek gerekmektedir. Bunun için de ilk olarak Kur'ân-ı Kerîm'de kırk (40) sayısı üzerinde durulmalıdır. Erba'în (اربعين): Kırk) sözü, Kur'ân-ı Kerîm'de dört yerde geçmektedir. Bunlardan ilk üçü Hz. Mûsâ (as) ile ilgiliyken dördüncüsü, “*İnsanın kırk yaşında kemâle erdiğine*” işaret etmektedir. Söz konusu âyetler şöyle sıralanmaktadır:

وَأَذِّنَا مُوسَىٰ أَرْبَعِينَ لَيْلَةً ثُمَّ اتَّخَذْتُمُ الْعَجَلُ مِنْ بَعْدِهِ وَأَنْتُمْ ظَالِمُونَ

“Musa'ya kırk gece (vahy etmek üzere) söz vermiştik. Sonra haksızlık ederek buzağıyı (tanrı) edindiniz.” (Bakarâ, 51.)

قَالَ فَانَهَا مُحْرَمَةٌ عَلَيْهِمْ أَرْبَعِينَ سَنَةً يَتِيهُونَ فِي الْأَرْضِ تَأْسًا عَلَى الْقَوْمِ الْفَاسِقِينَ

“Allah, ‘Öyleyse orası (arz-ı mukaddes) onlara kırk yıl yasaklanmıştır; (bu müddet içinde) yeryüzünde şaşkın şaşkın dolaşacaklar. Artık sen, yoldan çıkmış toplum için üzülme’ dedi.” (Mâide, 26.)

¹ Çalışmamızın bu bölümünde verdiğimiz bilgiler Abdülkadir Karahan, *İslâm-Türk Edebiyatında Kırk Hadis Toplama Tercüme ve Şerhleri*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 1991; Abdülkadir Karahan, M. Yaşar Kandemir, “Kırk Hadis”, *DİA*, C. 25, Ankara, 2002; Nurgül Sucu, *Eski Türk Edebiyatında Tercüme Geleneği*, Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi (Çevrimiçi) <http://www.turkiyat.selcuk.edu.tr/pdfdergi/s19/nurgulsucu.pdf> 07.10.2013; İskender Pala, “Kırk”, *DİA*, C. 25, Ankara, 2002 ve Ahmet Sevgi, *Merdümî – Tuhfetü'l-İslâm (Manzum Kırk Âyet ve Kırk Hadis Tercümesi)*, Selçuk Üniversitesi Basımevi, Konya, 1993 isimli çalışmalardan derlenmiştir.

ووعدنا موسى ثلاثين ليلة واتمناها بعشر فتم ميقات ربه اربعين ليلة وقال موسى لاختيه هرون اخلفنى
فى قومى واصلح ولا تتبع سبيل المفسدين

“(Bana ibadet etmesi için) Musa'ya otuz gece vade verdik ve ona on gece daha ilâve ettik; böylece Rabbinin tayin ettiği vakit kırk geceyi buldu. Musa, kardeşi Harun'a dedi ki: Kavmimin içinde benim yerime geç, onları ıslah et, bozguncuların yoluna uyma.” (A'râf, 142.)

ووصينا الانسان بوالديه احسانا حملته امه كرها ووضعته كرها وحمله وفصاله ثلاثون شهرا حتى اذا
بلغ اشده وبلغ اربعين سنة قال رب اوزعنى ان اشكر نعمتك التى انعمت على وعلى والدى وان اعلم صالحا
ترضيه واصلح لى فى ذريتى انى تبت اليك وانى من المسلمين

“Biz insana, ana-babasına iyilik etmesini tavsiye ettik. Annesi onu zahmetle taşıdı ve zahmetle doğurdu. Taşınması ile süttten kesilmesi, otuz ay sürer. Nihayet insan, güçlü çağına erip kırk yaşına varınca der ki: Rabbim! Bana ve ana-babama verdiği nimete şükretmemi ve razı olacağın yararlı iş yapmamı temin et. Benim için de zürriyetim için de iyiliği devam ettir. Ben sana döndüm. Ve elbette ki ben müslümanlardırım.” (Ahkâf, 15.)

Kur'ân-ı Kerîm'de dört yerde geçen kırk (40) sayısı hadislerde ise on sekiz yerde geçmektedir.

40 sayısı ile alâkalı olarak kırk âyetten müteşekkil risâleler bulunmakla birlikte kırk hadis risâlelerinin mukaddimelerinde genellikle 40 ile ilgili âyet ve hadislerle işaret etmek, bir gelenek hâlini almıştır.

40 sayısı Cenâb-ı Hakk'ın 40 isminin mahrem evsâfını izah hususunda da kullanılmış ve bu yönde eserler kaleme alınmıştır.

Hz. Muhammed (sav)'in 40 yaşında nübüvvete nâil olduğu, İslâmiyet'in mü'minlerin sayısı 40'ı bulunca açıktan açığa yayılmaya başladığı da bilinmektedir. Ayrıca Dört Halife ve özellikle de Hz. Ali (kv)'nin 40 sözünü ihtiva eden eserler de kaleme alınmıştır.

İslâm hukukunda da 40 sayısına yer yer rastlanmaktadır. Örneğin, İslâm'ın beş şartından biri olan zekât, malın 1/40'i üzerinden hesaplanmaktadır.

Tasavvuf geleneğinde de 40 sayısı çokça kullanılmaktadır. 40 günlük Çile (Çille-Erba'ın) çıkarmanın sûfiler arasında meşakkate tahammül ve nefsin tasfiyesiyle alakalı olduğu bilinmektedir. Ayrıca İslâmî inanışın bir işaretiyle göre insanın hamuru “kırk gün boyunca rahmet yağmuru ile” yoğrulmuştur.

Yukarıda kısmen açıklanmaya çalışılan nedenlerin gösterdiği üzere 40 (kırk) sayısı, İslâmiyet'te özellikle “olgunluğu” ifade eden sayı olması hasebiyle istisnâ bir mevki edinmiştir.

B. İslâmî Türk Edebiyatında Kırk Âyet ve Kırk Hadis Tercümeleri:

İslâmî Türk Edebiyatında kırk âyet ve kırk hadis türlerinin ortaya çıkmasında “kırk” sayısının İslâm âlemindeki ehemmiyeti önemli rol oynamakla beraber, kırk hadis türünün meydana gelme nedenleri arasında şu hususlar gösterilmektedir:

من حفظ على امتي اربعين حديثا من امر دينها بعثه الله في زمرة الفقهاء والعلماء yani “*Ümmetim için din emirlerine dair kırk hadis hıfzeden kimseyi Allah Teâlâ fakihler ve âlimler topluluğu arasında diriltir.*” şeklinde bilinen ve değişik kaynaklarda varyantlarına rastlanan, aynı zamanda hadis âlimlerinin *zayıf* olarak nitelediği meşhur hadisin müjdesine nâil olmak; şefaât-i Nebeviyye'ye nâiliyet ve cehennem azabından korunma temayülü; hayır dua almak ve rahmetle yâd edilmeye vesile kazanmak; Peygamber Efendimiz (sav)'in ruhaniyetine tevessül, sıkıntıları unutmak, faydasız geçen zamanı telâfi etmek, dinî emirlere ve müslüman halka hizmet etmek; eslâfa uymak, dost veya talebe ricasını yerine getirmek, hadis ilminde ve edebiyatta behresi olduğunu göstermek; ders takrirlerinde kullanmak; câize ve in'âma nâil olmak.

Yazılış sebepleri kısaca özetlenmeye çalışılan kırk hadis türünün İslâmî Türk Edebiyatında Türkçe'deki ilk örneğini Harezmi sahası şairlerinden Kerderli Madmud b. Ali'in kaleme aldığı *Nehcü'l-Ferâdis* oluşturmaktadır. Bu eserden sonra Türk Edebiyatında pek çok kırk hadis tercümesi yazılmış olmakla birlikte Türkçe kırk hadis tercümelerinin en önemlilerinden birkaçı aşağıda sıralanmaktadır:

Kemâl Ümmî'nin *Kırk Armağan* ismini verdiği 200 beyitlik mesnevîsi.

Bâkî'nin Ebû Eyyûb el-Ensârî (ra) tarafından rivayet edilen hadislerden kırkını toplayarak tercüme etmesi sûretiyle hazırladığı *Tercüme-i Hadîs-i Erba'in*'i.

Usûlî'nin, dîvanının baş tarafında yer alan ve seksen hadisin kıt'a nazım biçimiyle tercüme edildiği *Manzûme-i Hadîs-i Erba'în*'i.

Abdûlmecîd b. Şeyh Nasûh'un hadislerden sonra konuya uygun hikâyelere de yer vererek hazırladığı *Arafâtü'l-Ârifîn*'i.

Âlî Mustafa Efendi'nin *Çihil Hadis* ismini verdiği iki ayrı eseri.

Osmanzâde Ahmed Tâib'in, bir ara hastalanan Sultan III. Ahmed'e şifa bulması niyetiyle adanan, hadislerin önce nesre çevirilerek Türkçe'ye aktarıldığı ve daha sonra da birer kıt'a ile nazmedildiği *Sihhat-âbâd* isimli risâlesi.

İslâmî Türk Edebiyatında siyer, hilye, mevlid, maktel gibi dinî türler içerisinde kırk hadis, en çok işlenen tür olmasına rağmen kırk âyet türünde eserlere pek rastlanmamaktadır. XVII. yüzyıl şairi ve münşîlerinden Okçu-zâde Mehmed Efendi'nin *E'n-nazmu'l-mübîn fi'l-âyâti'l-erba'în* adlı eseri kırk âyet türüne örnek olarak gösterilebilir. Okçu-zâde bu eserde ele aldığı her âyeti önce bir kıt'a ile tercüme etmekte sonra da bu âyetle ilgili mensûr olarak uzun uzun açıklamalarda bulunmaktadır. Bu hâliyle eser manzum kırk âyet tercümesinden ziyade mensûr bir kırk âyet tefsîri gibi görünmektedir.

İslâmî Türk Edebiyatında müstakil kırk hadis ve müstakil kırk âyet tercümelerine ek olarak bir de, yaygın olmamakla birlikte, manzum kırk âyet-kırk hadis tercümeleri görmek mümkündür. Edebiyat tarihimiz boyunca yalnızca iki örneğine rastladığımız bu tercümelerin ilki Merdümî Abdüsselâm Çelebi'nin, Türk Edebiyatının manzum ilk kırk âyet tercümesini muhtevî *Tuhfetü'l-İslâm* isimli eseridir ve yakın zamana kadar da tek örnek olarak kalmıştır.

Manzum kırk âyet-kırk hadis tercümelerinin ikincisi çalışmamıza konu olan ve ilim âleminde henüz bilinmeyen Revâhî'nin *Tenvîrü'l-Ebsâr* isimli mesnevîsidir². Revâhî, otuz beyitlik bir Besmele şerhi ile başladığı eserinde önce kırk âyeti muhtelif uzunluklarda mesnevî nazım şekli ile tercüme etmekte sonrasında ise kırk hadis tercümelerini birer kıt'a ile vermektedir.

² Sadık Yazar, “Anadolu Sahası Klâsik Türk Edebiyatında Tercüme ve Şerh Geleneği” isimli doktora çalışmasında bu esere yer vermiş ancak eser, sıradan bir kırk âyet ve kırk hadis tercümesi gibi ele alınmıştır.

2. Tenvîrî'l-Ebsâr İsimli Eserler:

Tenvîrî'l-Ebsâr ismi ile yazılan eserlere baktığımızda çalışmamıza esas teşkil eden eser haricinde karşımıza Muhammed b. Abdullah Timurtaşî'nin Tenvîrî'l-Ebsâr ve Câmî' u'l-Bihâr adlı eseri ve bu esere yapılan şerhler çıkmaktadır.

Tenvîrî'l-Ebsâr ve Câmî' u'l-Bihâr³

Gazzeli fıkıh âlimi Şihâbüddîn (Şemsüddîn) Muhammed b. Abdillâh b. Ahmed el-Ömerî et-Timurtâşî el-Gazzî (ö. 1006/1598) tarafından 995 (1587) yılında tamamlanmış ve birçok yazma nüshası mevcut olan meşhur bir eserdir. Eser, müftü ve kadılar için el kitabı mâhiyetinde olup güvenilir fıkıh kitaplarındaki meselelerin derlenmesiyle ortaya konmuş bir metindir. Başta müellifi Timurtaşî'nin *Minehu'l-gaffâr şerhu Tenvîri'l-ebşâr*'ı olmak üzere eser, Muhammed b. Ali el-Haskefî (*Hazâ'inü'l-esrâr ve bedâ'î'u'l-efkâr* ile *ed-Dürrü'l-muhtâr*), Molla Hüseyin b. İskender er-Rûmî (*el-Cevherü'l-münîr fî şerhi't-Tenvîr*), Abdürrezzâk b. Hâlîl b. Cüneyd er-Rûmî (*Münîrü'l-efkâr şerhu Tenvîri'l-ebşâr*) ve Muhammed b. Ebû Bekir el-Musannif el-Bursevî (*Tebşîru'l-envâr ve Câmî' u'l-esrâr fî şerhi Tenvîri'l-ebşâr*) gibi âlimler tarafından şerhedilmiştir.

3. Revâhî'nin Hayatı ve Edebî Kişiliği

Tenvîrî'l-Ebsâr müellifi Revâhî hakkında elimizde fazla bir malumat bulunmamaktadır. Bunun nedeni hem şairin, ardında bir dîvan bırakmamış olması hem de, genişçe bir çevre tarafından tanınmamış olmasından kaynaklandığını düşündüğümüz, tezkirelerde kendisinin anılmamasıdır.⁴ Bununla beraber Revâhî'nin elimizdeki tek eseri olan ve çalışmamıza esas teşkil eden Tenvîrî'l-Ebsâr'dan yola çıkarak en azından yaşadığı dönemi tespit etmek mümkün görülebilmektedir.

Tenvîrî'l-Ebsâr'da müellif, hem sebab-i te'lîf hem de hâtîme kısmında olmak üzere iki yerde mahlasını zikretmektedir:

³ Bkz. Ahmet Özel, "Timurtaşî, Muhammed b. Abdullah", *DİA*, C. 41, İstanbul, 2012, s. 188-189.

⁴ Konu ile alakalı olarak Kâtip Çelebi, Bâbânzâde Bağdatlı İsmail Paşa gibi müelliflerin eserlerine müracaat edilmiş; başta tezkirelerle ilgili olmak üzere Halûk İpekten, Mustafa İsen, İbrahim Kutluk, Filiz Kılıç gibi araştırmacıların çalışmalarından istifade edilmiştir. Söz konusu eserler Kaynakça'da belirtilmiş olup burada sadece müellif ve/veya araştırmacıların isimlerinin verilmesiyle yetinilmiştir.

Dāhî edenler Revāhî'y-içün du' ā
Cennetin ède naşîb aña Hudā (m.6/30)

Muḥaşşal ḥazretüñde ola mebrür
Revāhî bendeñüñ evrākı mağdür (m.47/21)

Söz konusu beyitlerden mahlasının Revâhî olduğunun görüldüğü müellif hakkında kaynaklarda herhangi bir bilgiye ulaşılamamakta, ayrıca Türk Edebiyatında Revâhî mahlasıyla şiir yazan başka bir şaire de rastlanmamaktadır. *Revâh* kelimesi, *geceleyin gelmek*, *geceleyin gitmek*, *geceleyin gerçekleştirmek*; *akşam üstü*; *sevinmek* ve *akşam esintisi*⁵ gibi anlamlara gelmektedir. Biz *akşam esintisi* olarak verilen anlamlandırmayı, eserin muhtevâsına ve revâh kelimesinin Kur'ân-ı Kerîm'de geçen şekline binâen kabul etmeyi daha uygun görmekteyiz. Revâh kelimesinin geçtiği âyet ve meâli şöyledir:

ولسليمان الريح غدوها شهر ورواحها شهر واسلنا له عين القطر ومن الجن من يعمل بين يديه بأذن ربه ومن
يزغ منهم عن امرنا نذقه من عذاب السعير

“Süleyman'ın emrine de, sabah esişi bir ay, *akşam esişi* de bir ay (lık yol) olan rüzgarı verdik. Erimiş bakır ocağını da ona sel gibi akıttık. Cinlerden de Rabbinin izniyle onun önünde çalışanlar vardı. İçlerinden kim bizim emrimizden çıkarsa ona alevli ateş azabını tattırırız.” (Sebe', 12.)

Revâhî, eserinin tamamlanma tarihini eserin ismi yani *Tenvîrû'l-Ebsâr* olarak vermektedir:

Çü buñā Tenvîrû'l-Ebsâr dèdim ad
Târihi bu mışra⁶ ile ola yād (m.6/21)

Söz konusu ifadenin ebced hesâbı ile değerini hesapladığımızda karşımıza hicrî 991 senesi çıkmakta, bu da milâdî 1583 yılına tekâbül etmektedir. Ayrıca müellif, eserini Defterdar Hasan Efendi'ye sunduğunu da ifade etmektedir. Bunun yanında eserini yazmaya başlarken, saçının ve sakalının ağardığını (Bkz. m.5/10) söylemektedir. Bu durum müellifin yaşı, en azından kırkını geçtiği hakkında bize fikir verebilmektedir.

⁵ Mehmet Kanar, **Kanar Arapça-Türkçe Sözlük**, Say Yayınları, İstanbul, 2009.

Bu bilgiler ışığında müellifin XVI. yüzyılın ikinci yarısı ile XVII. yüzyılın başları arasında yaşadığı, dolayısıyla da Osmanlı sultanlarından II. Selim, III. Murad, III. Mehmed ve I. Ahmed dönemlerini idrâk ettiği söylenebilir.

Revâhî'nin elimizdeki tek eseri Tenvîrü'l-Ebsâr isimli mesnevîsidir. Bu eser manzum bir kırk âyet-kırk hadis tercümesi olup 1583 yılında kaleme alınmıştır. Sanat iddiasından uzak, öğretici bir metin niteliği taşımaktadır.

Tenvîrü'l-Ebsâr'dan başka Milli Kütüphane Yazmalar Cönk 238'de kayıtlı ve tarihi belli olmayan şiir mecmuâsında yer alan bir murabbanın (murabba için bkz. resim 1) da Revâhî mahlasıyla kaleme alınmış olması ve Türk Edebiyatında Revâhî mahlaslı başka şair tespit edilememesi, söz konusu murabbanın Tenvîrü'l-Ebsâr müellifine ait olduğu kanaatini oluşturmaktadır. Tenvîrü'l-Ebsâr ve söz konusu murabba incelendiğinde Revâhî'nin sanatlı ve süslü bir söyleyişe pek önem vermediği, dilinin oldukça yalın ve anlaşılır olduğu görülmektedir.

رواجی
عناہ عادل زیو کلام بن سکرت دیوانگر
جان و دلان فوکار اولدم یوز سو رب دلاک
جو فوکلن غیری لایق کور مدکر احسانک
مرکت سز شاه ایوشن سن یاز قار شاگر
عدا اوسکن نیلیدی کور غشک جانف
یاد و مشرعی نوز نکل صدر ایده ایجانف
کوس فو حسته قالوم کلر کرسن یانف
مرکت ایوشن شاگر
کنت ایوب دل اولدی بیج حال فالکر مدکم
ایکچون رسنان عرضه دو طحند صدرم
یارواچی فو لکه عشقک ظلم قلمق تمام
مرکت ایوشن شاگر
بن کرای نیلیدی غین و کلر ای ایسویلم
ویلن ظالم اولدوغنی بلام بن نیلیم
مرکت سز شاه ایوشن سن یاز قار شاگر

Resim 1: Milli Kütüphane Yazmalar Cönk 238’de kayıtlı mecmuâdan alınan murabba

BİRİNCİ BÖLÜM

TENVİRÜ'L-EBSÂR'IN NAZİM ŞEKİLLERİ VE VEZİN BAKIMINDAN İNCELENMESİ

A. TENVİRÜ'L-EBSÂR'IN NAZİM ŞEKİLLERİ BAKIMINDAN İNCELENMESİ

1. Mesnevî⁶

Mesnevî, bir edebiyat terimi olarak her beytinin aynı vezinde fakat diğer beyitlerden bağımsız bir şekilde kendi arasında kafiyeli olduğu bir nazım şeklinin adıdır. İlk örneklerine Arap Edebiyatında rastladığımız ve Fars Edebiyatı üzerinden de Türk Edebiyatına geçmiş olan mesnevî, 2 beyit ile 30 beyit arasında değişen kısa örneklerine tesadüf edilmekle beraber genel olarak uzun hacimli ve konulu hikâyelerin anlatılmasında kullanılmıştır. Tenvirü'l-Ebsâr'da genel olarak mesnevî nazım şeklinin kullanıldığını söylemek mümkündür. Müellif, eserinde münâcaat ve na'tler de dâhil olmak üzere eserin kırk hadis bölümüne kadar mesnevî nazım şeklini tercih etmiştir. Böylece “Bismillâhirrahmânirrahîm Ve Bihi Neste'in”, “Na't-ı Bârî Te'âlâ Celle Şānuhu”, “Na't-ı Hâzret-i Resûlullâh Şallallâhu 'Aleyhi ve Sellem”, “Na't-ı Çār Yār-ı Güzîn u E'imme-i Râşidîn”, “Münâcât-ı Bârî Te'âlâ 'Azze Şānuhu”, “Sebeb-i Te'lîf-i Kitâb” başlıklı kısımlar ile âyet tercüme ve “Hâtimetü'l-Kitâb” olmak üzere 47 manzum parça mesnevî nazım biçimiyle yazılmıştır. Bunların en uzununu 30 beyit olmakla birlikte en kısa mesnevî parçası 2 beyit uzunluğundadır. Aşağıdaki mesnevîden alınan beyitte müellif, eserinin adını ve yazılış tarihini zikretmektedir:

Çü buñâ Tenvîrû'l-Ebsâr dèdim ad
Târihi bu mışra' ile ola yâd (m.6/21)

2. Kıt'a⁷

Kıt'a, bir edebiyat terimi olarak iki veya daha fazla beyitten oluşan, matla ve mahlas beyitlerinin olmadığı nazım şeklinin adıdır. Şairin kendi mahlasına yer vermediği kıt'a nazım biçimi, kaside ve gazel gibi birbiriyle kafiyeli bir beyitle başlamaz. Beyitleri arasında konu birliği bulunan kıt'ada beyitlerin ikinci mısraları

⁶ Bkz: M.A. Yekta Saraç, **Klasik Edebiyat Bilgisi: Biçim-Ölçü-Kafiye**, Gökkuşbu Yayınları, İstanbul, 2011, s. 79-91

⁷ Bkz: M.A. Yekta Saraç, **a.g.e.**, s.73-78

birbirleriyle kafiyelidir. Tenvîrû'l-Ebsâr'da Hadîs-i Erba'în tercümesinin yapıldığı kısım kıt'a nazım biçimiyle yazılmıştır. Müellifin çeşitli konular hakkında seçip nazmen tercüme ettiği kırk tane Hadis-i Şerîf tercümesinden aldığımız aşağıdaki kıt'ada mevzû olduğunda ittifak edilen "İlim talep ediniz, Çin'de olsa bile." beyânı görülmektedir:

Ṭālib ol zeyn èylegil kendü vücūduñ 'ilm ile
Tā olalar niceler senden tamāmen müstefid

Çin'de olursa daḥî iste bulāgör 'ilmi sen
Ḥaqq Te'ālā vère ecrin èyleye dā'im sa'id (k.9)

B. TENVÎRÜ'L-EBSÂR'IN VEZİN BAKIMINDAN İNCELENMESİ

Tenvîrû'l-Ebsâr müellifi Revâhî, eserini kaleme alırken aruz vezninin belli başlı üç kalıbını kullanmıştır. Bunlar, hezec bahrinden *mefâ' ilün mefâ' ilün fe' ülün* ile remel bahrinden *fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilün* ve *fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilün* kalıplarıdır (vezin kalıplarının nazım şekillerine göre dağılımı için bkz. Tablo 1). Revâhî'nin eseri oluştururken edebî bir kaygı gütmeyeceği ve bu yüzden de eserin vezin bakımından olgun bir çizgiye ulaşamadığı görülmektedir. Eserde aruz kusurları ön plânda olmasına rağmen yer yer kusursuz beyitler de karşımıza çıkabilmektedir. Ancak bu beyitler oldukça azdır. Aşağıya örnek olarak aldığımız beyitlerde bu durum, ifadesini bulmaktadır:

Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilün

(- . - - / - . - - / - . -)

Ey kerem-kânî nebîler serveri

Müctebâ âhîr zemân peygamberi (m.3/13)

Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilün

(- . - - / - . - - / - . -)

Geçdi 'ömrüm rûz şeb oldım tebâh

Yoğ 'ibâdet zerre illâ çok günâh (m.5/9)

Mefâ' ilün Mefâ' ilün Fe' ülün

(. - - - / . - - - / . - -)

Eger dünyâda ètmezsüz şevâbı

Görürsüz Rabbiñizden siz 'azâbı (m.12/12)

Mefâ' ilün Mefâ' ilün Fe' ülün

(. - - - / . - - - / . - -)

Ki taḥḳîḳ ol Ğaniyy Allâh-ı Rezzâḳ

Ğafûr'dur hem Raḥîm'dür Rabb-i Ḥallâḳ (m.17/5)

Vezin Kalıplarının Nazım Şekillerine Göre Dağılımı

Bahirler	Vezinler	Mesnevî	Kıt'a
Hezec	<i>Mefâ'ilün Mefâ'ilün Fe'ülün</i>	27	-
Remel	<i>Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün</i>	-	40
	<i>Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün</i>	20	-

Tablo 1: Tenvîrû'l-Ebsâr'da kullanılan vezin kalıplarının nazım şekillerine göre dağılımı

İKİNCİ BÖLÜM

TENVİRÜ'L-EBSÂR'IN MUHTEVA BAKIMINDAN İNCELENMESİ

1. DİN

1.1. Allah:

Revâhî, Tenvîrû'l-Ebsâr'da, eserin bir âyet-hadis tercümesi olmasına binaen, Allah'ı ve Allah'ın isimleri ile sıfatlarını çokça anar. Bu anma genellikle direkt olarak övgü şeklindedir ve Cenâb-ı Hakk'ın şu isim ve sıfatları yardımıyla: Allah, Kerîm, Hayy, Kayyûm, Ehad, Rahîm, Vâhid, Ferd, Samed, Hakîm, Rabb, Bâkî, Müste'ân, Halîm, Azîz, Hakk, Mennân, Mu'izz; Hâlik, Bârî, Metîn, Mu'în, Ganiyy, Ra'ûf, Kâdir, Kadîm, Atûf, Hakîm, Hâmid, Vehhâb, Tevvâb, Hannân, Evvel, Âhir, Alîm, Basîr, Zâhir, Bâtın, Azîm, Habîr, Settâr, Rezzâk, Sübhân, Sehî, Âbid, Vefiyy, Râzık, Gafûr, Şekûr, Hakk, Mâcid, Nâsir, Muhîb, Cenâb-ı Kibriyâ, Rabbü'l-âlemîn, Bârî Te'âlâ, Zü'l-celâl-i Velâ-yezâl, Pâdişâh-ı Berr u Bahr, Zü'l-kaviyy-i bî-niyâz, Nâsır-ı bende-nüvâz, Fâ'il-i Muhtâr, Pâdişâh-ı bî-hılel, Rabbü'l-gafûr, Berrü's-şekûr, Kâbilü't-tevb, Halîm-i Lem-yezel, Gâfirü'z-zenb, Mukîm-i bî-hılel, Rabbü'l-enâm, Rabbü'l-izzet, Allah-ı Âzîmü's-şân, Lem-yezel, Allah-ı Bârî, Rabbü'l-hallâk, Rabbü'l-ibâd, Hakk Te'âlâ, Hudâ-i Lem-yezel, İlâh, Pâdişâh, Hudâ, Kirdigâr. Örnek teşkil etmesi açısından aşağıda verdiğimiz beyitlerde söz konusu övgü açıkça görülmektedir:

Ḥamd anuñdur Zü'l-celâl velâ-yezâl

Pâdişâh-ı berr u baḥr u bî-zevâl (m.2/1)

“Hamd, yerlerin ve denizlerin sonu olmayan Padişahı Zül-celâl-i velâ-yezâl olan Allah'adır.”

Bu sebebden ol Cenâb-ı Kibriyâ

Ḳıldı dünyâda daḥî ânı şifâ (m.1/19)

“ Bundan dolayı Allah, onu (Besmele'yi) dünyada dahi şifa [vesilesi] kıldı.”

1.2. Melekler:

Tenvîrü'l-Ebsâr'da meleklerden bahsedilirken doğrudan bir melek ismi verilmemekle birlikte melek kelimesi genel mânâsıyla üç yerde kullanılmaktadır. Aşağıdaki beyitlerde bu durum görülebilmektedir:

Ay gün cümle melâ'ik haqqı-çün
Dâhî dervîşân sâlik haqqı-çün (m.5/25)

“Ay'm, günün, melklerin hatta dervişlerin ve tasavvuf yolunun yolcuları hürmetine...”

Oğudi rahmet Hâbîb'ine Hudâ
Hem melekler êtdiler cümle du'â (m.20/1)

“Allah, Habîbullah'a rahmet okudu ve meleklerin hepsi de O'na dua ettiler.”

Dèdi Allâh Ey Hâbîbim nüh felek
Per olupdur cümlesi içre melek (m.21/1)

“Allah, 'Ey Habibim! Dokuz kat gök yüzünün hepsinin içerisinde birden, melekler pervâz etmektedirler.' buyurdu.”

1.3. Kutsal Kitaplar:

Revâhî, Tenvîrü'l-Ebsâr'da dört semâvî kitaptan yalnızca Kur'ân-ı Kerîm'i zikreder. Bu bahsetme genel olarak “Kitâb” şeklinde olsa da “Kur'ân, Kur'ân-ı Mübîn ve Hazret-i Kur'ân” gibi isimler de tercih edilmiştir. Nitekim şair aşağıdaki beyitte Kur'ân-ı Mübîn ifadesini Hazret-i Peygamber Sallallahu Aleyhi Ve Sellem övgüsü içerisinde kullanır:

Dèdi Kur'ân-ı Mübîn içre Hudâ
Haqqıña Ve's-şems Ve'l-leylü Ve'd-duhâ (m.3/7)

“Cenâb-ı Allah Kur'ân-ı Mübîn içinde Sen'in hürmetine Şems, Leyl ve Duhâ sûrelerindeki âyetleri buyurdu.”

Bunun yanında sadece bir yerde Dört Kitâb ifadesi geçer:

Dört kitâbda olan âyât ھاqqı'çün

Dâhî hem bunca rivâyet ھاqqı'çün (m.5/26)

“Dört kitapta olan âyetler ve bu kadar rivayet hürmetine...”

1.4. Peygamberler:

Tenvîrül-Ebsâr'da, Kur'ân-ı Kerîm'de zikredilen peygamberlerin hepsinin isimleri bahis konusu edilmemektedir. Revâhî, ismini andığı peygamberleri Dîvân şiiri geleneğine bağlı kalarak zikretmekte ve onların belli yönlerini nazara vermektedir. Ancak bu zikretme müstakil olarak değil, Peygamber Efendimiz'in övgüsünde gerçekleşmekte ve sadece Hazret-i Yûsuf (aleyhisselam), tercüme edilen bir âyet vesilesiyle anılmaktadır.

1.4.1. Hz. Âdem:

Tenvîrül-Ebsâr'da Hz. Âdem ismi üç yerde geçmekle beraber bu üç yerde de doğrudan peygamber ismi olarak anılmaktadır. Müellif, Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem)'in övgüsüne ayırdığı kısımda âlemlerin O'nun hürmetine yaratıldığını ifade ederken iki beyitte Hz. Âdem (aleyhisselâm)'dan bahsetmektedir. Diğer bahsetme ise hadis tercümesi kısmında geçmektedir. Aşağıdaki beyitte “Âdem su ile çamur arasında iken Ben peygamber idim.” Nebevî beyânı görülmektedir:

Hzret-i Âdem yaturken mâ' u tîn

Şübhesiz peygamber idün çün o hîn (m.3/9)

“Şübhesiz Hazret-i Âdem su ile çamur arasında iken Sen peygamber idin.”

Aşağıdaki beyitte ise yine Pengamber Efendimiz övülürken Hz. Âdem'in cennetten dünyaya indirilişi nedeniyle tevbe etmesi ve bu tevbesinin de Hazret-i Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem)'in dünyaya gelecek olması vesilesiyle kabul edilmesi görülmektedir:

Bulduğı-y-içün nûruñ alnına vüşül

Âdem'ün ھاqq tevbesin kıldı kabül (m.3/17)

“[Yâ Hazret-i Muhammed (sav)!] Sen’in nurun Hz. Âdem’in alnında görüldüğü için Cenâb-ı Allah, onun tevbesini kabul etti.”

Hz. Âdem isminin anıldığı üçüncü beyit, söz konusu ettiğimiz hadisin tercümesinin yapıldığı beyittir. Aşağıda Nebevî beyânın nazmen tercümesi görülmektedir:

Ben resûl idim muhakkak ‘avn-ı lutf-ı Hakk ile
Dâhî âtam Âdem idi ol maḥall-i mâ’ ile tîn (k.2/2)

“Muhakkak ki Ben, Allah’ın lütfu ve yardımı ile peygamber iken atam Hz. Âdem su ile çamur arasında idi.”

1.4.2. Hz. İdrîs:

Revâhî, Hz. İdrîs (as)’ı Hz. Peygamber (sav) vesilesiyle anmaktadır. Aşağıda bu durum açıkça ifade edilmektedir:

Hürmetüne buldı İdrîs göḡe yol
Sen sebebsin cennet içre kaldı ol (m.3/18)

“Sen’in hürmetine İdrîs (as) göḡe yükseldi ve Sen’den dolayı cennet içinde kalabildi.”

1.4.3. Hz. Nûh:

Tenvîrû’l-Ebsâr’da Nûh Aleyhisselâm’ın ismi sadece bir yerde geçmektedir. Söz konusu beyitte Revâhî, Hazret-i Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem) övgüsüne devam etmektedir:

Nûḡ ġaraḡdan buldı anuñçün necât
Nûr-ı Aḡmed anda idi dër zevât (m.3/19)

“Nûr-ı Ahmed kendisinde olduğu için Hz. Nûh’un boḡulmaktan kurtulduḡunu söylerler.”

1.4.4. Hz. İbrâhîm:

Hz. İbrâhîm, Tenvîrû’l-Ebsâr’da sadece bir yerde “Halilullah” lakabıyla anılmakta ve bu anma Peygamber Efendimiz (sav) vesilesiyle olmaktadır:

Nār-ı Nemrūd'dan halāş buldı Halil
Geldigi-y-çündür bilindi ol Cemil (m.3/20)

“Hz. İbrâhîm (as)’in Nemrût’un ateşinden kurtulması, O Güzel (Hz.Peygamber)’in gelecek olmasıyla açıklandı.”

1.4.5. Hz. Süleymân:

Hükümdâr peygamberlerden olan Hz. Süleymân, Tenvîrû'l-Ebsâr'da yine padişah olarak anılmakta ve onun padişahlığı, Hz. Peygamber (sav) övgüsünde hayat bulmaktadır:

Oldı anuñçün Süleymân pâdişâh
Sevdiği-y-çündür Habîb'ini o Şâh (m.3/21)

“O Şâh (Cenâb-ı Allah), Habibullah'ı sevdiğinden dolayı Hz. Süleymân padişah oldu.”

1.4.6. Hz. Yûsuf:

Hz. Yûsuf (as) ismi Tenvîrû'l-Ebsâr'da iki yerde geçmektedir. Söz konusu yerler eserin manzum âyet tercümesi kısmında Yûsuf Sûresi'nden alınan bir âyetin tercümesinin yapıldığı beyitlerdir. Aşağıdaki beyitte Yûsuf ismi Kur'ân-ı Kerîm'deki bir sûrenin adı olarak geçer:

Anuñçün beyân etmiş durur a' lā
Çü Yûsuf sûresinde Haqq Te'âlā (m.11/2)

“Cenâb-ı Allah, Yûsuf Sûresi'nde yüce [kelâmıyla şöyle] buyurmuştur.”

Yûsuf isminin geçtiği diğer beyitte de Zeliha'nın işlediği suçtan hemen sonra yaşananlar görülmektedir:

Zelihâ ehli ol demde buyurdu
Getürüb Yûsuf'ı üstine bağıdı (m.11/3)

“Zelîha'nın yakınında olanlardan biri [duruma müdahale etti ve] Yûsuf (as)'u getirip O'nun üstüne (gömleğine) baktı.”

1.4.7. Hz. Mûsâ:

Revâhî, Hz. Mûsâ (as)'yı Hz. Peygamber (sav) övgüsünde yazılan naatte olmak üzere eserinde sadece bir yerde anmaktadır. Bu bahsetme de Klasik Şiirimizin sınırları çerçevesindedir:

Ètdürüp Mûsâ'ya Fir'avn'ı helâk
Anı taşdıķ èyledi ol rûh-ı pāk (m.3/22)

“[Cenâb-ı Hak], Firavun'u Mûsâ (as)'ya helâk ettirerek o Rûh-i Pāk (Hz. Peygamber)'i doğruladı [O'nun geleceğini tasdik etti].”

1.4.8. Hz. Îsâ:

Tenvîrû'l-Ebsâr'da Hz. Îsâ (aleyhisselâm), kendisinin göğe yükseltilmesi mucizesi nazara verilmek sûretiyle bir yerde anılmaktadır. Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem)'in övgüsünde yazılan naat içerisinde yer alan beyit, hâdiseye şu şekilde işaret etmektedir:

Ol sebebden buldı 'Îsâ göğe yol
Ümmetinden olmağ-ıçün idi ol (m.3/23)

“Hz. Îsâ, Sen'in ümmetinden olabilmek için göğe yol buldu (göğe yükseltildi).”

1.4.9. Hz. Muhammed:

Revâhî, eserinde Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem)'i çokça anmaktadır. Eserin manzum bir âyet-hadis tercümesi olması bu bahsetmenin boyutları açısından yeteri kadar bilgi sahibi olmamızı sağlarken Revâhî, söz konusu anmayı genellikle direkt olarak Hz. Peygamber'in övgüsü şeklinde gerçekleştirmektedir. Eseri incelediğimizde müellifin şu isim ve sıfatlarla Peygamber Efendimiz (sav)'i övdüğü

görülmektedir: Ahmed, Mahmûd, Muhammed, Mustafâ, Habîbullah, Resûlullah, Resûl, Beşîr, Nezîr, Cemîl, Fahr-i Kâinât, Sâhib-i Mîrâç, Şâh-ı Enbiyâ, Tâc-ı Asfiyâ, Seyyidü'l-kevneyn, Hatmü'r-rusûl, Nûr-ı mahz-ı mâh-ı âlem, Rûh-i Pâk, Rahmeten li'l-âlemîn, Sâdıkü'l-va'di'l-emîn, Şefâat-kân, Bedrû'd-dücâ, Nebîler Serveri, Âhir Zaman Peygamberi, Risâlet Mâdeni, Feyz-i Himem, Velâyet Menbâ'ı, Kân-ı Kerem, Hatmü'n-nebî, Hatmü'l-enbiyâ, Makbûl-i Hâs, Sâhib-i Kitâb, Sultân-ı Cemîl. Aşağıya seçip aldığımız beyitlerde bu övgü rahatlıkla görülebilmektedir:

Şad hezârân ki tahiyyât [u] selâm
Muştafâ'nuñ rûhına her şubḥ u şâm (m.3/1)

“Her sabah ve her gece Mustafâ (sav)’nın rûhuna yüzbinlerce salât ve selâm olsun.”

Rûḥ-i pâk [u] raḥmeten li'l-âlemîn
Ey Muḥammed şâdıkü'l-va'di'l-emîn (m.3/4)

“Âlemlere rahmet olarak gönderilen temiz rûh olan Ey Muhammed (sav)! Sen, sözünde en sâdık ve en güvenilir olansın.”

Gelmiyeydi bu cihâne ol Resûl
Olmaz idi ger fûrû [u] ger 'uşûl (m.3/28)

“O Resûl (Hz. Peygamber) bu cihana gelmeseydi ne nesiller olurdu ne de onlardan doğan çocukları...”

1.5. Âyet ve Hadisler:

Tenvîrü'l-Ebsâr'da tercüme edilen âyetleri veyahut âyet parçalarını ve tercüme edilen hadisleri şöyle sıralayabiliriz:

1.5.1. Âyetler⁸:

قل اللهم مالك الملك توتى ملك من تشاء وتنزع الملك ممن تشاء وتعز من تشاء وتذل من تشاء بيدك
الخير انك على كل شى قدير

⁸ Âyet metinleri verilirken sadece eserdeki âyet ve âyetlerden alınan kısımlar yazılmış olup meâllerde söz konusu âyetlerin meâlleri tam verilerek ilgili kısımlar koyu renkle gösterilmiştir.

De ki: “Ey mülk ve hâkimiyet sahibi Allah’ım! Sen mülkü dilediğine verir, dilediğinden onu çeker alırsın! Dilediğini azîz dilediğini zelîl kılarırsın! Her türlü hayır yalnız senin elindedir! Sen elbette her şeye kadırsın!” (Âl-i İmrân, 26.)

تولج الليل في النهار و تولج انهار في الليل و تخرج الحي من الميت و تخرج الميت من الحي و ترزق
من تشاء بغير حساب

Geceyi gündüze katar günü uzatırsın, gündüzü geceye katar geceyi uzatırsın. Ölüden diri, diriden ölü çıkarırsın. Sen, dilediğin kimseye sayısız rızıklar verirsın! (Âl-i İmrân, 27.)

كم من فئة قليلة غلبت فئة كثيرة باذن الله والله مع الصابرين

Talut ordusunu harekete geçirip sefere çıkınca askerlerine şöyle dedi: “Allah sizi, bir ırmakla imtihan edecektir: İmdi onun suyundan içen benden sayılmayacak; sadece avucuyla aldığı miktar muaf olmak üzere, kim onun suyunu içmezse o da benden sayılacaktır.” Derken onların pek azı hariç, varır varmaz ondan içtiler. Talut ile yanındaki mü’minler ırmağı geçince o vakit beri yanda kalanlar “Bugün bizim Câlut ve ordusuna karşı duracak takatimiz yoktur” dediler. Ölümden sonra dirilitilip Allah’ın huzuruna çıkacaklarını bilenler ise şöyle dediler: “Nice küçük topluluklar vardır ki, Allah’ın izniyle, büyük topluluklara galip gelmiştir! Doğrusu Allah sabredenlerle beraberdir.” (Bakara, 249.)

ان الله لا يغير ما بقوم حتى يغيروا ما بانفسهم

O insanın önünde ve ardında devamlı sûrette nöbetleşerek görevlendirilen melekler vardır. Bunlar, Allah’ın emrinden ötürü, onu koruyup kollarlar. **Bir toplum kendinde olan durumu değiştirmedikçe, hiç şüphe yok ki, Allah da o toplumda olan hali değiştirmez.** Allah bir toplum için de kötülük irade buyurdu mu, onu geri çevirecek kuvvet yoktur. Artık Allah’tan başka onları himaye edecek kimse olamaz. (Ra’d, 11.)

فلما را قميصه قد من دبر قال انه من كيد كن ان كيد كن عظيم

Gömleğinin arkadan yırtıldığını görünce (kocası, eşine): “Anlaşıldı!” dedi. “Bu, siz kadınların oyunlarınızdan biri! Gerçekten sizin fendiniz pek müthiştir! Yusuf! Sakın bunu kimseye söyleme! Kadın! Sen de günahından dolayı af dile, çünkü sen günaha gidenlerden oldun.” (Yûsuf, 28.)

يا ايها الذين امنوا ان من ازواجكم و اولادكم عدوا لكم فاحذروهم و ان تعفوا و تصفحوا و تغفروا فان الله
غفور رحيم

Ey imân edenler! Eşlerinizden ve evlâtlarınızdan size düşman olanlar da çıkabilir. Böyle olanlara karşı dikkatli olun! Bununla beraber müsamaha eder, kusurlarına bakmaz, onları affederseniz bu da sizin için bir fazilettir. Çünkü Allah da gafûrdur, rahîmdir (affi ve ihsanı boldur. Siz kusurları bağışlarsanız O da size öyle muamele eder). (Teğabun, 14.)

انما اموالكم و اولادكم فتنة والله عنده اجر عظيم

Mallarınız, evlatlarınız sizin için sadece bir imtihandır! Asıl büyük mükâfat ve mutluluk ise Allah nezdindedir. (Teğâbun, 15.)

و اوفوا بعهد الله اذا عاهدتم و لا تنقصوا الايمان بعد توكيدها وقد جعلتم الله عليكم كفيلا ان الله يعلم ما
تفعلون

Bir de sözleşme yaptığınızda Allah'ın huzurunda verdiğiniz sözü yerine getirin! Allah'ı kefil ederek bağlandığınız yeminleri te'kid ettikten sonra bozmayın! Hiç şüphe yok ki Allah yaptığımız her şeyi bilir. (Nahl, 91.)

و اوفوا بالعهد ان العهد كان مسؤولا

Bülüğ çağına ermeyen yetimin malına, en güzel tarzdan başka bir şekilde yaklaşmayın! **Verdiğiniz sözü yerine getirin. Çünkü verilen söz, sorumluluk gerektirir.** (İsrâ, 34.)

و اوفوا الكيل اذا كلتم و وزنوا بالقسطاس المستقيم ذلك خير و احسن تاويلا

Ölçtüğünüz zaman dürüst olun, tam ülçün. Doğru terazi ile tartın! Bu hem ticaretiniz için daha hayırlı, hem de âkıbet yönünden daha güzeldir. (İsrâ, 35.)

قل يا عبادى الذين اسرفوا على انفسهم لا تقنطوا من رحمة الله ان الله يغفر الذنوب جميعا انه هو الغفور الرحيم

De ki; “Ey çok günah işleyerek kendi öz canlarına kötülük etmede ileri giden kullarım! Allah'ın rahmetinden ümidinizi kesmeyiniz. Allah bütün günahları affeder. Çünkü O gafûr ve rahîmdir (çok affedicidir, merhamet ve ihsanı fazladır).” (Zümer, 53.)

فلا تقل لهما اف ولا تنهرهما و قل لهما قولاً كريماً واخفض لهما جناح الذل من الرحمة و قل رب
ارحمهما كما ربياني صغيراً

Rabbin şöyle buyurdu: Allah'tan başkasına ibadet etmeyin! Anneye babaya güzel muamele edin! Şayet onlardan her ikisi veya birisi yaşlanmış olarak senin yanında bulunursa sakın onlara hizmetten yüksünme, “öff!” bile deme, onları azarlama, onlara tatlı ve gönül alıcı sözler söyle! Şefkatle, tevazu ile onlara kol kanat ger ve şöyle dua et: “Ya Rabbî, onlar küçüklüğümde nasıl beni ihtimamla yetiştirdilerse, ona mükâfat olarak Sen de onlara merhamet buyur!” (İsrâ, 23-24.)

ان الله يامر بالعدل و الاحسان و اياي ذى القربى و ينهى عن الفحشاء و المنكر و البغى يعظكم لعظم
تذكرون

Allah adaleti, hatta adaletten de fazla olarak ihsanı, en güzel davranışı ve muhtaç oldukları şeyleri yakınlarla vermeyi emreder. Hayâsızlığı, çirkin işleri, zulüm ve tecavüzü yasaklar. Düşünüp tutasınız diye size öğüt verir. (Nahl, 90.)

ان الله و ملئكته يصلون على النبي يا ايها الذين امنوا صلوا عليه و سلموا تسليماً

Muhakkak ki Allah ve melekleri Peygamber'e hep salat (rahmet ve sena) ederler. Ey iman edenler! Siz de ona salat edin ve tam bir içtenlikle selâm verin. (Ahzâb, 56.)

لا يعصون الله ما امرهم و يفعلون ما يؤمرون

Ey iman edenler! Kendilerinizi ve ailelerinizi, yakıtı insanlarla taşlar olan o müthiş ateşten koruyun! Onun başında iri yapılı, sert ve şiddetli melekler olup onlar asla Allah'a isyan etmez ve kendilerine verilen bütün emirleri tam yerine getirirler. (Tahrîm, 6.)

من عمل صالحاً فلنفسه و من اساء فعليها و ما ربك بظلام للعبيد

Kim yararlı işler yaparsa kendi lehine, kim kötülük yaparsa kendi aleyhinedir. Rabbin kullarına asla zulmetmez. (Fussilet, 46.)

هو الذى ارسل رسوله بالهدى و دين الحق ليظهره على الدين كله ولو كره المشركون

O'dur ki Resulünü, bütün dinlere üstün kılmak için hidâyetle ve hak dini ile gönderdi. Müşrikler isterse hoşlanmasınlar! / O Resulünü, diğer bütün dinlere üstün kılmak için, hidâyet ve hak dini ile göndermiştir. İsterse müşrikler bundan hoşlanmasınlar. (Tevbe. 33/Saf, 9.)

ان المبذرين كانوا اخوان الشياطين و كان الشياطين لربه كفورا

Çünkü savurganlar şeytanların kardeşleri olmuşlardır. Şeytan ise Rabbine karşı pek nankördür. (İsrâ, 27.)

الا ان اولياء الله لا خوف عليهم و لا هم يحزنون

İyi bilirsiniz ki Allah'ın velilerine korku yoktur, onlar üzüntüye de uğramazlar. (Yûnus, 62.)

يوم لا ينفع مال ولا بنون الا من اتى الله بقلب سليم

O gün ki ne mal, ne mülk, ne evlat insana fayda eder. O gün insana fayda sağlayan tek şey, Allah'a temiz bir kalple gelmesi olur. (Şu'arâ, 88-89.)

اليوم تجزى كل نفس بما كسبت لا ظلم اليوم ان الله سريع الحساب

Bugün her kişi, ne işlemişse onun karşılığını alır, bugün kimseye haksızlık edilmez. Muhakkak ki Allah hesapları pek çabuk görür. (Mü'min, 17.)

و اذ تاذن ربكم لنن شكرتم لازيدنكم و لنن كفرتم ان عذابي لشديد

Ve düşünün ki: Rabbiniz şöyle ilan buyurdu: “Eğer şükrederseniz, Ben nimetlerimi daha da artırım, ama nankörlük ederseniz haberiniz olsun ki azabım pek şiddetlidir!” (İbrâhîm, 7.)

ان اكرمكم عند الله اتقيكم ان الله عليم خبير

Ey insanlar! Biz sizi bir erkekle bir kadından yarattık. Birbirinizi tanıyıp sahip çıkmanız için milletlere, sülâlelere ayırdık. Şunu unutmayın ki Allah'ın nazarında en değerli, en üstün olanınız, takvâda (Allah'ı sayıp haramlardan sakınmada) en ileri olandır. Muhakkak ki Allah her şeyi mükemmelen bilir, her şeyden hakkıyla haberdardır. (Hucûrat, 13.)

و من احيائها فكنما احيا الناس جميعا

İşte bundan dolayı İsrailoğullarına kitapta şunu bildirdik: Kim katil olmayan ve yeryüzünde fesat çıkarmayan bir kişiyi öldürürse sanki bütün insanları öldürmüş gibi olur. **Kim de bir adamın hayatını kurtarırsa sanki bütün insanların hayatını kurtarmış olur.** Şüphesiz ki resullerimiz onlara açık âyetler ve deliller getirmişlerdi. Ne var ki onların çoğu bütün bunlardan sonra, hâlâ yeryüzünde fesat ve cinayette aşırı gitmektedirler. (Mâide, 32.)

ان الله لا يضيع اجر المحسنين

Ne Medine halkının ne de tarafındaki bedevîlerin, Allah'ın Resülü'nden geri kalmaları ve ona ihtimam göstermeyip kendi canlarının derdine düşmeleri olacak şey değildir! (Bunu yapacak tek kişi bile çıkmaz.) Bu böyledir, çünkü onların Allah yolunda uğrayacakları hiçbir susuzluk, yorgunluk, açlık, kâfirleri öfkeli edilecek tarzda bir yere ayak basıp ele geçirmeleri ve düşmana karşı başarı kazanmaları yoktur ki, mutlaka o sebeple kendilerine güzel bir iş ve sevap yazılmış olmasın. **Çünkü Allah iyi davrananların mükâfatlarını zayi etmez.** (Tevbe, 120.)

ان رحمة الله قريب من المحسنين

Düzeltilmiş olan ülkeyi ifsad etmeyin! Hem endişe, hem de ümit ile O'na yalvarın. **Muhakkak ki Allah'ın rahmeti iyi kimselere yakındır.** (A'râf, 56.)

ان الله مع الذين اتقوا والذين هم محسنون

Çünkü Allah, kendisine karşı gelmekten sakınanlar ve hep güzel davrananlarla beraberdir. (Nahl, 128.)

ان الله يحب التوابين و يحب المتطهرين

Bir de sana kadınların ay halini sorarlar. De ki: Bu, bir rahatsızlıktır, onun için, âdet sırasında kadınlardan geri durun ve onlar temizleninceye kadar, kendilerine cinsel yaklaşımda bulunmayın! Temizlendikten sonra, Allah'ın izin verdiği şekilde onlara yaklaşın! **Allah tövbe ile kendisine dönenleri sever, temizlenenleri de sever.** (Bakara, 222.)

من جاء بالحسنة فله عشر امثالها و من جاء بالسينة فلا يجزى الا مثلها و هم لا يظلمون

Kim Allah'a güzel bir işle gelirse, iyilik işlerse, ona on misli verilir; kim de bir kötülükle gelirse, sadece kötülüğüne denk bir ceza görür ve hiç kimseye haksızlık edilmez. (En'âm, 160.)

انك لا تهدي من احببت ولكن الله يهدي من يشاء

Sen dilediğin kimseyi doğru yola eriştiremezsin, lakin ancak Allah dilediğini doğruya ulaştırır. O, hidâyete gelecek olanları pek iyi bilir. (Kasas, 56.)

لا يسئلك عما يفعل وهم يسئلون

O, yaptıklarından sorumlu değildir. O'nu sorguya çekecek kimse yoktur, ama insanlar mutlaka sorgulanacaklardır. (Enbiyâ, 23.)

ربنا اتنا في الدنيا حسنة و في الآخرة حسنة و قنا عذاب النار

Bazıları da, “Ey yüce Rabbimiz! Bize bu dünyada da iyilik ve güzellik ver, âhirette de iyilik ve güzellik ver, ve bizi cehennem ateşinden koru!” derler. (Bakara, 201.)

يا ايها الذين امنوا توبوا الى الله توبة نصوحا

Ey iman edenler! Samimî ve kesin bir dönüşle Allah'a tövbe ediniz! Böyle yaparsanız Rabbinizin sizin günahlarınızı affedeceğini, sizi içinden ırmaklar akan cennetlere yerleştireceğini umabilirsiniz. O gün Allah, Peygamberini ve onun beraberindeki müminleri utandırmaz. Onların nûru, önlerinden ve sağ taraflarından sür'atle ilerler. Şöyle derler onlar: “Ey Kerim Rabbimiz! Nûrumuzu daha da artır, tamamına erdir, kusurlarımızı affet, çünkü Sen her şeye kadirsin!” (Tahrîm, 8.)

و لقد كرمنا بنى ادم و حملناهم في البر و البحر و رزقناهم من الطيبات و فضلناهم على كثير ممن خلقنا
تفضيلا

Gerçekten Biz Âdem evlatlarını şerefli kıldık, karada ve denizde kendilerini taşıyacak vasıtalar nasib ettik, onlara helâl ve hoş rızıklar verdik ve onları yarattığımız varlıkların çoğuna üstün kıldık. (İsrâ, 70.)

الذين ينفقون في السراء و الضراء و الكاظمين الغيظ و العافين عن الناس و الله يحب المحسنين

O müttakîler ki bollukta da darlıkta da Allah yolunda harcarlar, kızdıklarında öfkelerini yutar, insanların kusurlarını affederler. Allah da böyle iyi davrananları sever. (Âl-i İmrân, 134.)

الذين ينفقون اموالهم بالليل والنهار سرا وعلانية فلهم اجرهم عند ربهم ولا خوف عليهم ولا هم يحزنون

Mallarını gece ve gündüz, gizli ve âşikâr olarak hayra harcayanlar var ya, işte onların Rab'leri katında mükâfatları vardır. Onlara korku yoktur ve onlar asla üzülmeyeceklerdir. (Bakara, 274.)

الذين ينفقون اموالهم في سبيل الله ثم لا يتبعون ما انفقوا منا ولا اذى لهم اجرهم عند ربهم ولا خوف عليهم ولا هم يحزنون

Mallarını Allah yolunda harcayıp da infaklarının ardından minnet etmeyenler, rahatsızlık vermeyenler yok mu, işte onların Rab'leri katında mükâfatları vardır. Onlara hiçbir endişe yoktur ve onlar asla üzülmeyeceklerdir. (Bakara, 262.)

مثل الذين ينفقون اموالهم في سبيل الله كمثل حبة انبتت سبع سنابل في كل سنبلة مائة حبة
والله يضاعف لمن يشاء والله واسع عليم

Mallarını Allah yolunda harcayanların durumu, yedi başak verip her başağında yüz tane bulunan bir tanenin haline benzer. Allah dilediğine kat kat fazlasını da verir. Allah'ın lütfü geniştir, ilmi her şeyi kaplar. (Bakara, 261.)

عسى ان تكرهوا شيئا وهو خير لكم وعسى ان تحبوا شيئا وهو شر لكم والله يعلم ولا تعلمون

Hoşlanmasanız da savaş size farz kılındı. **Olur ki hoşlanmadığınız bir şey sizin için hayırlı olur. Olur ki sevip arzu ettiğiniz bir şey sizin için şerli olur. Gerçeği Allah bilir, siz bilmesiniz.** (Bakara, 216.)

هل يستوى الذين يعلمون والذين لا يعلمون

Şimdi iyi düşünün: Böyle olanın durumu mu iyi, yoksa gece saatelerinde, âhiretten endişe edip Rabbinin rahmetini umarak gâh secdede, gâh kıyamda ibadet edenin durumu mu iyi? De ki: **Hiç bilenlerle bilmeyenler bir olur mu?** Ancak akl-ı selim sahipleri, sağduyulu olanlar düşünüp ibret alır. (Zümer, 9.)

1.5.2. Hadîsler:

اول ما خلق الله روجي

Allah'ın ilk yarattığı (şey) Ben'in rûhumdur. (el-Mâzenderânî, Şerhu Usûlü'l-Kâfiye, 11/12)

كنت نبيا و ادم بين الماء و الطين

Âdem su ve çamur arasında iken ben peygamber idim. (Aliyyü'l-Kârî, el-Esrârü'l-Merfû'a, 268)

المؤمن مرآة المؤمن

Mü'min, mü'minin aynasıdır. (el-Taberânî, el-Mu'cemu'l-Evsat, 352/2)

من اكرم عالما فقد اكرمنى

Âlime ikram eden kimse, bana ikram etmiş (gibi) dir. (İbn-i Hacer el-Askalânî, Lisânu'l-Mîzân, 336/4)

من رءى حليتى من بعدى فكانما رءانى

Uykusunda beni gören kimse, uyanırken görmüş gibidir. (İbn-i Hibbân, Sahîh-i ibn-i Hibbân, 6052)

من زار قبرى وجبت له شفاعتى

Kabrimi ziyaret eden kimseye şefaetim vâcip oldu. (İbnü'l-Kayserânî, Zahîratu'l-Huffâz, 2290/4)

العلماء ورثة الانبياء

Âlimler, peygamberlerin vârisleridirler. (Ebû Dâvûd, Sünen-i Ebî Dâvûd, 3641)

العلماء حبيب الله

Âlimler, Allah'ın sevgili kullarıdır. (Suyûtî, Câmi'u's-sağîr, 5655)⁹

اطلبوا العلم و لو كان بالصين

⁹ Hadis metni için gösterilen kaynakta söz konusu hadisin meali “Âlimler, Allah'ın emîn kullarıdır.” şeklindedir.

İlim, Çin’de de olsa talep edin. (Aclûnî, Keşfü’l-hafâ, 1/154)

طلب العلم فريضة على كل مسلم و مسلمة

İlim talep etmek (ilim öğrenmek), müslüman olan her kadın ve erkek üzerine farzdır. (el-Taberânî, el-Mu’cemu’l-Evsat, 258/8)

نوم العالم خير من عبادت الجاهل

Âlimin uykusu, câhilin ibadetinden hayırlıdır (İlim üzere uyku, cehl üzere namazdan hayırlıdır). (Ebû Nu’aym, Hilyetü’l-Evliyâ, 4/429)

من اراد واعظا فالقران يكفيه و من لا يكفيه فالموت يكفيه

Va’z u nasihat isteyen kimseye nasihat olarak Kur’ân yeter, değilse ölüm nasihat olarak yeter.¹⁰

التائب حبيب الله

Tevbe eden kimse(ler), Allah’ın sevgili kullarıdır. (el-Sebkî, Tabakâtu’ş-Şâfi’iyyetü’l-Kübrâ, 356/6)

التائب من الذنب كمن لا ذنب له

Günâhından dolayı tevbe eden kimse, o günâhı işlememiş gibidir. (el-Beyhakî, es-Sünenü’l-Kübrâ li’l-Beyhakî, 154/10)

الدنيا مزرعة الاخرة

Dünya, âhiretin tarlasıdır. (Aliyyü’l-Kârî, el-Esrârü’l-Merfû’a, 206)

الدنيا سجن المؤمن و جنة الكافر

Dünya mü’minin zindanı, kâfirin cennetidir. (Müslim, Sahîh-i Müslim, 2956)

لا تسبوا الاموات

Ölüleriniz hakkında kötü söz söylemeyin. (İbn-i Hacer el-Askalânî, Tehzîbü’t-Tehzîb, 413/4)

الصدقة ترد البلا و تزيد العمر

Sadaka belâyı [insandan] uzaklaştırır ve [insanın] ömrü[nü] uzatır. (Miftâhu’l-kulûb, s.79)

¹⁰ Bu beyânın kaynağı tespit edilememiştir.

اذكروا موتاكم بالخير

Ölülerinizi hayırla anın. (el-Nevevî, el-Hulâsa, 2/944)¹¹

من لا يرحم لا يرحم

Merhamet etmeyen kimseye merhamet edilmez. (el-Buhârî, Sahîhu'l-Buhârî, 5997)

من توضع رفعه الله و من تكبر وضعه الله

Yüzü yerde olan mütevazi kimseyi Allah yükselttikçe yükseltir, kibre girip çalım çakanı da yerin dibine batırır. (el-İrâkî, Tahrîcu'l-İhyâ, 70/1)

انما الاعمال بالنيات

Muhakkak ki ameller, niyetlere göre göredir. (İbn-i Teymiye, Mecmû'u'l-Fetâvâ, 24/18)

إذا اراد الله شئنا هيئى اسبابه

Allah'ın irâde buyurduğu şeylerin sebepleri güzeldir.¹²

لعنت الله على الراشى و المرتشى

Allah'ın lâneti, rüşvet alanın ve verenin üzerinde olsun (Allah, rüşvet alana da lânet etsin verene de.). (el-Begavî, Şerhu's-Sünne, 330/5)

المسلم من سلم المسلمون من يده و لسانه

Müslüman, müslümanın 'elinden ve dilinden' zarar görmediği kimsedir. (el-Albânî, Sahîhu'l-Câmi', 6709)

الظلم ظلومات فى يوم القيامة

Zulüm, kıyâmet günü (sahibini saran) karanlıklar (olacak)tır. (el-Buhârî, Sahîhu'l-Buhârî, 2447)

بعث مع من احب

Kişi, sevdiğiyle haşrolunacaktır. (Ebû Dâvud, Edeb: 113)

حب الوطن من الايمان

Vatan sevgisi imândandır. (el-Sagânî, Mevzû'atu's-Sagânî, 53)

¹¹ Hadisin metni söz konusu kaynakta "Ölülerinizi güzellik üzere anın." anlamındadır.

¹² Kaynak tespit edilememiştir.

حسن الخلق من الايمان

Ahlâkım güzelliği imândandır. (el-Taberânî, el-Mu'cemü'l-Evsat, 213/4)

الحياء من الايمان

Hayâ, imândandır. (el-Buhârî, Sahîhu'l-Buhârî, 24)

الطهور من الايمان

Tuhûr, (yani, maddî temizlik ve tevbe, istiğfâr, münâcât, murâkabe, muhasebe ve ubudiyetle gerçekleştirilecek mânevî temizlik) imanın yarısıdır. (Müslim, tahâret 1: Tirmizî, daavât 86.)

الدعاء سلاح المؤمن

Duâ, mü'minin silâhıdır. (el-Heysenî, Mecma'u'z-Zevâid, 150/10)

من مات غريبا فقد مات شهيدا

Gurbette, garip olarak ölen kimse şehittir. (Ebû Nu'aym, Hilyetü'l-Evliyâ, 221/8)

من مات في طلب العلم فقد مات شهيدا

İlim tahsil ederken ölen kimse şehittir. (İbn-i Mâce, Muhaddime, 17)

حبة السوداء كل داء دواء الا السام

Çörek otu, ölümden başka her şeye devâdır. (el-Buhârî, Sahîhu'l-Buhârî, 5688)

من قال اخر كلام لا اله الا الله دخل الجنة

(Hayattayken, söylediği) son sözü Lâ İlâhe İllallah olan kimse cennete girer. (İbn-i Hibbân, Sahîh-i İbn-i Hibbân, 6688)

اصحابي كالنجوم بايهم اقتديتم اهتديتم

Ashabım yıldızlar gibidir, hangisine uyarsanız [uyun], doğru yolu bulursunuz. (İbn-i Hazm, Usûlü'l-Ahkâm, 251/2)

من افتري على الله وعلي واصحابي فليتبوا مقعده من النار

Allah'a, Bana ve ashabıma iftira eden kimse, [oturacağı yerin ateşten olduğu] cehennemdeki yerini hazırlasın. (İbn-i Adıyy, el-Kâmilu fi'z-Zu'afâ, 83/1)

الحسد ياءكل الحسنات كما تاءكل النار الحطب

Ateşin, odunu yakarak kül etmesi gibi kıskançlık da güzel ameli yiyip bitirir. (el-Dârekutnî, Lisânü'l-Mîzân, 343/6)

انا لا نستعين على طاعة الله¹³

1.6. Sahabeler:

1.6.1. Hz. Ebûbekir:

Tenvîrü'l-Ebsâr'da, ilk müslümanlardan ve Resûlullah'ın ilk halifesi olan Hz. Ebûbekir (ra) dört defa zikredilmektedir. Bunların ilk üçü Dört Halife övgüsünde yazılan naatte yer alırken dördüncüsü manzum hadis tercümeleleri kısmında kendisinden hadis rivâyet edilmesi dolayısıyladır ve bu beyitlerde Ebû Bekr, Ebû Bekr-i Atîk, Sıddîk-ı Ekber ve Kur'ân-ı Kerîm'in ifadesiyle Sâniyesneyn (İkinin İkincisi) olarak anılmaktadır. Aşağıdaki beyitlerde Hz. Ebûbekir (ra)'in ilk müslüman olanlardan oluşu ve Mekke'den Medine'ye Hicret sırasında Efendimiz (sav) ile birlikte oluşu nazara verilmektedir:

Cümleden evvel Ebû Bekr-i 'Atîk
Şâhibu'l-ğâr-ı şefîk [u] hem refîk

Çün kamudan öñdin ètdi i' tîkâd
Sözine kıldı Hâbîb'in i' timâd (m.4/6-7)

“Hem şefkatli hem de [güzel bir] yoldaş olan [Sevr Dağındaki] mağara arkadaşı Ebû Bekir, herkesten önce Habîbullah'a inandı ve O'nun (sav) sözüne itimad etti.”

1.6.2. Hz. Ömer:

İslâm'ın ikinci halifesi olan Hz. Ömer, Tenvîrü'l-Ebsâr'da üç yerde anılmaktadır. Dört Halife'nin övüldüğü bölümün kendisine ayrılan kısmında söz konusu beyitlerde Ömer ismiyle zikredilmektedir. Aşağıda Hz. Peygamber (sav)'in, Hz. Ömer(ra)'i övdüğü mübarek beyânı hatırlatılarak Hz.Ömer'e dikkat çekilmektedir:

¹³ Kaynak tespit edilemedi.

Çün hadîşinde Resûlullâh dèdi
Benüm ardımca nebî gelse idi

‘Ömer olurdu resûl-i kām-rân
Lîk Hâtmü’l-’enbiyâ benüm hemân (m.4/12-13)

“Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) hadîs-i şerîflerinde [şöyle] buyurdular:
Ben’den sonra peygamber gelseydi o, Ömer olurdu. Ancak Ben, Son Peygamberim.”

1.6.3. Hz. Osmân:

Osmân, Zin’n-nûreyn, Câmî’u’l-Kur’ân gibi isim ve sıfatlarla Tenvîrû’l-Ebsâr’da birkaç yerde zikredilen Hz. Osmân (ra), kendisinden hadis rivâyet edildiği için ayrıca hadis tercümesi kısmında da Osmân b. Afvan olarak anılmaktadır. Aşağıdaki beyitlerin ilkinde Hz. Osmân (ra)’ın, Hz. Ömer (ra)’dan sonra halife olması ve ikinci beyitte de onun, Peygamber Efendimiz’in damadı olup iki kızını alması hatırlatılmaktadır:

Oldı ‘Osmân ‘Ömer ardınca imâm
Şâhibü’l-ḥilm idi ol ‘âlî maḳâm (m.4/16)

“Hz. Ömer’in ardından imâm (halife) olan yüce makam sahibi Hz. Osmân, [aynı zamanda] yumuşak huylu (hoşgörülü) idi.”

Aña zi’n-nûreyn dèdi Hâtmü’r-rusûl
İkki kızını Resûlüñ aldı ol (m.4/18)

“(Hz. Osmân), Resûlullah (sav)’ın iki kızıyla evlendiği için Son Peygamber olan Resûlullah (sav) ona [‘iki nur sahibi’ mânâsına gelen] Zinnûreyn demiştir.”

1.6.4. Hz. Ali:

Peygamber Efendimiz (sav)’in amcazâdesi olan Hz. Ali (ra), Tenvîrû’l-Ebsâr’da sadece bir yerde anılmaktadır. Söz konusu beyitlerde Hz. Ali’nin lakaplarından olan Esedullah (Allah’ın Arslanı) ve kılıcı Zülfikâr ön plana çıkarılmaktadır:

Oldı çün ‘Oşmân ardınca ‘Alî
Ol Esedullâh mebrûr-ı velî (m.4/21)

“Hz. Osmân’dan sonra Hz. Ali [halife] oldu, çünkü o Allah’ın arslanı ve velâyet mertebesinin Allah katında [en] makbulü idi.”

Aña ihsân èyledi çün Kirdigâr
Anuñ içün vèrdi ãña Zülfiķâr (m.4/22)

“Cenâb-ı Allah, Hz. Ali (ra)’ye ihsân eyledi ve ona Zülfiķâr’ı verdi.”

1.6.5. Ezvâc-ı Tâhirât, İsmi Geçen Diğer Sahabeler ve Diğer İsimler:

Revâhî, Tenvîrû’l-Ebsâr’da Dört Halife haricinde pek çok sahabe ismi zikretmektedir. Bu da söz konusu sahabelerin belli özelliklerinden ziyade onların hadis rivayet etmiş olmalarıdır ve bu isimler genellikle eserin Kırk Hadis tercümesi kısmında geçmektedir. Bu isimleri şöyle sıralayabiliriz: Ezvâc-ı Tâhirât’tan Hz. Âişe ve sahabe efendilerimizden [Abdullah] İbn Abbâs, Talhâ [bin Ubeydullah], [Abdullah] İbn Ömer, Ebû Hureyre, İbn Velîd, [Abdullah] İbn Mes’ûd, Abdurrahmân bin Afv, [Enes] İbn Mâlik, Ebû Âmir İbn Cerrâh, Zeyd, Ebû Derdâ, Câbir [b. Abdullah], Hâlid bin Zeyd, Ebû Zerr [el-Gıfârî], Aşere-i Mübeşşere, Ashâb-ı Suffe, Ensâr ve Muhâcir, Tebe-i Tâbi’in ve İmâm-ı Erba’â.

2. SOSYAL HAYAT

2.1. TÂRİHİ ŞAHSİYETLER:

2.1.1. Nemrûd:

Nemrûd, Tenvîrû’l-Ebsâr’da sadece bir yerde Hz. İbrâhîm (as) dolayısıyla geçmektedir:

Nâr-ı Nemrûd’dan ħalâş buldı Ħalîl
Geldiği-y-çündür bilindi ol Cemîl (m.3/20)

“ O Güzel’in (Hz. Peygamber) gelecek olması vesilesiyle Hz. İbrâhîm, Nemrûd’un yakmış olduğu ateşten kurtuldu.”

2.1.2. Zeliha:

Revâhî, Zeliha ismini eserinde iki yerde anmaktadır. Bu anma Kur'ân-ı Kerîm'de geçen Yûsuf (as) Kıssası ile ilgili Yûsuf Sûresi'nden alınan bir âyetin tercümesi kısmında karşımıza çıkmaktadır:

Zelihâ ehli ol demde buyurdu
Getürüb Yûsuf'ı üstine bağıdı (m.11/3)

“Zeliha'nın yakınında bulunanlardan [biri duruma] müdahale etti ve Yûsuf'u getirip üstüne (gömleğine) baktı.”

Zelihâ'ya dedi fitne senüñdür
Muhaqqak bilürem hîle senüñdür (m.11/5)

“Zeliha'ya [dönüp] ‘Biliyorum ki, kesinlikle hile senindir ve fitne senden [çıkıştır]’ dedi.”

2.1.3. Fir'avn:

Tenvîrû'l-Ebsâr'da Hazret-i Muhammed (sav) övgüsünde yazılan naatte Hz.Mûsâ(as)'dan bahsedilirken aynı mısırda Fir'avn adı da geçmektedir:

Ëtdürüb Mûsâ'ya Fir'avn'ı helâk
Anı taşdıķ ileydi ol rûh-ı pāk (m.3/22)

“[Cenâb-ı Hak], Firavun'u Mûsâ (as)'ya helâk ettirerek o Rûh-i Pāk (Hz. Peygamber)'i doğruladı [O'nun geleceğini tasdik etti].”

2.1.4. Kistrâ:

Kistrâ, eski İran hükümdarlarına verilen bir isimdir. Aynı zamanda dönemin Sâsânî ülkesinin hükümdarı özel anlamda bu lâkapla anılmaktadır. Tenvîrû'l-Ebsâr'da Kistrâ adı, Hz. Ömer'in kahramanlığından bahsetmek sûretiyle sadece bir yerde geçmektedir:

Ëtdi hem Kayşer'le Kistrâ'yla cidâl
Cümlesin seyfi-y-ile kıldı kıtâl (m.4/14)

“Kayser'le de Kistrâ'yla da mücâdele etti ve hepsini kılıcıyla öldürdü.”

2.1.5. Kayser:

Kayser, Bizans imparatorlarının kullandığı bir ünvan olarak bilinmekte ve aynı zamanda o dönemin Bizans hükümdarı da bu ünvanla tanınmaktadır. Kayser ismi, Tenvîrû'l-Ebsâr'da Hz. Ömer (ra)'in övgüsü verilmek sûretiyle Kisrâ ile birlikte olmak üzere sadece bir yerde geçmektedir:

Ètdi hem Kayşer'le Kisra'yla cidâl
Cümlesin seyfi-y-ile kıldı kıtâl (m.4/14)

“Kayser’le de Kisrâ’yla da mücâdele etti ve hepsini kılıcıyla öldürdü.”

2.2. SAVAŞ ÂLETLERİ:

2.2.1. Zülfikâr:

Tenvîrû'l-Ebsâr'da savaş âleti olarak seyf (kılıç) kelimesi ile Hz. Ali (ra)'nin kılıcı olan Zülfikâr'ın ismi geçmektedir. Zülfikâr, Hz. Ali'nin şahsıyla bütünleşmiş O'na Hz. Peygamber tarafından hediye edilmiş olan kılıçtır ve metinde karşımıza şöyle çıkmaktadır:

Aña ihsân èyledi çün Kirdigâr
Anuñ için vèrdi āña Zülfikâr (m.4/22)

“Cenâb-ı Allah, Hz. Ali'ye olan ihsânından (dolayı) ona Zülfikâr'ı verdi.”

3. ZİKREDİLEN MUHADDİSLER VE MÜELLİFİN İSTİFADE ETTİĞİ HADİS KAYNAKLARI

Revâhî, Tenvîrû'l-Ebsâr'da nazmen tercüme ettiği hadisleri verirken hadisleri naklettiği kaynaklar hakkında oldukça titiz davranmaktadır. El yazması metin incelendiğinde söz konusu hadis kaynaklarının bazen hadis âliminin ismi şeklinde bazen meşhur eserler zikredilerek bazen de hadisi nakleden sahabelerin isimlerinin anılması sûretiyle verildiği görülmektedir. Hadis rivâyet eden sahabelerin isimleri yukarıda anıldığından burada müellifin, eserinde zikrettiği muhaddisler ve istifade ettiği hadis kaynakları ele alınacaktır.

3.1. ZİKREDİLEN MUHADDİSLER

Revâhî, Tenvîrû'l-Ebsâr'da nazmen tercüme ettiği hadislerin büyük çoğunluğunun kaynaklarını da vermektedir. Bu noktada karşımıza üç muhaddisin ismi çıkmaktadır. Bunlar, Buhârî, Müslim ve Tirmizî'dir.

3.1.1. Buhârî¹⁴

Asıl adı Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâîl b. İbrâhîm el-Cu'fî el-Buhârî (ö. 256 / 870) olan Buhârî, Kur'ân-ı Kerîm'den sonra en güvenilir kitap olarak kabul edilen ve hadis ilmi çerçevesinde meydana getirdiği el-Câmi' u's-şâhîh adlı eseriyle tanınan meşhur bir muhaddistir. Sahih hadisleri ilk defa bir araya getiren Buhârî, hadis ilminde tartışmasız bir otoritedir. Büyük bir hadis imamı olarak şöhret bulmasının yanında aynı zamanda fakîhtir.

3.1.2. Müslim¹⁵

Asıl adı Ebû'l-Hüseyn Müslim b. El-Haccâc b. Müslim el-Kuşeyrî (ö. 261 / 875) olan Müslim, el-Câmi' u's-şâhîh adlı eseriyle tanınan meşhur bir muhaddistir. Aynı zamanda Buhârî'nin talebesidir.

3.1.3. Tirmizî¹⁶

Asıl adı Ebû İsmâ Muhammed b. İsmâ b. Serve (Yezîd) et-Tirmizî (ö. 279 / 892) olan Tirmizî, el-Câmi' u's-şâhîh adlı meşhur hadis kitabının müellifi ve fikhî çok iyi bilen önemli bir muhaddistir.

3.2. MÜELLİFİN İSTİFADE ETTİĞİ HADİS KAYNAKLARI

Hadis kaynaklarını vermede oldukça titiz davranan Revâhî, eserinde Sahîh-i Buhârî, Sahîh-i Müslim, Mesâbîhu's-Sünne ve Meşâriku'l-Envâri'n-Nebeviyye olmak üzere dört tane müteber hadis kaynağını eser bazında zikretmektedir.

¹⁴ Bkz. M. Mustafa El-A'zamî, Yusuf Şevki Yavuz, Salim Ögüt, "Buhârî, Muhammed b. İsmail", **DİA**, C. 6, İstanbul, 1992, s. 368-376

¹⁵ Bkz. M. Yaşar Kandemir, "Müslim b. Haccâc", **DİA**, C. 32, İstanbul, 2006, s. 93-94.

¹⁶ Bkz. M. Yaşar Kandemir, "Tirmizî", **DİA**, C. 41, İstanbul, 2012, s. 188-189.

3.2.1. Sahîh-i Buhârî¹⁷

Sahîh-i Buhârî olarak meşhur olan eserin orijinal adı *el-Câmi' u'ş-şahîh*'tir. 600.000 civarında hadis arasından seçilerek on altı yılda tamamlanan eser Buhara'da yazılmaya başlanmış ve Mekke, Medine, Basra gibi yerlerde yazılmıştır. Buhârî, eserini kaleme alırken her bir hadisi veya bâbı yazmadan önce mutlaka boy abdesti alıp iki rekât namaz kıldığını söylemiştir. Başlı başına bir fıkıh ve fetvâ kitabı olarak da nitelendirilen el-Câmi' u'ş-şahîh üzerinde yüzlerce inceleme ve şerh çalışması yapılmış; İstanbul, Mısır, Hindistan ve Avrupa'da birçok defa basılmıştır.

3.2.2. Sahîh-i Müslim¹⁸

Halk arasında Sahîh-i Müslim olarak bilinen eserin asıl adı *el-Câmi' u'ş-şahîh*'tir. Eser sahih hadislerden tekrarlarıyla birlikte 12.000, tekrarsız 4000 hadisi muhtevîdir. Bir hadisin güvenilir rivâyetlerinin tamamını çeşitli senedlerle bir araya getirmesi eserin en belirgin özelliğidir. Kur'ân-ı Kerîm'den sonra Sahîh-i Buhârî ile birlikte en güvenilir iki kaynak olarak kabul edilmiş ve *Şahîhayn* olarak adlandırılmıştır. Birçok defa basılan eser, pek çok çalışmaya konu teşkil etmiştir.

3.2.3. Mesâbîhu's-Sünne¹⁹

Ferrâ el-Begâvî'nin (ö. 516 / 1122) güvenilir hadis kaynaklarından derlediği hadisleri ihtiva eden eseridir. İslâm âleminde büyük şöhret kazanan ve üzerine kırktan fazla şerh yazılan *Meşâbîhu's-sünne*'de 4931 hadis vardır. Eserde yer alan hadislerin sahâbî veya nâdiren tâbiî râvisi dışında senedleri hadis ilminde ilk defa olarak bu eserde terk edilmiştir. Hatîb et-Tebrîzî'nin Mişkâtü'l-Meşâbîh isimli eseri, Meşâbîhu's-sünne üzerinde yapılan en meşhur çalışma olmakla birlikte başka birçok çalışma yapılmış ve eser üzerine şerhler yazılmıştır. Ayrıca eser Türkçe, Hintçe ve İngilizce gibi çeşitli dillere de tercüme edilmiştir.

3.2.4. Meşâriku'l-Envâri'n-Nebeviyye²⁰

Radıyuddin es-Sâgânî'nin (ö. 650 / 1252), derlediği bazı sahih hadisleri nahiv konularına göre düzenlediği bu eserin tam adı *Meşâriku'l-envâri'n-nebeviyye min ('alâ)*

¹⁷ Bkz. M. Mustafa El-A'zamî, **a.g.m.**

¹⁸ Bkz. M. Yaşar Kandemir, **a.g.m.**

¹⁹ Bkz. İbrahim Hatiboğlu, "Mesâbîhu's-Sünne", **DİA**, C.31, s. 258-260.

²⁰ Bkz. İbrahim Hatiboğlu, "Meşâriku'l-Envâri'n-Nebeviyye", **DİA**, C. 31, s. 361-362.

şihâhi'l-aḥbâri'l-Muştafiyye'dir ve müellifin daha önce kaleme almış olup yoğun ilgi gören *Mişbâhu'd-dücâ min şihâhi ḥadîsi'l-Muştafâ* ile *eş-Şemsü'l-münîre mine's-şihâhi'l-me'sûre* isimli eserlerine daha başka sahih hadisleri ilave etmek sûretiyle meydana getirdiği meşhur eserdir. Meşâriku'l-envâr yazıldığı dönemden itibaren çok ilgi görmüş, fazlaca istinsah edilmiş, erken dönemde neşirleri yapılmış ve üzerine çok sayıda şerh yazılmıştır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TENVÎRÜ'L-EBSÂR (METİN VE TIPKIBASIM)

TENVÎRÜ'L-EBSÂR'IN (YAZMANIN) TANITILMASI:

Elimizde tek nüshası bulunan ve çalışmamıza esas teşkil eden Tenvîrü'l-Ebsâr, Süleymaniye Kütüphanesi Hacı Mahmud Efendi 3829'da kayıtlıdır²¹. Nesih hatlı 27+1 yaprak 11 satırdan müteşekkil yazma 186 x 119 mm (140 x 88 mm) eb'adındadır.

İç kapak kırmızı renkte olup vikâye yaprağının ilk sâhifesinde “*Mā fî Hazîhi'l-mecmû'ati: 1. Tenvîrü'l-Ebşâr Manzûme 2. Risâle fî'l-'Aķâid el-İmâm Ebû 'Abdullah Muḥammed bin Yûsuf es-Sünûsî 3. Cilâ'u'l-Ķulûb li'l-Birgivi Muḥammed Efendi 4. Şerḥ-i Bedrî'r-reşid li 'Aliyyü'l-Ķârî 5. Risâle fî Ba'de'l-'Aķâ'id 6. Risâletün Türkiyyetün fi'l-bey'î ve's-şîrâ 7. Sâle'î Ḥamza Efendi fi'l-bey'î ve's-şîrâ*” ve eserin kendisini niteleyen “*Ḥadiş u Āyât-ı Erba'în*” ifadeleri yazılıdır. Bu ifadelere göre Tenvîrü'l-Ebsâr, önemli eserlerle birlikte bir mecmu'a içerisinde görünmekle beraber elimizde böyle bir mecmu'a bulunmamaktadır. Vikâye yaprağının ikinci sâhifesinde Hazret-i Muhammed Sallallahu Aleyhi ve Sellem Efendimizin, nikâh ile ilgili iki hadisi “*Ķâle 'Aleyhi's-şalâtü ve's-selâm*”²² “النكاح سنتي فمن رغب عن سنتي فليس مني” ve “*Ve ḳâle 'Aleyhi's-şalâtü ve's-selâm*”²³ “تناكحوا تناسلوا فاني اباہی بكم الامم يوم القيامة ولو بالسقط” şeklinde art arda yazılıdır. 1^a sâhifesinde “*İstişhabehu el-faķîr es-Seyyid Yaḥya Aḥyâ ibnü's-Seyyid 'Abdurrahmân ğafara lehumâ*” şeklinde temellük kaydı bulunan yazmanın aynı sâhifesinde Beşiktaş Hacı Mahmud Efendi Vakıf Kütüphanesi ile Süleymaniye Kütüphanesine ait mühürler bulunmaktadır. 1^b tezhibli ve altın yaldızlıdır. Yazma cetveli olup, başlıklar ile orijinal âyet ve hadis metinleri kırmızı mürekkeple yazılmıştır. Her varakta reddâde bulunmaktadır.

Tenvîrü'l-Ebsâr 30 beyitlik bir Besmele Şerhi ile başlamakta, yine 30'ar beyitlik 1 tevhîd, 2 naat, 1 münâcaat ve sebep-i te'lîf ile devam etmektedir. Sonrasında sırasıyla mesnevî nazım şekliyle muhtelif uzunluklarda kırk adet âyet ve kıt'a nazım biçimiyle kırk adet hadis tercümesi gelmekte ve eser bir hâtîme ile nihâyete ermektedir.

²¹ Süleymaniye Kütüphanesi'nde müellifin adı yanlışlıkla Ruhâvî olarak kayda geçirilmiştir.

²² “Nikâh benim sünnetimdir, sünnetimden yüz çeviren kimse benden değildir.” (Muhammed b. Muhammed el-Gazzî, İtkân Mâ Yuhsinu, 672/2)

²³ “Evleniniz, çoğalınız. Muhakkak ki Ben, kıyâmet gününde ümmetimin çokluğu ile övüneceğim.” (el-İrâkî, Tahrîcu'l-İhyâ, 29/2)

Baş Her kelāmiñ aşı vü fer' i qadīm
Oldı bismillāhirrahmānirrahīm

Son Qatūnda bu kitābum ola ekrem
Temām olmuş durur Vallāhu a' lem

TRANSKRİPSİYON ALFABESİ

ا ء	A, a, E, e, ʾ	ش	Ş, ş
آ	Ā, ā, A, a	ص	Ş, ş
ب	B, b	ض	Đ, đ, Ž, ž
پ	P, p	ط	Ṭ, ṭ
ت	T, t	ظ	Ẓ, ẓ
ث	Ṣ, ṣ	ع	‘
ج	C, c	غ	Ġ, ġ
چ	Ç, ç	ف	F, f
ح	Ḥ, ḥ	ق	Ḳ, ḳ
خ	Ḫ, ḫ	ك	K, k, G, g, ñ
د	D, d	ل	L, l
ذ	Ẓ, ẓ	م	M, m
ر	R, r	ن	N, n
ز	Z, z	و	V, v, O, o, U, u, Ū, ū, Ū, ū
ژ	J, j	ه	H, h, a, e
س	S, s	ی	Y, y, I, i, Ī, ī, Ī, ī

METİN KURULURKEN TUTULAN YOL

1. El yazması metinde olmayıp tarafımızdan eklenen veyahut da onarılan yerler metin içerisinde köşeli parantez “[]” kullanılmak sûretiyle gösterilmiştir.
2. Metinde noktalama işareti kullanılmamakla birlikte yalnızca özel isimlerden sonra gelen eklerin ayrılması amacıyla apostrof “ ’ ” kullanılmıştır.
3. Metindeki e / i değişimi “ è ” ile gösterilmiştir.
4. Metnin aslında “-Ub” olarak verilen gerundium eki, tarafımızdan “-Up” şeklinde okunmuştur.
5. ة (hemze) ile verilen akuzatif eki, metindeki imlâsıyla yazılmıştır.
6. Farsça olumsuzluk ekleri “bî” ve “nâ” ile Arapça olumsuzluk eki “lâ” kendisinden sonra gelen kelimedden “ - ” (kısa çizgi, tire) ile ayrılmıştır. Ayrıca Farsça son ek olan “-sâr, -nümûn, -gân” ekleri de aynı yöntemle kendilerinden önce gelen kelimedden ayrı yazılmıştır.
7. Bildirme eki olan “durur” ve “ile” edatı umûmiyetle ayrı yazılmıştır.
8. Metinde yer alan ve vezin gereği uzun ünlü imlâsıyla yazılan “daḥi (daḥî, dāḥî)” ile “anı/onu (ānî)” kelimeleri uzun ünlü olmaksızın yazılmıştır.
9. Metinde yer alan âyet ve hadis metinlerinin orijinal şekilleri metin içerisinde korunmuş olup dipnotlarda mealleri verilmiştir. Bunun yanında metnin içindeki Arapça ibareler *italik* yazılmış olup dipnotlarda ifadelerin orijinal şekilleri ve anlamları/mealleri verilmiştir. Ayrıca çalışmamızın ikinci bölümünde, metinde ele alınan âyet ve hadislerin mealleri orijinal ifadeleriyle birlikte müstakil olarak yer almıştır.

TENVÎRÛ'L-EBSÂR (METİN)

1^b

MESNEVÎLER

1.

Bismillâhırrahmânirrahîm Ve Bihi Neste'ın

Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilün

Remel - . - - / - . - - / - . -

1. Her kelâmın aşlı vü fer' i qadîm
Oldı bismillâhırrahmânirrahîm
2. Olsa her söz evveli ism-i İlâh
Anı maqbûl èyledi ol pâdişâh
3. İsm-i Haqq ile bulur her şey' vüçüd
Dehr-i ' âlemde nihân [u] ger şühüd
4. Bâkî olduğı için bâsı delil
Evvelinde sözleriñ oldı celil
5. Her ki ètdiyse anuñla ibtidâ
Cümle esmâ zıkr olupdur güyiyâ
6. Bârekallah ne güzel ism-i ' aẓîm
Kişi 'i nârdan kıılır sîni selîm
7. Levh-i dilden zıkr èden dâim bunı
Oldı dünyâda vü ' uqbâda ğanî

2^a

8. Kıldı hem cümle belâlardan emîn
Mîmi oldu ehl-i imâne mu'în
9. Bunı tekrâr eyleyen her şubh u şâm
Eyledi maḥbûb anı Hakk ḥâşş [u] 'amm
10. Ref' ider elf ile âlâmı Ehad
Görmeye aşla zarûret tâ ebed
11. Kişinin eder ziyâde fehmini
Giderür qalbinde olan sehmini
12. Ne mu' allâ lâmları zîbâ laṭîf
Halk arasında dîni oldu şerîf
13. Ya' nî ki naḥş işleri oldu sa'îd
Hakk Te'âlâ kıldı 'ömrini mezîd
14. Hâsı ile buldı hādî mü'minîn
Ehl-i İslâm'a zihî ḥabl-i metîn
15. Anuñçün ansız olmaz her niyâz
Ger zekât [u] ḥacc u şavm ile namâz
16. Raḥmet-i rıdvân durur râ'sı anuñ
Cennete lâyıq eder cân u tenüñ
17. Naql olundu vird eden görmez 'azâb
Diyene bir kez verilir biñ şevâb
18. Kabr 'azâbın men' edübdür ḥâları
Def' eder hem bundağı miḥnetleri

19. Bu sebebden ol Cenāb-ı Kibriyā
Kıldı dünyāda daḫi anı şifā
20. Nūnı nūra ğarḫ èder mü `minleri
Ma` rifet ile pür olur ḳalbleri
21. Her ne deñlü müşkiliñ varsa ḳatī
Èder āsān bu isimler ḫürmeti
22. Yāsı èder kişi `i Ḥaḳḳ`a yakīn
Hem ḳılır cümle mekrlerden emīn
23. Bu fezā `iller ki zıkr ètdüm saña
Ḥazret-i Ḥaḳḳ küllisin èder ` aḫā
24. Naḳl olundı bil Ebā Zerr`den daḫi
Bunı Resūlullāh buyurdı ey aḫī
25. Bir kişi bir kez yazarsa Besmele
Bā-ḫusūs-kim ola ḫusn-i ḫaḫḫ ile
26. Bu durur vārid olan eṣaḫḫ kelām
Ḥaḳḳ tenin èder cehennemden ḫarām
27. Ola her ḫarfine biñ ḫūrī ` aḫā
Vère biñ köşk daḫi cennetden Ḥudā
28. Zihī ` izzet şad hezārān āferīn
Ne luḫıflar ètdi Rabbü`l-` ālemīn
29. Raḫmetine yok durur aşla `aded
Bir behāneyle èder ecri bī-ḫadd

30. Ūmaruz her rŭz u ŧeb bār-1 Ğudā
Bize de iħsān ède rŭz-1 cezā

2.

Na‘t-1 Bārī Te‘ālā Celle Şānuhu

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

Remel - . - - / - . - - / - . -

1. Ğamd anuñdur Zŭ‘l-celāl velā-yezāl
Pādişāh-1 berr u baħr u bī-zevāl
2. Ey Kerīm [u] Ğayy u Ğayyŭm [u] Eħad
Ey Raħīm [u] Vāħid [u] Ferd-i Şamed
3. Ey Ğakīm [u] Rabb [u] Bākī Müste‘ān
Ey Ğalīm [u] Rāziķ-i her ins u cān
4. Ey ‘Azīz [u] Ğaķķ [u] Mennān [u] Ğafŭr
Ey Mu‘izz Ğālīķ [u] Bārī [vŭ] Şekŭr
5. Ey Metīn-i zŭ‘l-ķaviyy [u] bī-niyāz
Ey Mu‘īn [u] Nāşır-1 bende-nŭvāz
6. Ğŭn ŧerīki yoķ durur ķuvvet anuñ
Her ne dilerse ķılır ķudret anuñ

7. Hāki altūn èyledi altūnı hāk
Kıldı şadefler içre dürr-i pāk

8. İndi zünbūrāna perde sebab
Halk èdüp anda ‘aşel bu ne ‘aceb

3^b

9. Èyledi bir dāne’i biñ dāne ol
Hikmeti çok ‘akl bulmaz aña yol

10. Halk èdüp bunca fevākih bī-gümān
Ta‘mı rengi dürlü dürlüdür ‘ıyān

11. Hem nebātāt şükūfe-yi bī-‘aded
Kıldı rengin aña yok hiç haşr u ‘add

12. Zerre’i tābān èder ‘anķā’ı mūr
Vāriş-i mülküñ nicesin ètdi hūr

13. Nice cebbārları ol ķahr èyledi
Nicenüñ ni‘metlerin zehr èyledi

14. Niceye bī-ħadd vèrüp māl [u] menāl
Nice’i faķr ile èder pür-melāl

15. Nice'î şâh èyledi devlet ile
Nice['i] ' üryân èder zillet ile
16. Nice'î kâmil èbüp kıldı şerîf
Nice nâzik tenleri èder ' za' îf
17. Niceye luţf èyledi İslâm'ı dîn
Niceler zulmetde kıaldı hâsirîn
18. Niceler oldı velî-yi ' âbidîn
Niceler oldı gürüh-ı câhilîn
19. Her birin bir vech ile halk èyledi
Birbirinden küllisin fark èyledi
20. Hükûm anuñdur her ne dilerse kıılır
' İlm anuñdur cümleñ hâlin bilür
21. Fâ' il-i muhtâr durur ortâğı yok
Her neye kılsañ nazâr ' ibreti çok
22. Halk èdüb şöyle mu' allağ gökleri
Kullar içün döşedi hem yèrleri
23. ' Arş [u] kürsî levhî hem cennât [u] nâr

Şems [u] māhı encümi èyledi vār

24. Hem yaratdı tǎğları ol pādişāh
Kimini kıldı refī^c kimin kütāh
25. Mıhladı yèrlere çün ol dağları
Tā huzūr ède yèr üzre kılları
26. Halk èdüp bunca vuḥūş-ile tıyūr
Görenler getürdi dünyāya şabūr
27. Nice biñ ḥayvānlara vèrdi vücūd
Her biri tesbīḥ èder kimi sücūd
28. Kimsenüñ ‘aklı èrişmez hiç buña
Kıldı ḥayretde ebed kıalır saña
29. Berr [u] baḥrı bunca enhār [u] ‘uyūn
Şad hezārān āferin ‘ibret-nümūn
30. Kıuvvet anuñ pādişāh-ı bī-ḥalel
Kıudret anuñ bir durur ol lem-yezel

Na‘t-1 Hâzret-i Resûlullâh Şallallâhu ‘Aleyhi ve Sellem

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

Remel - . - - / - . - - / - . -

1. Şad hezârân ki tahiyyât [u] selâm
Muştafâ’nuñ rûhına her şubh u şâm
2. Şâhib-i mi‘râc [u] şâh-ı enbiyâ
Ahmed [u] Maħmûd [u] tâc-ı aşfiyâ
3. Seyyid-i kevneyn u Hâtmu’r-rusûl
Nûr-ı maħz-ı mâh-ı ‘âlem pür-uşûl
4. Rûh-i pâk [u] *Raħmeten li’l-‘âlemîn*²⁴
Ey Muhammed *Şâdıku’l-va‘di’l-‘emîn*²⁵
5. Ey şefâ‘at-kân [u] hem bedrû’d-dücâ
‘Âmme-i ‘âlem èder senden recâ
6. Cümleden efđal yaratdı Hâkķ seni
[Şânına levlâke] levlâk dèr Ğaniyy
7. Dèdi Qur‘ân-ı Mübîn içre Hudâ
Hâkķıña *Ve’s-şems Ve’l-leylü Ve’d-duhâ*²⁶

²⁴ “رحمة للعالمين”: Seni ancak **âlemlere rahmet** olarak gönderdik. (Enbiyâ, 107.)

²⁵ “صادق الوعد الامين”: Sözünde (va’dinde) doğru ve güvenilir olan.

²⁶ “والشمس والليل والضحى” ifadesi hem Kur‘ân-ı Kerîm’deki Şems, Leyl ve Duhâ Sûrelerine hem de söz konusu sûrelerin ilk âyetlerine işaret etmektedir.

8. Hem daḥī Ṭāhā vü Yāsīn ey Ḥabīb
Hep senüñçün buyurupdur ol Muḥīb

9. Ḥazret-i Ādem yaturken mā' u ṭīn
Şübhesiz peygamber idüñ çün o ḥīn

10. Mu' cizātuña ise yoḡdur ḥisāb
Anı nice şerḥ èdebilsün kitāb

5^a

11. Barmaḡuñla èyledin şaḡḡu'l-ḡamer
Ey Resülullāh-ı 'ālī mu' teber

12. Yüz uranlar ḡapuña buldı necāt
Maḡv olur bi'l-cümle andan seyyi 'āt

13. Ey kerem-kānī nebīler serveri
Müctebā āḡir zamān peygamberi

14. Rūḡuñ evvel ḡalḡ olup oldın nezīr
Cismiñ āḡir ḡalḡ olup geldün beşīr

15. Her cemādāt hem vuḡuş ile tuyūr
Ḥaḡḡıña èder şehādet mār u mūr

16. Ey risālet ma' deni feyz-i himem

Ey velāyet menba‘ı kân-ı kerem

17. Bulduğ-y-çün nūruñ alınına vüşül
Âdem’üñ Hakk tevbesin kıldı kabül

18. Hürmetüñe buldı İdrīs göğe yol
Sen sebebsin cennet içre kaldı ol

19. Nūh ğarağdan buldı anuñ-çün necāt
Nūr-ı Aḥmed anda idi dër zevāt

20. Nār-ı Nemrūd’dan ḥalāş buldı Ḥalīl
Geldigi-y-çündür bilindi ol Cemīl

21. Oldı anuñ-çün Süleymān pādişāh
Sevdigi-y-çündür Ḥabīb’ini o Şāh

22. Ètdürüp Mūsā’ya Fir‘avn’ı helāk
Anı taşdığ èyledi ol rûḥ-ı pāk

23. Ol sebebden buldı ‘İsā göğe yol
Ümmetinden olmağ-içün idi ol

24. Āḥiru’l-’emr ümmetinden èyledi
Dīn-i Aḥmed ile anı toyladı

5^b

25. Bu cemî' -i enbiyâ vü mürselîn
Evvelîn u âhirîn u kümmelîn
26. Her ne ki cüz'î vü küllî âşikâr
Zerre kaçre 'âlem içre ne ki var
27. Muştafâ hürmetine vâr èyledi
Kudretin bi'l-cümle izhâr èyledi
28. Gelmeyeydi bu cihâne ol Resûl
Olmaz idi ger fûrû' [u] ger 'uşûl
29. Görmez idüñ birisin bellü beyân
Bilmez idüñ âşikâr[e] vü nihân
30. Mâ-haşal oldur bize yârın şefî'
Hamdülillah emriñe olduk muţî'

4.

Na' t-1 Çâr Yâr-1 Güzîn u E'imme-i Râşidîn

Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilün

Remel - . - - / - . - - / - . -

1. Bî-қыяş ola dūrūd ile selām
Āline hem dāhî aşhāb-1 ' izām

2. Dīn-i İslām oldı anlarla temām
Buldı bunlarla şerī‘ at intizām
3. Rūz [u] şeb her biri kıldı ictihād
Ètdiler izhār ile esrārı yād
4. Èyleyüp iħrāc her müşkilleri
Her ne buyurdı Hudā Peygāmberi
5. Hāliyā şimdi daħi hāşş ile ‘āmm
İnqıyād üzre durur cümle temām
6. Cümleden evvel Ebū Bekr-i ‘Atıķ
Şāhibu’l-gār-ı şefiķ hem refiķ
7. Çün kamudan öñdin ètdi i‘ tiķād
Sözine kıldı Hābīb’in i‘ timād
8. Ol Cenāb-ı Hāķķ muħabbet èyledi
*Şāni-y-eşneyn izhumā fi’l-gār*²⁷ dèdi

²⁷ “ثانى اثنين اذ هما فى الغار” : Eğer siz ona (Resûlullah'a) yardım etmezseniz (bu önemli değil); ona Allah yardım etmiştir: Hani, kâfirler onu, **iki kişiden biri olarak** (Ebu Bekir ile birlikte Mekke'den) çıkarmışlardı; **hani onlar mağaradaydı**; o, arkadaşına. Üzülme, çünkü Allah bizimle beraberdir, diyordu. Bunun üzerine Allah ona (sükûnet sağlayan) emniyetini indirdi, onu sizin görmediğiniz bir ordu ile destekledi ve kâfir olanların sözünü alçalttı. Allah'ın sözü ise zaten yücedir. Çünkü Allah üstündür, hikmet sahibidir. (Tevbe, 40.)

9. Terk  d p m lını n s r  yledi
H k  yolına cümle  s r  yledi
10. Geçdi Peygamber y rine ol zem n
Nice yıl düşmanla h rb  tdi hem n
11. Y rine geçdi Eb  Bekr' n    mer
Düşmana  tdi   aceb  arb-ı keder
12.  n h dişinde Res lull h d di
Benüm ardımca neb  gelse-y-idi
13.    mer olurdu res l-i k m-r n
L k H tmu'l-'enbiy  benüm hem n
14.  tdi hem K şer'le Kisra'yla cid l
Cümlesin seyfi-y-ile kıldı k t l
15. Dağı her kimi n ile  tdiyse ceng
K m n n b şına d ny  oldu teng
16. Oldı   Oşm n    mer ardınca im m
Ş hib 'l-h ilm idi ol    l  ma  m

6^b

17. Hem hayā-kānı mürüvvet ma' deni
Dehr-i 'ālemde sehāvet maḥzeni

18. Aña Z̄i'n-nūreyn dēdi Ḥatmü'r-rusūl
İkki kızın[ı] Resūl'üñ aldı ol

19. Kātibü'l-vaḥy idi ol sultān-ı dīn
Cāmi' u'l-Ḳur'ān idi hem ol güzīn

20. Z̄i-sa' ādet ıssı ol cūd-ı sa' id
Āḥiru'l-'emr ètdiler anı şehīd

21. Oldı çün ' Osmān ardınca ' Alī
Ol Esedullāh [u] mebrūr-ı velī

22. Aña iḥsān èyledi çün Kirdigār
Anuñ içün vèrdi aña Z̄ülfiḳār

23. Destine girdikce ol tīg-i mehāb
Dīn a' dāya kıılır idi ' azāb

24. Ḳuvvet [u] heybet ile ma' rūf idi
Hem sehā vü cūd ile mevşūf idi

25. *Laḥmūke laḥmi*²⁸ dèr aña Ḥabīb
Zī-beşāret ne şecī^c [u] ne edīb

26. Daḥi cümle āline aşḥābına
Hem muhācirler ile enşārına

27. Ola evlādına ezvācına hem
Daḥi etbā^c ina aḥbābına hem

28. Hem ^c Aşere-i Mübeşşere temām
Cümle hem aşḥāb-ı şuffe ey humām

29. Hem Tab^c -ı Tābi^c in-i Kāmilīn
Hem İmām-ı Erba^c a ol ^c āmilīn

30. Hem daḥi şākirdlerine bi't-temām
Rūḥlarına çün şalāt ile selām

5.

Münācāt-ı Bārī Te^c ālā ^c Azze Şānuhu

Fā^c ilātün Fā^c ilātün Fā^c ilün

Remel - . - - / - . - - / - . -

1. Ey Kerīm-i bende-gān-ı çāre-sāz
V'ey Raḥīm-i efkende-gān dil-nüvāz

²⁸ “لحمك لحمي”: Etin, etimdir.

2. Ey Ra'ûf Kâdir [u] Hayy [u] Kadîm
V'ey 'A'ûf Nâşır [u] Haqq [u] Hakîm
3. Ey Mu'în [u] Vâhid [u] Rabbü'l-Ġafûr
V'ey Metîni Mâcidî Berrü's-Şekûr
4. Hâmidî Vehhâb-ı Mennân-ı Şehî
'Âbidî Tevvâb-ı Hannân-ı Vefiyy
5. Kâbilu't-tevb [u] Halîm-i lem-yezel
Ġâfiru'z-zenb [u] Muķîm-i bi-' ilel
6. Evvel Âhîr [u] 'Alîmî hem Başîr
Zâhirî Bâ'tın [u] 'Azîm hem Habîr
7. Ey Settâr [u] Rezzâķ-ı [cân u] cihân
V'ey 'Azîz Ġaffâr Hâliķ-ı ins ü cân
8. Şerm-sârum yâ İlâhî cürm ile
Yüzi kıara ħôr-zârım zenb ile
9. Geçdi 'ömrüm rûz şeb oldım tebâh
Yoķ 'ibâdet zerre illâ çok günâh
10. Aĝarub şâc u şaķal oldım zebûn

7^b

Düşmüşüm hayretdeyüm mişl-i cünün

11. Korkum ol bir gün şerāb-ı mevt gele
Nüş edüp kabre varup hālim n'ola

12. Cürm-i 'ișyānuma yok hadd [u] 'aded
Senden artuğ kim ède bāña meded

13. Hamdulillāh ètmişim kâpuñ penāh
'Afv edüp 'ișyānumı ey pādişāh

14. Çün buyurdıñ luğf edüp *lā tağnağū*²⁹
Rağmetiñle zenb ile cürmümi yu

8^a

15. Èyle bu düşküne tevfiğıñ refiğ
Küll-i mağlūğāta çün sensin şefiğ

16. Enbiyā [vü] mürselīnūñ hürmeti
Bā-ğuşūş kim ol Hābīb'īñ 'izzeti

17. Şağla şeytāndan imānum benüm
Yağmağıl nār-ı cehenneme tenüm

18. Her ne deñlü èyledüm cürm [ü] günāh

²⁹ “لا تقنطوا”: De ki: Ey kendi nefisleri aleyhine haddi aşan kullarım! **Allah'ın rahmetinden ümit kesmeyin!** Çünkü Allah bütün günahları bağışlar. Şüphesiz ki O, çok bağışlayan, çok esirgeyendir. (Zümer, 53.)

Raḥmetüñden çok değildür yā İlāh

19. Yā İlāhī ʿarş-ı aʿlā ḥaqqı-çün
Sidre vü kürsī muʿallā ḥaqqı-çün
20. Cümle yerler ile gökler ḥaqqı-çün
Saña ḥamd ʿedici diller ḥaqqı-çün
21. Nār [u] cennet ḥaqqı-çün levḥ-i kalem
Hem livāʾuʾl-ḥamd için şāh-ı ʿilm
22. ʿIşık için kāffeten ʿāşıklarūñ
Şıdkı için ʿāmmeten şādıklarūñ
23. Virdi için cümle-i zākir[ler]üñ
Derdi için küll-i hem şābirlerūñ
24. Enbiyālar evliyālar ḥaqqı-çün
Aşfiyālar atkıyālar ḥaqqı-çün
25. Ay [u] gün cümle melāʾik ḥaqqı-çün
Daḥi dervīşān [u] sālīk ḥaqqı-çün

26. Dört kitābda olan āyāt ḥaqqı-çün
Daḥi hem bunca rivāyet ḥaqqı-çün
27. Cümle kāmiller u ʿālimler için
Dāḥi ʿābidler u zāhidler için
28. Qabr ʿazābından ʿdüp beni ʿemīn
Èylegil āsān su ʿālim yā Muʿīn
29. Raḥmetüñe lāyık ʿt bu quluñı
Luṭf ʿdüp qılma ʿazāb-ı nāruñı
30. Bu kitābum ʿyle dünyāda refiʿ
Āḥiretde ānı ʿt bāña şefiʿ

6.

Sebeb-i Teʿlif-i Kitāb*Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün**Remel - . - - / - . - - / - . -*

1. Ḥikmet-i Ḥaqq ile bir gün bu zaʿif
Oturup qılmış idim şöyle naḥif
2. Yoqlayup kendüme baqdım ol maḥal
Gördüm anı zerre yoq bende ʿamel

3. Lîk her bir kişi qomuş bir eşer
Kendüyi añdırmađ-ıçün kim meger
4. Ben dağı fikr èyleyüp gördüm řavāb
Cehd èdüp te 'lîf idem bir kitāb
5. Dènmedük söz var mı anı söğleyüm
Nesne qaldı mı hikāyet èyleyüm
6. Èyledüm Allah'a tefvîz kendümi
Başladum yazmāđa ben de nazmumu
7. Evvel aydum erba' in āyāt ile
řoñra dèyem kim eđādîř naql ile
8. Èyledüm ānı bir ulu şazrete
Ĥāk-nihād [u] qadr-řinās devlete
9. Zübde-i ra' nā-yı erbāb-ı 'ulüm
Zübde-i eřvār-ı zībā-yı fühüm
10. Ma' den-i luşf-ı mürüvvet pür-kerem
Maşzen-i iřsān-ı şefkat zi'n-ni' am

11. Maṭla' -1 feyz-i zarīf-i nükte-dān
Menba' -1 maḥz-1 naẓīf-i pür-me' ān

12. Meḥḥar-i cūd [u] seḥā-yı 'ārifīn
Enver-i ḥulq-1 'aṭā-yı kāmīlīn

13. Bahce-i aṣḥāb-1 efvāc-1 rumūz
Nehce-i aḥbāb-1 emvāc-1 künūz

14. Maẓhar-1 ḥilm-i mu' allā-yı kāmīn
Eṭver-1 ṭab' -1 müzekkā-yı metīn

15. 'Aql-1 evvel dürr-i pāk-i bī-bahā
Şāhibu'r-re'y-i ferāset müntehā

16. Kāşif-i ehl-i ḥaḳāyık bī-bedel
Aṭhar-1 rūḥ-i sa' ādet bī-meşel

17. Melce' -1 erbāb-1 ḥācet çāre-sāz
Menşe' -1 luṭf u mürüvvet dil-nüvāz

18. Ya' nī defterdār-1 ekremdür o cūd
Ki Ḥasen Efendi ol a' lā vücūd

9^b

19. Bu kitābum oқыup maħbūb ola
Çün atunda umārum merġūb ola
20. Ger uřūrı vār-ı-sa olup naar
Luf idūb anlārı itmām ēdeler
21. Çü buñā Tenvīrū'l-ebřār dēdim ad
Tārii bu mışra' ile ola yād
22. Geri bī-addūr ġünāhum bilürem
Ġēce ġündüz āh u zārı ıluram
23. Bu kitābum aına dutdum ümīd
Rūz-i maħřerde olam ehl-i sa'īd
24. Yā İlāhī ol Resūl'ūñ ürmeti
Yārın anda bāña ılma zilleti
25. Cürm ile ' iřyānuma yodur meşel
Raħmetiñ ēyle bu ' āřīye maal
26. Ger ' ināyet ēylemezsen baña
Ehl-i maħřer ālime ala řaña
27. Raħmetiñ çodur nihāyet yo durur

Gerçi benüm de günāhum çok durur

10^a

28. Kāpuña yüz urmuşam ihsān senüñ
Her ne kıılır-ısañ emr fermān senüñ

29. Her ki ‘ aybını èder ise temām
Her murādın vère ol Rabbu’l-’enām

30. Daḡi èdenler Revāḡi’-çün du‘ ā
Cennetin ède naşīb aña Ḥudā

Bismillāhirrahmānirrahīm İftināḡ-ı Kelām-ı Āyāt-ı Erba’ın Ve Bihi Neste’in³⁰

7.

قل اللهم مالك الملك توتى ملك من تشاء و تنزع الملك ممن تشاء و تعز من تشاء و تدل من تشاء بيدك الخير انك
على كل شى قدير³¹

Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Feülün

Hezec . - - - / . - - - / . - -

1. Ḥabīb’ine buyurdı Rabbu’l-‘ izzet
Bunu vird èyleyeler küll-i sâ‘ at

³⁰ Āyet meâlleri verilirken söz konusu âyetlerin yazma nüshada geçen kısımlarının meâlleri verilmekle kalınmamış, o kısımların geçtiği âyetlerin meâlleri bütün olarak verilip asıl metne esas teşkil eden ifadeler koyu renkle gösterilmiştir.

³¹ De ki: “Ey mülk ve hâkimiyet sahibi Allah’ım! Sen mülkü dilediğine verir, dilediğinden onu çeker alırsın! Dilediğini azîz dilediğini zelîl kılarırsın! Her türlü hayır yalnız senin elindedir! Sen elbette her şeye kadirsin! (Âl-i İmrân, 26.)

2. Bizüm Allah'ımız sensin İlähî
Bu cümle 'âlemüñ hem pâdişâhı

3. Kimine mülküñi ihsân edersin
Anı 'izzet ile şādān edersin

4. Kiminden mülküñi alursın ey şāh
Gèce gündüz eder ol derd ile āh

10^b

5. Kimin hāndān edersin 'izzet ile
Vèürsüñ mülk [ü] şevket devlet ile

6. Z̄elîl u h̄ör edüp kimini nālān
Èderler gūşe-i vaḥdetde giryān

7. Olupdur cümle kabz-ı kudretüñde
Eger ḥayr u eger şerr ḥikmetüñde

8. Ki cümle şey'e kādîrsin Ḥudāyā
Èdersin 'āleme rızqıñ 'aṭāyā

9. Kılursuñ hep kamū fermān senüñdür
Bir alāy 'āşiyüz ihsān senüñdür

10. Daḥi buyurdı Mevlā ḥikmetünden
Beyān èdüp Resūl'e ḳudretünden

8.

تولج الليل في النهار و تولج انهار في الليل و تخرج الحي من الميت و تخرج الميت من الحي و ترزق من تشاء
بغير حساب³²

Mefā' ilün Mefā' ilün Feülün

Hezec . - - - / . - - - / . - -

1. Ḳılursun gèce' i gündüzde mestür
Èdersün 'ämme' i 'älemleri nür
2. Ki gündüzi èdersin daḥi gā' ib
Getürürsün gèce' i zī- ' acāyib
3. Ki meyyitden ḳılursıñ nice aḥyā
Buña nice ' aḳıl èrsün Ḥudāyā
4. Èdersin daḥi aḥyādan memātı
Anuñ ḳalmaz ne zātı ne şıfātı
5. Diledüğüne bī-ḥadd māl vèürsin
Anı dünyāda çün ḥōş-ḥāl ḳılursın

11^a

³² Geceyi gündüze katar günü uzatırsın, gündüzü geceye katar geceyi uzatırsın. Ölüden diri, diriden ölü çıkarırsın. Sen, dilediğin kimseye sayısız rızıklar verirsın! (Âl-i İmrân, 27.)

9.

كم من فئة قليلة غلبت فئة كثيرة باذن الله والله مع الصابرين³³

Mefā' ilün Mefā' ilün Feülün

Hezec . - - - / . - - - / . - -

1. Resül'ine 'aceb luṭf ètdi Allāh
Kitāb'ında buyurdu kıldı āgāh
2. Èdem az 'askerüñ çok üzere gālib
Olalar tā ğazā ètmeklüğe ṭālib
3. Bulalar Rabb'üñ izni ile nuṣrat
Vère Ḥaḫḫ anlara her demde fırsat
4. Olalar dā'imā her şey'e şābir
'İbādet ile ṭā'āt ile şākir
5. Ki Allah 'azīmü'ş-şān muḫaḫḫaḫ
Biledür şabr edenlerle muḫaḫḫaḫ

10.

ان الله لا يغير ما بقوم حتى يغيروا ما بانفسهم³⁴

³³ Talut ordusunu harekete geçirip sefere çıkınca askerlerine şöyle dedi: “Allah sizi, bir ırmakla imtihan edecektir: İmdi onun suyundan içen benden sayılmayacak; sadece avucuyla aldığı miktar muaf olmak üzere, kim onun suyunu içmezse o da benden sayılacaktır.” Derken onların pek azı hariç, varır varmaz ondan içtiler. Talut ile yanındaki mü'minler ırmağı geçince o vakit beri yanda kalanlar “Bugün bizim Cālut ve ordusuna karşı duracak takatimiz yoktur” dediler. Ölümünden sonra diriltirilip Allah'ın huzuruna çıkacaklarını bilenler ise şöyle dediler: “Nice küçük topluluklar vardır ki, Allah'ın izniyle, büyük topluluklara galip gelmiştir! Doğrusu Allah sabredenlerle beraberdir.” (Bakara, 249.)

Mefā' ilün Mefā' ilün Feülün

Hezec . - - - / . - - - / . - -

1. Zihī ihsān zihī luṭf-ı kerāmet
Resül'i-y-çün bize kıldı sa' ādet
2. Kitāb'ında dèdi taḥkīka Allāh
Tağayyür èylemez kimse'i ol şāh
3. Vèrür ni' metini dūr èylemez ol
Daḥī hīç kimseye zūlm èylemez ol
4. Meger kim nefslerin tağyīr èdeler
Ki ya' nī kulluğın tenkīr èdeler
5. O dem nesh èyledi anları ol Hāḫḫ
Çü dürlü dürlü şüretlerle muṭlaḫ
6. Kimin ḥinzīr kimin meymūn èderdi
Durub üç gün ki soñra merd èderdi
7. Ḥabīb'i ḥürmetine ètdi şefḫat
Bize anlar gibi olmaz meşāḫḫat

11^b

³⁴ O insanın önünde ve ardında devamlı sûrette nöbetleşerek görevlendirilen melekler vardır. Bunlar, Allah'ın emrinden ötürü, onu koruyup kollarlar. **Bir toplum kendinde olan durumu değıştirmedikçe, hiç şüphe yok ki, Allah da o toplumda olan hali değıştirmez.** Allah bir toplum için de kötülük irade buyurdu mu, onu geri çevirecek kuvvet yoktur. Artık Allah'tan başka onları himaye edecek kimse olamaz. (Ra'd, 11.)

8. Ki bunda eyliyenler hayr ile şerr
Cezāsın yārın eder rüz-i maşşer

11.

فلما را قميصه قد من دبر قال انه من كيد كن ان كيد كن عظيم³⁵

Mefā' ilün Mefā' ilün Feülün

Hezec . - - - / . - - - / . - -

1. Ki ' avratlarda hiç ašlā vefā yok
Velī anlarda mekr u hīleler çok
2. Anuñ-çün beyān etmiş durur a' lā
Çü Yūsuf Sūresi'nde Haqq Te' ālā
3. Zelīhā ehli ol demde buyurđı
Getürüp Yūsuf'ı üstine bađdı
4. Gözine geldi hikmetle bağıcağ
Anuñ gönleginüñ ard etegi şaqq
5. Zelīhā'ya dēdi fitne senüñdür
Muhaqqak bilürem hīle senüñdür

12^a

³⁵ Gömleğinin arkadan yırtıldığını görünce (kocası, eşine): “Anlaşıldı!” dedi. “Bu, siz kadınların oyunlarınızdan biri! Gerçekten sizin fendiniz pek müthiştir! Yusuf! Sakın bunu kimseye söyleme! Kadın! Sen de günahından dolayı af dile, çünkü sen günaha gidenlerden oldun.” (Yūsuf, 28.)

6. Ki zīra mekr ger sizūñ ulūdur
Size inānmiyan key bahtludur

12.

يا ايها الذين امنوا ان من ازواجكم و اولادكم عدوا لكم فاحذروهم و ان تعفوا و تصفحوا و تغفروا فان الله غفور

رحيم³⁶

Mefā' ilün Mefā' ilün Feülün

Hezec . - - - / . - - - / . - -

1. Ḥabībullāh'a tenbīh ètdi Allāh
Buyurdı ey Resūl'üm olğıl āgāh
2. Degildür mällarıñuz size illā
D[egil] evlādlarıñuz cümle a' dā
3. Ḥazer èdüñ siz anūñ cümlesinden
Ki ya' nī fitnesiyle ḥid' asinden
4. Ki kırtulasuz külli günāhdan
Daḥi sālīm olāsuz ma' şiyetden
5. Daḥi ğufrān olāsız raḥmetiyle
Ède Ḥaḳḳ size ' izzet cennetiyle

³⁶ Ey imān edenler! Eşlerinizden ve evlâtlarınızdan size düşman olanlar da çıkabilir. Böyle olanlara karşı dikkatli olun! Bununla beraber müsamaha eder, kusurlarına bakmaz, onları affederseniz bu da sizin için bir fazilettir. Çünkü Allah da gafûrdur, rahîmdir (affi ve ihsanı boldur. Siz kusurları bağışlarsanız O da size öyle muamele eder). (Teğabun, 14.)

*Bu âyet yazma nüshada aynı sûrenin bir sonraki âyetiyle karıştırılmış ve müstensih hatası diyebileceğimiz şekilde şöyle yazılmıştır: انما اموالكم و اولادكم عدوا لكم فاحذروهم و ان تعفوا و تصفحوا و تغفروا فان الله غفور رحيم

6. Pes imdi Rabb' iñüz sizüñ muhaqqak
Ğafür'dur hem Raħīm'dür ol muşaddak
7. Bunı böyle buyırmağdın murādı
Resül'ine dèdi fehm èyle Hādī
8. Size ben vèrdigüm emvāl ü ezvāc
Daħi evlādlarıñuz haqqın iħrāc
9. Kılursañuz eger siz emr-i ma' ruf
Cemī' in nehy-i münker ile mevşuf
10. Èderseñüz daħi şavm u şalātı
Daħi ħacc ile vèürseñüz zekātı
11. Sizi mağfūr èder yārın ol Allāh
Cehennemde dèmezsüz āh ile vāh
12. Eger dünyāda ètmezsüz şevābı
Görürsüz Rabb' iñüzden siz ' azābı
13. Daħi bir yèrde buyurdı Resül'e
Dèdi Qur'ān'la ol pür-uşüle

13.

انما اموالكم و اولادكم فتنة والله عنده اجر عظيم³⁷

Mefā' ilün Mefā' ilün Feülün

Hezec . ---/. ---/. --

1. Degüldür ille cümle mällarıñuz
Daği emläk ile evlādlarıñuz
2. amūsı fitnedür dünyāda bunlar
Feemmā anlara řābir olanlar

13^a

3. Bulurlar Rabb'ilerinüñ atunda
'Azīm me'cūr olurlar azretünde

14.

و اوفوا بعهد الله اذا عاهدتم و لا تنقصوا الايمان بعد توكيدها وقد جعلتم الله عليكم كفيلا ان الله يعلم ما تفعلون³⁸

Mefā' ilün Mefā' ilün Feülün

Hezec . ---/. ---/. --

1. Kitāb'ında dèdi Allāh-ı Bārī
Bunı fehm èt ola tā saña yārı

³⁷ Mallarımız, evlatlarınız sizin için sadece bir imtihandır! Asıl büyük mükâfat ve mutluluk ise Allah nezdindedir. (Teğâbun, 15.)

³⁸ Bir de sözleşme yaptığımızda Allah'ın huzurunda verdiğiniz sözü yerine getirin! Allah'ı kefil ederek bağlandığımız yeminleri te'kid ettikten sonra bozmayın! Hiç şüphe yok ki Allah yaptığımız her şeyi bilir. (Nahl, 91.)

2. Vefā èyleyüñüz siz ‘ahdiñüzde
Kaçan biriyle ‘ahd ètdügüñüzde
3. Dağī èylemeyesüz ‘ahd[i] tağyīr
Yemīngüñüzde èyleñ şıdķı taķrīr
4. Ol imānkim mü ’ekked-i bā-ğuşūşā
Ola ya‘nī Ĥudā ismiyle mağzā
5. Ķatī şābit ķadem oluñ ol ‘ahde
Ĥilāf ètmeñ yemīn [u] ‘ahd [u] va‘de
6. Edā kıлмаķda Allah dīnūñüzü
Ĥalāş ètmekde sizüñ cümleñüzü
7. Muğakķak üstüñüzden ref‘ èder Ĥakķ
Ferağ èder sizi āğir muşaddak
8. Bilür Allah ki tağķīķ işleriñüz
Eger zāhir u sırr cünbüşleriñüz
9. Dağī bir yerde bize ètdi tenbīh
Ķitāb’ında buyurdı kıldı tevcīh

13^b

15.

و افوا بالعهد ان العهد كان مسؤولاً³⁹

Mefā' ilün Mefā' ilün Feülün

Hezec . - - - / . - - - / . - -

1. Vefā èdüp kıluñ 'ahdiñüz itmām
Şaķınıñ 'avķ èdüp ètmeñüz ārām
2. Èder taḥķik 'ahdiñüzden Allāh
Su 'āl èder size maḥşerde ol şāh

16.

و افوا الكيل اذا كلتم وزنوا بالقسطاس المستقيم ذلك خير و احسن تاويلاً⁴⁰

Mefā' ilün Mefā' ilün Feülün

Hezec . - - - / . - - - / . - -

1. Temām èyleñ daḥi keylüñüzi hem
Çaçan vèrür alursız cümle dirhem
2. Èdüb dođruluķ üzere anı evzān
Ḥayırlardur size bu dèdi Raḥmān
3. Eger vèrür malda almaķda ānı bīl
Èdesüz aḥsen-i ḥulķ ile te 'vīl

³⁹ Büluğ çağına ermeyen yetimin malına, en güzel tarzdan başka bir şekilde yaklaşmayın! **Verdiğiniz sözü yerine getirin. Çünkü verilen söz, sorumluluk gerektirir.** (İsrâ, 34.)

⁴⁰ Ölçtüğünüz zaman dürüst olun, tam ölçün. Doğru terazi ile tartın! Bu hem ticaretiniz için daha hayırlı, hem de âkıbet yönünden daha güzeldir. (İsrâ, 35.)

قل يا عبادى الذين اسرفوا على انفسهم لا تقنطوا من

14^a

رحمة الله ان الله يغفر الذنوب جميعا انه هو الغفور الرحيم⁴¹

Şadaqallahu'l-‘Azîm ve belleğa Resûluhu'l-Kerîm

Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün Feülün

Hezec . - - - / . - - - / . - -

1. Zihî luṭf u keremler ıssı Allāh
Bize ne hōş buyurdu ol yüce Şāh
2. Dèdi dè kullaruma Yā Muḥammed
Èderler nefsleri-y-çün zenb-i bî-ḥadd
3. Utanurlar velikin ḥazretümden
Ümidin kesmediler rahmetümden
4. Pes imdi Rabbiñ idi külli gufrān
Ne deñlü ètdilerse cürm ü ‘ işyān
5. Ki taḥkîk ol Ğaniyy Allāh-ı Rezzāk
Ğafūr’dur hem Raḥîm’dür Rabb-i Ḥallāk

⁴¹ De ki; “Ey çok günah işleyerek kendi öz canlarına kötülük etmede ileri giden kullarım! Allah’ın rahmetinden ümidinizi kesmeyiniz. Allah bütün günahları affeder. Çünkü O gafür ve rahîmdir (çok affedicidir, merhamet ve ihsanı fazladır).” (Zümer, 53.)

فلا تقل لهما اف ولا تنهرهما و قل لهما قولاً كريماً واخفض لهما جناح الذل من الرحمة و قل رب ارحمهما كما

ربيبائى صغيراً⁴²

Şadaqallahu'l-^c Azîm

Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilün

Remel - . - - / - . - - / - . -

1. Êşit imdi ne dèdi Rabbu'l-^c ibād
 ıluñ ebeveyniñüzi ayr ile yād

14^b

2. Yüzlerine uf dèyu pek söylemeñ
 Daı hem arşu oyup cevır èylemeñ
3. Sözlerini şāınuñ redd èylemeñ
 Ne dilerlerse vèrũñ baıl èylemeñ
4. Anları incindirũben orlamak
 Gũyiyā atıl èylemek gibidũr dèdi a
5. Söz vèrũrseñ anlara tekrım ile
 Asen-i ul ile hem ta^c zım ile

⁴² Rabbin şöyle buyurdu: Allah'tan başkasına ibadet etmeyin! Anneye babaya güzel muamele edin! Şayet onlardan her ikisi veya birisi yaşlanmış olarak senin yanında bulunursa sakın onlara hizmetten yüksünme, "öff!" bile deme, onları azarlama, onlara tatlı ve gönül alıcı sözler söyle! Şefkatle, tevazu ile onlara kol kanat ger ve şöyle dua et: "Ya Rabbî, onlar küçüklüğümde nasıl beni ihtimamla yetiştirdilerse, ona mükâfat olarak Sen de onlara merhamet buyur!" (İsrâ, 23-24.)

*Elyazması metinde âyet alıntısına لا ile başlanmışken âyetin orijinal metninde söz konusu kısım فلا ile başlamaktadır.

6. Şākınuñ anları dèr Hāḫḫ ey aḫī
Bir avūz ḫanādı olursa daḫi
7. Raḫmet iste anlara Hāḫḫ'dan mūdām
Èyleñüz dā'im du'ālar şubḫ u şām
8. Yā İlāhī raḫmet èyle anlara
Cennetgüñi lāyık èt hem bunlara
9. Netekim anlar bizi vech-i ḫasen
Terbiyet èderler idi tıfl iken

19.

ان لله يامر بالعدل و الاحسان و اياى ذى القربى و ينهى عن الفحشاء و المنكر و البغى يعظكم لعظم تذكرون⁴³

Şadaḫallahu'l-‘Azīm ve belleḡa Resūluhu'l-Kerīm

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

Remel - . - - / - . - - / - . -

15^a

1. Emr èder taḫḫīḫa Allāh 'adl ile
Ḳullarına luṭf ile iḫsān ile
2. Hem zevi'l-ḫurbāya vèrũñ dèdi
Aḫrabāñuzı varup görũñ dèdi

⁴³ Allah adaleti, hatta adaletten de fazla olarak ihsanı, en güzel davranışı ve muhtaç oldukları şeyleri yakınlarına vermeyi emreder. Hayâsızlığı, çirkin işleri, zulüm ve tecavüzü yasaklar. Düşünüp tutasınız diye size öğüt verir. (Nahl, 90.)

3. Dāhī nehy ètdi bizi Rabbu'l- 'enām
Fuḥş ile bağy ile münkerden temām

4. Zıkr olanlar vā' ız olmuşdur size
Üstüñüze nāşih olmuşdur size

20.

ان الله و ملنكته يصلون على النبي يا ايها الذين امنوا صلوا عليه و سلموا تسليما⁴⁴

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

Remel - . - - / - . - - / - . -

1. Oğudı raḥmet Ḥabīb'ine Ḥudā
Hem melekler ètdiler cümle du' ā

2. Bize de emr ètdi Rabbu'l- 'ālemīn
Ey baña imān getüren mü' minīn

3. Siz daği èdüñ Ḥabīb'ime şalāt
Hem selām vèrüñ selāmet ile şifāt

21.

لا يعصون الله ما امرهم و يفعلون ما يؤمرون⁴⁵

⁴⁴ Muhakkak ki Allah ve melekleri Peygamber'e hep salat (rahmet ve sena) ederler. Ey iman edenler! Siz de ona salat edin ve tam bir içtenlikle selām verin. (Ahzâb, 56.)

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün
Remel - . - - / - . - - / - . -

1. Dèdi Allāh Ey Ḥabībim nüh felek
Per olupdur cümlesi içre melek

15^b

2. 'Āṣī olmazlar benüm emrüme hem
Ne buyurırsam èderler pīṣ u kem

3. Emrim ile 'āmil olmağ işleri
Hem tazarru' la ṣenā cünbüşleri

22.

من عمل صالحا فلننفسه و من اساء فعليها و ما ربك بظلام للعبيد⁴⁶

Şadaqallahu'l-'Azīm

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün
Remel - . - - / - . - - / - . -

1. Şol kişi kim şālih a' māl işledi
Kendü için ḥayr u iḥsān èyledi
2. Bu ' ibādāt üstine ètdi günāh
Tā' atı terk èyliyüp oldı tebāh

⁴⁵ Ey iman edenler! Kendilerinizi ve ailelerinizi, yakıtı insanlarla taşlar olan o müthiş ateşten koruyun! Onun başında iri yapılı, sert ve şiddetli melekler olup **onlar asla Allah'a isyan etmez ve kendilerine verilen bütün emirleri tam yerine getirirler.** (Tahrîm, 6.)

⁴⁶ Kim yararlı işler yaparsa kendi lehine, kim kötülük yaparsa kendi aleyhinedir. Rabbin kullarına asla zulmetmez. (Fussilet, 46.)

3. Hayr u şerr yārın cezāsın göriser
Her ne ètdi ise anda bulısar

4. Ol Kerīm Bārī-i Vāḥid Pādişāh
Ḳullarına zūlm èder degül İlāh

23.

⁴⁷ هو الذى ارسل رسوله بالهدى و دين الحق ليظهره على الدين كله ولو كره المشركون

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

Remel - . - - / - . - - / - . -

1. Çün buyurdı ètdi irsāl Aḥmed'i
Dīni Ḥaḳḳ Hādī olan Muḥammed'i

16^a

2. Dīni zāhir oldı edyāne anuñ
Cümlesin bâḫıl èdüp dīni anuñ

3. Oldılar gümrāh u maġbün müşrikün
Ḳaldılar āh èderek her kāfirün

⁴⁷ O'dur ki Resulünü, bütün dinlere üstün kılmak için hidâyetle ve hak dini ile gönderdi. Müşrikler isterse hoşlanmasınlar! / O Resulünü, diğer bütün dinlere üstün kılmak için, hidâyet ve hak dini ile göndermiştir. İsterse müşrikler bundan hoşlanmasınlar. (Tevbe. 33/Saf, 9.)

24.

ان المبذرين كانوا اخوان الشياطين و كان الشياطين لربه كفورا⁴⁸

Şadaqallahu'1- Aẓīm

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

Remel - . - - / - . - - / - . -

1. Oldı müsrifler şeyāṭīn ıardaşı
Gece gündüz oldı İblīs ḥāldaşı
2. Kāfir oldı Ḥāliq'ine ol la' in
Sen de mekrinden aın olma emīn

25.

الا ان اولياء الله لا خوف عليهم و لا هم يحزنون⁴⁹

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

Remel - . - - / - . - - / - . -

1. Oldılar ḥavfden emīn hep evliyā
Luṭf-ı Ḥaḫḫ ile müslim aşfiyā
2. Daḫi maḥzūn olmadı dēr āḫiret
Buldılar Ḥaḫḫ'dan ' ināyet-i maḡfıret

26.

يوم لا ينفع مال ولا بنون الا من اتى الله بقلب سليم⁵⁰

⁴⁸ Çünkü savurganlar şeytanların kardeşleri olmuşlardır. Şeytan ise Rabbine karşı pek nankördür. (İsrâ, 27.)

⁴⁹ İyi bilirsiniz ki Allah'ın velilerine korku yoktur, onlar üzüntüye de uğramazlar. (Yûnus, 62.)

⁵⁰ O gün ki ne mal, ne mülk, ne evlat insana fayda eder. O gün insana fayda sağlayan tek şey, Allah'a temiz bir kalple gelmesi olur. (Şu'arâ, 88-89.)

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün
Remel - . - - / - . - - / - . -

1. Fā'ide vèrmez hîç evlād ile māl
Bunda alur cümle boynuñda vebāl

16^b

2. İlle şunlar şālih a' māl ètdiler
Raħmeti cennāt [u] ' ubā buldılar
3. Pes olardur kim ola alb-i selīm
Bulalar firdevs-i a' lā'-i na' ĩm

27.

اليوم تجزى كل نفس بما كسبت لا ظلم اليوم ان الله سريع الحساب⁵¹

Şadaallahu'l-' Alĩmu'l-Vehhāb

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün
Remel - . - - / - . - - / - . -

1. Olısar her nefse ol günde cezā
ayr u şerr ne ise bolısar sezā
2. Kişiyè zulum olmaz ol günde gürāf
Kimi nāra müsteħa kimi mu' āf

⁵¹ Bugün her kişi, ne işlemişse onun karşılığını alır, bugün kimseye haksızlık edilmez. Muhakkak ki Allah hesapları pek çabuk görür. (Mü'min, 17.)

3. Çün hisāb èder Hudā anda serī‘
Cehd èdüp tā olasuz ehl-i mu‘ī‘

28.

و اذ تاذن ربكم لنن شكرتم لازيدنكم و لنن كفرتم ان عذابي لشديد⁵²

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

Remel - . - - / - . - - / - . -

1. Dèdi siz şükr èyleñüz ni‘ metlere
Ben daħi èdem ziyāde sizlere
2. Olmañuz küfrān-ı ni‘ me berg şaķın
Zīra taħķikā ‘ azābumdur metīn

29.

ان اكرمكم عند الله اتقيكم ان الله عليم خبير⁵³

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

Remel - . - - / - . - - / - . -

⁵² **Ve düşünün ki: Rabbiniz şöyle ilan buyurdu: “Eğer şükederseniz, Ben nimetlerimi daha da artırım, ama nankörlük ederseniz haberiniz olsun ki azabım pek şiddetlidir!”** (İbrâhîm, 7.)

*Elyazması metinde و لان ifadesi ile başlayan âyet alıntısı tarafımızdan âyetin orijinal metni ile değiştirilmiştir.

⁵³ Ey insanlar! Biz sizi bir erkekle bir kadından yarattık. Birbirinizi tanıyıp sahip çıkmanız için milletlere, sülâlelere ayırdık. Şunu unutmayın ki **Allah’ın nazarında en değerli, en üstün olanınız, takvâda (Allah’ı sayıp haramlardan sakınmada) en ileri olanıdır.** Muhakkak ki Allah her şeyi mükemmelen bilir, her şeyden hakkıyla haberdardır. (Hucûrat, 13.)

1. Hakk katında oldurur ehl-i kirām
Kılalar taqvāyı her rüz ile şām
2. Zirā Allah'dur ne èylersüz Hübîr
Küll-i a' mālîñüze oldur Başîr

30.

و من احيها فكانما احيا الناس جميعا⁵⁴

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

Remel - . - - / - . - - / - . -

1. Bir kişi bir kişiye raħm èylese
Bir faķîr düşgünü iħyā èylese
2. Hakk añā vèrür ki şol ecirleri
Güiyā iħyā èder ' älemleri

31.

ان الله لا يضيع اجر المحسنين⁵⁵

⁵⁴ İşte bundan dolayı İsrailoğullarına kitapta řunu bildirdik: Kim katil olmayan ve yeryüzünde fesat çıkarmayan bir kiřiýi öldürürse sanki bütün insanları öldürmüş gibi olur. **Kim de bir adamın hayatını kurtarırsa sanki bütün insanların hayatını kurtarmış olur.** Şüphesiz ki resullerimiz onlara açık âyetler ve deliller getirmişlerdi. Ne var ki onların çođu bütün bunlardan sonra, hâlâ yeryüzünde fesat ve cinayette aşırı gitmektedirler. (Mâide, 32.)

⁵⁵ Ne Medine halkının ne de etrafındaki bedevîlerin, Allah'ın Resulü'nden geri kalmaları ve ona ihtimam göstermeyip kendi canlarının derdine düşmeleri olacak şey değildir! (Bunu yapacak tek kişi bile çıkmasın.) Bu böyledir, çünkü onların Allah yolunda uğrayacakları hiçbir susuzluk, yorgunluk, açlık, kâfirleri öfkeliendirecek tarzda bir yere ayak basıp ele geçirmeleri ve düşmana karşı başarı kazanmaları

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün
Remel - . - - / - . - - / - . -

1. Dèdi ihsān èyliyen mü 'minlerüñ
Ecri zāyi' olmadı çün anlaruñ

2. Sen daħi kııl ecr u ihsān ' aṭā
Dèdi bir yèrde beyān ètdi Ḥudā

32.

ان رحمة الله قريب من المحسنين⁵⁶
Mefā' ilün Mefā' ilün Feülün
Hezec . - - - / . - - - / . - -

1. Ḳarīb olmışdur ihsānı Ḥudā' nuñ
Èder kıullarına ol raḥmet anuñ

2. Dèdi benüm içün in' ām èdenler
Olardur dā' imā ikrām olanlar

17^b

33.

ان الله مع الذين اتقوا والذين هم محسنون⁵⁷
Mefā' ilün Mefā' ilün Feülün

yoktur ki, mutlaka o sebeple kendilerine güzel bir iş ve sevap yazılmış olmasın. **Çünkü Allah iyi davrananların mükâfatlarını zayi etmez.** (Tevbe, 120.)

⁵⁶ Düzeltilmiş olan ülkeyi ifsad etmeyin! Hem endişe, hem de ümit ile O'na yalvarın. **Muhakkak ki Allah'ın rahmeti iyi kimselere yakındır.** (A'râf, 56.)

⁵⁷ Çünkü Allah, kendisine karşı gelmekten sakınanlar ve hep güzel davrananlarla beraberdir. (Nahl, 128.)

Hezec . - - - / . - - - / . - -

1. Şular kim oldılar çün ehl-i taqvā
Daḥi iḥsān ile oldılar aqvā
2. Bularla biledür bil Ḥaqq Te'ālā
Ḳıyāmetde vèrür ecrini Mevlā

34.

ان الله يحب التوابين و يحب المتطهرين⁵⁸

Mefā' ilün Mefā' ilün Feülün

Hezec . - - - / . - - - / . - -

1. Muḥabbet èyledi tā'iblere Ḥaqq
Günāhlar 'afv èder cümle muḥaqqāq
2. Daḥī tāhirleri sevmişdür Allāh
Dèdi Ḳur'ān içinde olğıl āgāh

35.

من جاء بالحسنة فله عشر امثالها و من جاء بالسينة فلا يجزى الا مثلها و هم لا يظلمون⁵⁹

Mefā' ilün Mefā' ilün Feülün

Hezec . - - - / . - - - / . - -

⁵⁸ Bir de sana kadınların ay halini sorarlar. De ki: Bu, bir rahatsızlıktır, onun için, âdet sırasında kadınlardan geri durun ve onlar temizleninceye kadar, kendilerine cinsel yaklaşımda bulunmayın! Temizlendikten sonra, Allah'ın izin verdiği şekilde onlara yaklaşın! **Allah tövbe ile kendisine dönenleri sever, temizlenenleri de sever.** (Bakara, 222.)

⁵⁹ Kim Allah'a güzel bir işle gelirse, iyilik işlerse, ona on misli verilir; kim de bir kötülükle gelirse, sadece kötülüğüne denk bir ceza görür ve hiç kimseye haksızlık edilmez. En'âm, 160.)

1. Èderse bir kimesne bunda ihsān
Birine on vèrür ecrini Mennān
2. Velīkin èylese cürm ile ‘iṣyān
Birine bir cezā èyledi Subhān
3. Olāra olmadı zūlm u cefālar
Ki illā ètdügi zēn [u] ḥaṭālar

18^a

36.

انك لا تهدي من احببت ولكن الله يهدي من يشاء⁶⁰

Mefā‘ilün Mefā‘ilün Feülün

Hezec . - - - / . - - - / . - -

1. Buyurdı Hāḫḫ Te‘ālā yā Ḥabībim
Ḳulumuñ ḥācetin vèrür muḥabbetim
2. Şuña kim oldı ‘avn-ı hidāyet
Senüñ sevgüñle yoḫ aña ‘ināyet
3. Meger kim şunlara Hāḫḫ ola hādī
Olāra rüz-i maḥşer raḥmet oldı

⁶⁰ Sen dilediğin kimseyi doğru yola erdştiremezsin, lakin ancak Allah dilediğini doğruya ulaştırır. O, hidāyete gelecek olanları pek iyi bilir. (Kasas, 56.)

37.

لا يسئل عما يفعل و هم يسئلون⁶¹

Mefā' ilün Mefā' ilün Feülün

Hezec . - - - / . - - - / . - -

1. Su'âl olmaz anuñ hikmetlerine
Nazar kııl 'ibret ile kudretine
2. Velî cümleden èder ol su'âli
Bunı bil böyle kıazanma vebâli

38.

ربنا اتنا فى الدنيا حسنة و فى الاخرة حسنة و قنا عذاب النار⁶²

Mefā' ilün Mefā' ilün Feülün

Hezec . - - - / . - - - / . - -

1. Hâbîb'ine buyurdı Hayy [u] Kayyüm
Olupdur bu şenâ Kıur'an'da ma'lüm
2. Namâzda vü niyâzda vird èdenler
Olur maqbül vèrür hem Hâkıı ecirler

3. İlâhî kııl bize dünyâda ihsân

⁶¹ O, yaptıklarından sorumlu değildir. O'nu sorguya çekecek kimse yoktur, ama insanlar mutlaka sorgulanacaklardır. (Enbiyâ, 23.)

⁶² Bazıları da, "Ey yüce Rabbimiz! Bize bu dünyada da iyilik ve güzellik ver, âhirette de iyilik ve güzellik ver, ve bizi cehennem ateşinden koru!" derler. (Bakara, 201.)

Daḥi ‘uḡbāda vèr ecr ile iḥsān

4. Daḥi şaḡla bizi nār-ı ‘azābdan
Şaḡıngıl yevm-i maḥşerde ‘iḡābdan

39.

يا ايهاالذين امنوا توبوا الى الله توبة نصوحا⁶³

Mefā‘ilün Mefā‘ilün Feülün

Hezec . - - - / . - - - / . - -

1. Dèdi şunlar ki getürdiler imān
Èdesüz tevbe ‘i şıdḡ ile her ān
2. Naşūḥ ètdi netekim tevbe şādıḡ
Ḥudā’nuñ raḡmetüne lā’iḡ

40.

و لقد كرّمنا بنى ادم و حملناهم فى البر و البحر و رزقناهم من الطيبات و فضلناهم على كثير ممن خلقنا تفضيلا⁶⁴

Şadaḡallahu’l-‘Azīm

Mefā‘ilün Mefā‘ilün Feülün

Hezec . - - - / . - - - / . - -

⁶³ **Ey iman edenler! Samimî ve kesin bir dönüşle Allah’a tövbe ediniz!** Böyle yaparsanız Rabbinizin sizin günahlarınızı affedeceğini, sizi içinden ırmaklar akan cennetlere yerleştireceğini umabilirsiniz. O gün Allah, Peygamberini ve onun beraberindeki müminleri utandırmaz. Onların nûru, önlerinden ve sağ taraflarından sür’atle ilerler. Şöyle derler onlar: “Ey Kerim Rabbimiz! Nûrumuzu daha da artır, tamamına erdir, kusurlarımızı affet, çünkü Sen her şeye kadirsin!” (Tahrîm, 8.)

⁶⁴ Gerçekten Biz Âdem evlatlarını şerefli kıldık, karada ve denizde kendilerini taşıyacak vasıtalar nasib ettik, onlara helâl ve hoş rızıklar verdik ve onları yarattığımız varlıkların çoğuna üstün kıldık. (İsrâ, 70.)

1. Olup taḥḳīḳ benī Ādem mükerrerem
Ki cümle baḥr u berdden hem mu'azzam
2. Vèrüp Ḥaḳḳ anlara erzāk-ı t̄āhir
Mufaḍḍal oldı cümle maḥlūk⁶⁵ üzere zāhir
3. Mükemmel kıldı cümleden oları
Ḳatında ètdi maḳbūl çün buları

19^a

41.

الذین ینفقون فی السراء و الضراء و الکاظمین الغیظ و العافین عن الناس و الله یحب المحسنین⁶⁶

Mefā' ilün Mefā' ilün Feülün

Hezec . - - - / . - - - / . - -

1. Şularuñ meşelī mālinden 'aṭālar
Rızā'-i Ḥaḳḳ için ètdi fedālar
2. Vèrürler gizlü āşikāre māli
Ne ḥōş olur olāruñ ḥasb-i ḥālī
3. Ğaḍabların èdüp ḥilm ile teskīn
Ki 'avf-ı nāss edüp dutmadılar kīn

⁶⁵ Maḥlūk kelimesi el yazması metinde maḥlūk imlâsıyla yazılmıştır.

⁶⁶ O müttakiler ki bollukta da darlıkta da Allah yolunda harcarlar, kızdıklarında öfkelerini yutar, insanların kusurlarını affederler. Allah da böyle iyi davrananları sever. (Âl-i İmrân, 134.)

*Elyazması metinde **ومثل** ile başlayan alıntı tarafımızdan orijinal âyet metni ile değiştirilmiştir.

4. ʿ Aceb ecr-i cezîller ol kıludur
Hudâ ihsân edenlerle biledür

42.

الذين ينفقون اموالهم بالليل والنهار سرا و علانية فلهم اجرهم عند ربهم ولا خوف عليهم ولا هم يحزنون⁶⁷

Mefâʿilün Mefâʿilün Feülün

Hezec . - - - / . - - - / . - -

1. Şularuñ meşelî mālinden vèrürler
Rızâ-i Hâkķ için ihsân kılurlar
2. Gèce gündüz eger sırr u ger izhâr
Èderler mällerin luṭf ile işâr

19^b

3. Ecirleri olâruñ Hâkķ katında
Ḳatî hürmetlü durur hâzretinde
4. Olâr hem olmadılar zerre maḥzûn
Ḥuzûr-ı Hâkķ'da anlar oldı me'mûn

43.

⁶⁷ Mallarını gece ve gündüz, gizli ve âşikâr olarak hayra harcayanlar var ya, işte onların Rab'leri katında mükâfatları vardır. Onlara korku yoktur ve onlar asla üzülmeceklerdir. (Bakara, 274.)

*Elyazması metinde başında **مثل** و ifadesi olan söz konusu âyet tarafımızdan orijinal âyet metni ile değiştirilmiştir.

الذین ینفقون اموالهم فی سبیل اللہ ثم لا یتبعون ما انفقوا منا و لا اذی لهم اجرهم عند ربهم و لا خوف علیهم و
لا هم یحزنون⁶⁸

Mefā' ilün Mefā' ilün Feülün

Hezec . - - - / . - - - / . - -

1. Şularuñ meşeli anlar Hakk yolına
Vèürler mällerini mü'minîne
2. Ki andan soñra anlar uymadılar
Ribā ètmek içün māl vèrmediler
3. Olāruñ ecri zāyi' olmaz aşlā
Olurlar Hakk katında 'abd-i a' lā
4. Emīnlerdür cehennem āteşinden
Ki maḥzūn olmadılar zerre Hakk'dan

44.

مثل الذین ینفقون اموالهم فی سبیل اللہ کمثل حبة انبتت سبع سنابل فی کل سنبله مائة حبة

20^a

و اللہ یضاعف لمن یشاء و اللہ واسع علیم⁶⁹

Mefā' ilün Mefā' ilün Feülün

Hezec . - - - / . - - - / . - -

⁶⁸ Mallarını Allah yolunda harcıyıp da infaklarının ardından minnet etmeyenler, rahatsızlık vermeyenler yok mu, işte onların Rab'leri katında mükâfatları vardır. Onlara hiçbir endişe yoktur ve onlar asla üzülmeceklerdir. (Bakara, 262.)

*Elyazması metinde مثل و ile başlayan âyet, tarafımızdan orijinal beyan ile değiştirilmiştir.

⁶⁹Mallarını Allah yolunda harcayanların durumu, yedi başak verip her başağında yüz tane bulunan bir tanenin haline benzer. Allah dilediğine kat kat fazlasını da verir. Allah'ın lütfü geniştir, ilmi her şeyi kaplar. (Bakara, 261.)

*Metinde و ile başlayan ifade âyetin orijinal hâline bağlı kalınarak و harfî olmadan yazılmıştır.

1. Şularuñ mişli geh mällar vèürler
Rızası-y-çün Hudā'nuñ ey birāder
2. Olāruñ mişli şol buğdāya beñzer
Fidān olur biter ol tāze vü ter
3. Yèdi қol hem yèdi bāşaq olurlar
Ki her bāşaqda yüz dāne olurlar
4. Biriñün aşlı ol oldı yèdi yüz
Ne қudretdür nażar èyle sürüb yüz
5. Vèürsiñ sen de bunda Haққ yolına
Ecirler ola bī-ḥadd her birine
6. Düşerse yèrine ol vèdigüñ māl
Şevābı bī-ᶜ adeddür ḥōş olur ḥāl
7. Ki vāsiᶜ dūr Hudā'nuñ raḥmeti hem
Ne èderler ise heb cümle aᶜ lem

45.

عسى ان تکرهوا شيئا و هو خير لكم و عسى ان تحبوا شيئا و هو شر لكم و الله يعلم و انتم لا تعلمون⁷⁰

Mefāᶜ ilün Mefāᶜ ilün Feülün

⁷⁰ Hoşlanmasanız da savaş size farz kılındı. Olur ki hoşlanmadığınız bir şey sizin için hayırlı olur. Olur ki sevip arzu ettiğiniz bir şey sizin için şerli olur. Gerçeği Allah bilir, siz bilmesiniz. (Bakara, 216.)

Hezec . - - - / . - - - / . - -

1. Şu tîke göresüz mekr-dih u şerlü
Ben anı kııuram size ħayırlü

20^b

2. Şuña kim kııasuz dâ'im muħabbet
Benüm iznüm ile olur meşakķat

3. Ki zîrâ ben bilürem ħikmetümi
Biriñüz añlâyımaz ħudretümi

46.

هل يستوى الذین يعلمون و الذین لا يعلمون⁷¹

Mefâ' ilün Mefâ' ilün Feülün

Hezec . - - - / . - - - / . - -

1. Buyurdı Ĥazret-i Ķur'ân'da Allâh
Dèdi kim yâ Muħammed olğıl āgâh

2. Olur evlâ ħamüdan ħâl-i ekmel
Bil ' âlimle berâber olamaz echel

⁷¹ Şimdi iyi düşünün: Böyle olanın durumu mu iyi, yoksa gece saatelerinde, âhiretten endişe edip Rabbinin rahmetini umarak gâh secdede, gâh kıyamda ibadet edenin durumu mu iyi? De ki: **Hiç bilenlerle bilmeyenler bir olur mu?** Ancak akl-ı selim sahipleri, sağduyulu olanlar düşünüp ibret alır. (Zümer, 9.)

KIT'ALAR

İbtidā-i Ḥadīs-i Erba'ın Kāle'n-Nebiyü Şallallāhu 'Aleyhi ve Sellem

1.

اول ما خلق الله روعي⁷²

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

Remel - . - - / - . - - / - . - - / - . -

1. Naql olunmuşdur Meşābīh' de budur qavl-i şaḥīḥ
İbn-i 'Abbās ile hem Ṭalhā rivāyet èyledi
2. Çün buyurmuşdur Resūlullāh ḥadīşinde bunu
Ḥaqq Te'ālā rūḥımı evvel benüm ḥalq èyledi

2.

كنت نبيا و ادم بين الماء و الطين⁷³

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

Remel - . - - / - . - - / - . - - / - . -

1. Bu ḥadīşin rāvisi İbn-i 'Amr oldı daḥi
Ol Ḥabībullāh buyurdı Raḥmeten li'l-ālemīn⁷⁴

21^a

2. Ben resūl idüm muḥaqqaq 'avn-ı luṭf-ı Ḥaqq ile
Daḥi atam Ādem idi ol maḥal mā' ile ṭīn

⁷² “Allah’ın ilk yarattığı (şey) Ben’im rûhumdur.” (el-Mâzenderânî, Şerhu Usûlü'l-Kâfiye, 11/12)

⁷³ “Ādem su ve çamur arasında iken ben peygamber idim.” (Aliyyü'l-Kârî, el-Esrârü'l-Merfû'a, 268)

⁷⁴ “رحمة للعالمين”: Seni ancak âlemlere rahmet olarak gönderdik. (Enbiyâ, 107.)

3.

المؤمن مرات المؤمن⁷⁵

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

Remel - . - - / - . - - / - . - - / - . -

1. 'Ārifü'l-vaqt ol cihānda tā olāsın kām-yāb
Mü'min olan kişinüñ 'ilmiyle taqvā zātıdur

2. Anuñ-çündür hadişinde Resūlullāh dèdi
Mü'minüñ mü'min olanlar dā'imā mir'atıdur

4.

من اكرم عالما فقد اكرمني⁷⁶

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

Remel - . - - / - . - - / - . - - / - . -

1. Ehl-i 'ilme kı l ri'āyet inkisārundan şaқın
Buldı anlar Hāққ katında raḥmet-i riḍvāne yol

2. Bir kişi ger 'ālime kı l ri'āyet dünyada
Güyyā baña ri'āyet èyledi dèdi Resūl

5.

من رءى حليتى من بعدى فكانما رءانى⁷⁷

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

Remel - . - - / - . - - / - . - - / - . -

⁷⁵ "Mü'min, mü'minin aynasıdır." (el-Taberânî, el-Mu'cemu'l-Evsat, 352/2)

⁷⁶ "Ālime ikram eden kimse, bana ikram etmiş (gibi)dir." (İbn-i Hacer el-Askalânî, Lisānu'l-Mîzân, 336/4)

⁷⁷ "Uykusunda beni gören kimse, uyanırken görmüş gibidir." (İbn-i Hibbân, Sahîh-i ibn-i Hibbân, 6052)

1. Gèce gündüz ol Ḥabīb'üñ ḥilyesine kıl nazar
Ger eger dünyāda 'uḳbāda mükellef olasın
2. [Hem] ne sa' ādet dur[ur] bu kişi hilye eyle[se]
Ḥazret-i Aḥmed ile dā'im müşerref olasın

6.

من زار قبرى وجبت له شفاعتى⁷⁸

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

Remel - . - - / - . - - / - . - - / - . -

21^b

1. Sa' y èdüp èyle ziyāret ravzasını ol gülün
Kıl teferrüc yüz sürüp ol āsītānı èt ṭavāf
2. Vācib ètdi kendü aña hem şefā' at ètmegi
Yārın anda her günāhdan olasın sen de mu'āf

7.

العلماء ورثة الانبياء⁷⁹

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

Remel - . - - / - . - - / - . - - / - . -

1. Ne güzel luṭf èyledi 'ālimlere Yār-i Ḥudā
Cehd èdüp her birisi çekdi ta' b

⁷⁸ “Kabrimi ziyaret eden kimseye şefaetim vācib oldu.” (İbnü'l-Kayserânî, Zahîratu'l-Huffâz, 2290/4)

⁷⁹ “Âlimler, peygamberlerin vârisleridirler.” (Ebû Dâvûd, Sünen-i Ebî Dâvûd, 3641)

2. Enbiyā vārişleridür ‘ilm ile dèdi Resûl
Fāzıl kāmîl olup şāhib-i me‘ārif oldı heb

8.

العلماء حبيب الله⁸⁰

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

Remel - . - - / - . - - / - . - - / - . -

1. Furşatı fevt èyleme ‘ilm ile hõş-ḥāl ol yüri
Āhiretde nūr-ı Hāḳḳ ile dola ḳalbün cilā
2. ‘İlm ḥālî kişî ‘i çün ‘ākıbet merḥûm èder
Oldılar Allāh ḥabîbi dèdi Ḥatmu’l-enbiyā

9.

اطلبوا العلم و لو كان بالصين⁸¹

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

Remel - . - - / - . - - / - . - - / - . -

1. Tālib ol zeyn èylegil kendü vücūduñ ‘ilm ile
Tā olalar niceler senden tamāmen müstefid
2. Çin’de olursa daḥî iste bulāgör ‘ilmi sen
Hāḳḳ Te‘ālā vère ecrin èyleye dā’im sa‘id

⁸⁰ “Ālimler, Allah’ın sevgili kullarıdır.” (el-Suyûtî, el-Câmi’u’s-sağîr, 5655)

⁸¹ “İlim, Çin’de de olsa talep edin.” Aclûnî, Keşfü’l-hafâ, 1/154

10.

طلب العلم فريضة على كل مسلم و مسلمة⁸²

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

Remel - . - - / - . - - / - . - - / - . -

1. Her birine oldı farz tā' ilmiḥālī⁸³ bileler
Ṭālib olup öğreneler mü'minîn [u] mü'mināt
2. 'İlm-i 'aql [u] 'ilm-i nāfi' le müzekkâ olalar
Gideler cennāt-ı 'adne müslimîn [u] müslimāt

11.

نوم العالم خير من عبادت الجاهل⁸⁴

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

Remel - . - - / - . - - / - . - - / - . -

1. Bū Hureyre'den rivāyet olunupdur bu ḥadīs
Naql eder Müslim Meşāriḳ'da yazar a' lā şarīḥ
2. Ehl-i 'ilmüñ bil ḥayrlu oldı nevm-i rāḥatı
Cāhilüñ zühdünden artıḳdur şevābı dèr şaḥiḥ

⁸² “İlim talep etmek (ilim öğrenmek), müslüman olan her kadın ve erkek üzerine farzdır.” (el-Taberânî, el-Mu'cemu'l-Evsat, 258/8)

⁸³ 'ilm-i ḥāl kelimesi tasavvuftaki hal ilmiyle karıştırılmaması için 'ilmiḥāl imlâsıyla yazılmıştır.

⁸⁴ “Âlimin uykusu, cāhilin ibadetinden hayırlıdır (İlim üzere uyku, cehl üzere namazdan hayırlıdır).” (Ebû Nu'aym, Hilyetü'l-Evliyâ, 4/429)

12.

من اراد واعظا فالقران يكفيه و من لا يكفيه فالموت يكفيه⁸⁵

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

Remel - . - - / - . - - / - . - - / - . -

1. Kendüyi işlâh için va'z u naşihat isteyen
Hâzret-i Kur'ân okuyup 'âmil olsun ol kişi
2. Ger eger etmezse kalbine anuñ Kur'ân eşer
Mevtini zıkr èylemek olsun gece gündüz işi

13.

التائب حبيب الله⁸⁶

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

Remel - . - - / - . - - / - . - - / - . -

1. Ey birâder her günâha tevbe èt tâ şıdık ile
Tevbe eden Hâkık katında dâ'imâ mebrür olur
2. Zîra Allâh'ın habîbidür dedi Hâtmu'n-nebî
Bârekallâh heb günâhı 'afv olup mağfûr olur

22^b

⁸⁵ "Va'z u nasihat isteyen kimseye nasihat olarak Kur'ân yeter, değilse ölüm nasihat olarak yeter."

*Kaynak tespit edilememiştir.

⁸⁶ "Tevbe eden kimse(ler), Allah'ın sevgili kullarıdır." (el-Sebkî, Tabakâtu's-Şâfi'iyyetü'l-Kübrâ, 356/6)

14.

التائب من الذنب كمن لا ذنب له⁸⁷

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

Remel - . - - / - . - - / - . - - / - . -

1. Bir kişi tā'ib olup tevbe èderse zēbine
Hakk katında yüzi aq olup bolur yèrin temām
2. Hiç günāh ètmiş degildür güyiyā dèdi Nebī
Ola istigfār ile cismüñ cehenneme harām

15.

الدنيا مزرعة الآخرة⁸⁸

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

Remel - . - - / - . - - / - . - - / - . -

1. Bunda ne işler iseñ yārın cezāsın göresin
Sa'y èdüp Allāh'a lāyık èyleyesin bir 'amel
2. Āhîret mezra' asıdur dèdi dünyāya Resül
Mü'min iken kendüñi ètmiyesin nāra maḥal

16.

الدنيا سجن المؤمن و جنة الكافر⁸⁹

⁸⁷ “Günâhından dolayı tevbe eden kimse, o günâhı işlememiş gibidir.” (el-Beyhakî, es-Sünenü'l-Kübrâ li'l-Beyhakî, 154/10)

⁸⁸ “Dünya, âhîretin tarlasıdır.” (Aliyyü'l-Kârî, el-Esrârü'l-Merfû'a, 206)

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün
Remel - . - - / - . - - / - . - - / - . -

1. Āhîret ' izzetlerine göre dünyā mü 'minüñ
Dār-ı miḥnet cāy-ı zillet gūyiyā zindāndur
2. Yārın anda olacaḡ derd u ' azāblar kāfire
Aña nisbet dār-ı dünyā anlaruñ rıdḡvānidur

17.

لا تسبوا الاموات⁹⁰

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün
Remel - . - - / - . - - / - . - - / - . -

23^a

1. İbn-i Tālib'den rivāyet oldu bu ḡavl-i ṣaḡih
Müttefiḡdürler Buḡārī ile Müslim bī-gümān
2. Şaḡınuñ emvātıñuz sebb èylemeñ yā bed-du' ā
Size muḡtāc oldu anlar ḡālīyā èy mü 'minān

18.

الصدقة ترد البلا و تزيد العمر⁹¹

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

⁸⁹ “Dünya mü'minin zindanı, kāfirin cennetidir.” (Müslim, Saḡih-i Müslim, 2956)

⁹⁰ “Ölüleriniz hakkında kötü söz söylemeyin.” (İbn-i Hacer el-Askalānî, Tehzībü't-Tehzīb, 413/4)

⁹¹ “Sadaka belâyı [insandan] uzaklaştırır ve [insanın] ömrü[nü] uzatır.” (Miftāhu'l-kulûb, s.79)

Remel - . - - / - . - - / - . - - / - . -

1. Bunda iken edesin hayr ile ihsānı temām
Yārın anda Hāḳḳ ḥuzūrunda ola ecr-i cezīl
2. Kişiyе def -i belā olur daḥi ʿ ömri uzun
Çün buyur[dı] ol Ḥabībullah-ı vehhāb-ı cemīl

19.

اذكروا موتاكم بالخير⁹²

Fāʿ ilātün Fāʿ ilātün Fāʿ ilātün Fāʿ ilün

Remel - . - - / - . - - / - . - - / - . -

1. ʿ Ā ʿişeʿdür rāvisi Şāḥib-i Meşābīḥ naql eder
Seyyidüʿl-kevneyn Resūlullāḥ buyurmuşdur laṭīf
2. Fevt olanlarıñuz eyleñ dā ʿimā hayr ile yād
Hāḳḳ Teʿ ālā size raḥmet eyleye yevm-i şerīf

20.

من لا يرحم لا يرحم⁹³

Fāʿ ilātün Fāʿ ilātün Fāʿ ilātün Fāʿ ilün

Remel - . - - / - . - - / - . - - / - . -

1. Oldı ʿ Oşmān bin Mazʿ ūn bu ḥadıṣūñ rāvisi
Çün buyurdı bedr-i ʿ ālem ol Resūl-i muʿ teber

⁹² “Ölülerinizi hayırla anın.” (el-Nevevî, el-Hulâsa, 2/944)

⁹³ “Merhamet etmeyen kimseye merhamet edilmez.” (el-Buhârî, Sahîhuʿl-Buhârî, 5997)

2. Merhâmet ètmeyene rahm èylemez hiçbir kişi
Şâhib-i rahm ol taqayyüd èyle mü'minseñ eger

23^b

21.

من توضع رفعه الله و من تكبر وضعه الله⁹⁴
Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün
Remel - . - - / - . - - / - . - - / - . -

1. Bir kişi ehl-i tevāzu' olsa hüsni-i hulq ile
Haqq Te'ālā cümle maḥlûḳdan èder anı refi'
2. Bir kişi ammā tekebbür èylese 'unvân ile
Haqq Te'ālā anı ḥör èyliye dünyâda 'uqbâda veđi'

22.

انما الاعمال بالنيات⁹⁵
Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün
Remel - . - - / - . - - / - . - - / - . -

1. Bu ḥadîşüñ râvisi oldı daḥî İbn-i Velîd
Dèdi Aḥmed her 'amel bi'l-cümle niyyât iledür
2. Her ne deñlü vârisa a' mālîñüz maḳbûl degül

⁹⁴ “Yüzü yerde olan mütevazi kimseyi Allah yükselttikçe yükseltir, kibre girip çalım çakanı da yerin dibine batırır.” (el-İrâkî, Tahrîcu'l-İhyâ, 70/1)

⁹⁵ “Muhakkak ki ameller, niyetlere göre göredir.” (İbn-i Teymiye, Mecmû'u'l-Fetâvâ, 24/18)

Zīra a‘ māl ile t̄ā‘ at cümle niyyāt iledür

23.

إذا اراد الله ثنا هيئى اسبابه⁹⁶

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

Remel - . - - / - . - - / - . - - / - . -

1. İbn-i Mes‘ūd’dan rivāyet oldı bu naql-i şaḥīḥ
Hem Meşāriḳ’da Meşābīḥ’de daḥī meşṭürdur
2. Bir murādı vèrmek olsa Ḥaḳḳ sebep-ḥāḥī èder
Vèren oldur sebebin dāḥi vèrür maḳdürdur

24.

لعنت الله على الراشى و المرتشى⁹⁷

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

Remel - . - - / - . - - / - . - - / - . -

1. Yā İläḥi kıl irtişādan bizi dā’im emīn
Tā ḥuzūruḥda èdesin cümlemüz andan ḥalāş

24^a

2. La‘ net ètdi vèrene dāḥi ‘özrsüz alana
Dèdi Ḥatmu’l-enbiyā bedrū’d-dücā maḳbül-i ḥāşş

⁹⁶ “Allah’ın irâde buyurduḡu şeylerin sebepleri güzeldir.” *Kaynak tespit edilememiştir.

⁹⁷ “Allah’ın lâneti, rüşvet alanın ve verenin üzerinde olsun (Allah, rüşvet alana da lânet etsin verene de.)” (el-Begavî, Şerhu’s-Sünne, 330/5)

25.

المسلم من سلم المسلمون من يده ولسانه⁹⁸
Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün
Remel - . - - / - . - - / - . - - / - . -

1. 'Abdurrahmāñ bin 'Avf' dür bu hadiṣüñ rāvisi
Tirmizî'den naql olundu dèdi Faḥr-i Kā'ināt
2. Mü'min oldur eli ile dili ile kimsenüñ
Hâḫırını yıqmayup incitmiyegil şıfāt

26.

الظلم ظلومات فى يوم القيمة⁹⁹
Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün
Remel - . - - / - . - - / - . - - / - . -

1. İbn-i Mālik'den rivāyetdür begüm naql-i şaḫiḫ
Yāzdılar şaḫib-i Meşāriḫ u Meşābîḫ cümlesi
2. Zālīm olan kişiler yevm-i kıyāmetde daḫī
Zulmet içre olalar çün Haḫḫ katında kāmusu

27.

بعث مع من احب¹⁰⁰
Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

⁹⁸ "Müslüman, müslümanın 'elinden ve dilinden' zarar görmediği kimsedir." (el-Albânî, Sahîhu'l-Câmi', 6709)

⁹⁹ "Zulüm, kıyâmet günü (sahibini saran) karanlıklar (olacak)tır." (el-Buhârî, Sahîhu'l-Buhârî, 2447)

¹⁰⁰ "Kişi, sevdiğiyle haşrolunacaktır." (Ebû Dâvud, Edeb: 113)

Remel - . - - / - . - - / - . - - / - . -

1. Bu hadîşüñ rāvisi İbn-i ‘ Amr’dür ey aḫī
Müttefiḫ Müslim Buḫārī dèr Nebīler Serveri
2. Her ne severse kişi yārın anıñla ḳopusar
Beni sevenler benümle ḳopusarlar her biri

28.

حب الوطن من الايمان¹⁰¹

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

Remel - . - - / - . - - / - . - - / - . -

24^b

1. Ebū ‘ Āmir ibn-i Cerrāḫ’dur rivāyet èyliyen
Bu hadîşinde çün buyurdı dèdi Tāc-ı aḫfiyā
2. Vaṭanın sevmek güzeldür zīra imāndandur ol
Sen daḫi èyle ziyāret anda ḳıl ḫamd [u] ḣenā

29.

حسن الخلق من الايمان¹⁰²

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

Remel - . - - / - . - - / - . - - / - . -

1. Gerü bunı da rivāyet èyliyen İbn-i ‘ Amr

¹⁰¹ “Vatan sevgisi imāndandır.” (el-Sagānî, Mevzû’atu’s-Sagānî, 53)

¹⁰² “Ahlâkın güzelliği imāndandır.” (el-Taberānî, el-Mu’cemü’l-Evsat, 213/4)

Bir oturmuş idik biz ol Resûl ile bile

2. Dèdi hüsni-i hulûk èdüñ siz küçük büyük ile
Bu şıfat old'îmândan kıl ri'âyet her kıla

30.

الحياء من اليمان¹⁰³

Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilün

Remel - . - - / - . - - / - . - - / - . -

1. Bil ki çün Ebû Hureyre'den rivâyet bu hadîs
Tirmizî ile Buḥârî yazdılar teşriḥ èdüp
2. Oldı îmândan ḥayâ ètmek dèdi bize Resûl
Ol ḥayâ ehli Resûlullâh dèdügün gözleyüp

31.

الطهور من الايمان¹⁰⁴

Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilün

Remel - . - - / - . - - / - . - - / - . -

1. Zeyd'dür râvîsi hem Müslim olupdur naḳl èden
Pâk olanları severmiş ol Ḥudâ-i Lem-yezel

¹⁰³ "Ḥayâ, imândandır." (el-Buhârî, Sahîhu'l-Buhârî, 24)

¹⁰⁴ "Tuhûr, (yani, maddî temizlik ve tevbe, istiğfâr, münâcât, murâkabe, muhasebe ve ubudiyetle gerçekleştirilecek mânevî temizlik) imanın yarısıdır." Müslim, tahâret 1: Tirmizî, daavât 86.

2. Pāklik olmuşdur imāndan kendüñi pāk èdegör
Oldılar maqbül-i Hāzret pāk olanlar tā ezel

25^a

32.

الدعاء سلاح المؤمن¹⁰⁵

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

Remel - . - - / - . - - / - . - - / - . -

1. Rūz [u] şeb èyle tazarru' dā'imā sen Hālik' a
Bil du' āñi Hāqḡ Te' ālā èyler elbet müstecāb
2. Mü'minüñ oldı silāḡı çün du' āsı dā'imā
Èyle buyurdı Hābīb Aḡmed [u] şāḡib-i kitāb

33.

من مات غريبا فقد مات شهيدا¹⁰⁶

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

Remel - . - - / - . - - / - . - - / - . -

1. Hāzret-i Şiddīḡ-ı Ekber hem rivāyet èyledi
Müslim olmuşdur bunu naḡl èyliyen taşrīḡ ile
2. Bir kişi ḡurbetde fevt olsa şehīd dèdi Hābīb
Ḥamdülillah bu beşāretdür bize taḡḡik ile

¹⁰⁵ “Duā, mü'minin silāḡıdır.” (el-Heysemî, Mecma'u'z-Zevâid, 150/10)

¹⁰⁶ “Ḡurbette, garip olarak ölen kimse şehittir.” (Ebû Nu'aym, Hilyetü'l-Evliyâ, 221/8)

34.

من مات في طلب العلم فقد مات شهيدا¹⁰⁷

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

Remel - . - - / . - - / . - - / . - -

1. Ki Ebū Derdā dèmişdür rāvī oldı bī-gümān
Hem Şihāḥ-ı Müslimī' de naql olundı bu ḥadīs
2. Fevt olursa ṭālib-i 'ilm iken ol oldı şehīd
Echel olur kör eger dünyāda 'uḡbāda ḥabīs

35.

حبت السوداء كل داء دواء الا السام¹⁰⁸

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

Remel - . - - / . - - / . - - / . - -

1. Ṭalha'dur bunı rivāyet eyliyen aḡbār ile
Dèr Buḡārī Tirmizī naql èylemişdür ey güzīn
2. Çörek otı oldı her derde devā dèdi Nebī
Ecele olmadı illā ol şifā-yı 'ācilīn

25^b

¹⁰⁷ "İlim tahsil ederken ölen kimse şehittir" (İbn-i Mâce, Muhaddime, 17)

¹⁰⁸ "Çörek otu, ölümden başka her şeye devâdır." (el-Buḡârî, Sahīhu'l-Buḡârî, 5688)

36.

من قال اخر كلام لا اله الا الله دخل الجنة¹⁰⁹

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

Remel - . - - / - . - - / - . - - / - . -

1. Dèr Ebū Tālib rivāyāt-ı şaḥiḥ ile bunı
Tirmizî yāzdı kitābında bu āşār-ı celīl
2. Bir kişi tevḥīd-i Ḥaḳḳ'ı vird èdense dā'imā
Girdi taḥḳīkā na'ime dèdi Sultāñ-ı Cemīl

37.

اصحابي كالنجوم بايهم اقتديتم اهتديتم¹¹⁰

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

Remel - . - - / - . - - / - . - - / - . -

1. Cābir'üñdür bu rivāyet anı taşdıḳ èderüz
Bil Buḥārī kıldı teby'in bu işārāt-ı ḥasen
2. Dèdi aşḥābum benüm maḥzā nücüm gibi durur
Uyarısar ḳanḳısına buldıñ a' lā hādī sen

¹⁰⁹ “(Hayattayken, söylediği) son sözü Lâ İlâhe İllallah olan kimse cennete girer” (İbn-i Hibbân, Sahîh-i İbn-i Hibbân, 6688)

¹¹⁰ “Ashabım yıldızlar gibidir, hangisine uyarsanız [uyun], doğru yolu bulursunuz.” (İbn-i Hazm, Usûlü'l-Ahkâm, 251/2)

38.

من افترى على الله و علي واصحابي فليتبئو مقعده من النار¹¹¹

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

Remel - . - - / - . - - / - . - - / - . -

1. Bir kişi èderse Allāh'a vü Baña iftirā
Yāhūd aşhābuma kılsa iftirālar kaçd ile
2. Yevm-i maşşerde ki oturmāğa hāzır èylesün
Gireler nār-ı caḥīme olar heb hūzn ile

39.

الحسد ياكل الحسنات كما ياكل النار الحطب¹¹²

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

Remel - . - - / - . - - / - . - - / - . -

26^{a113}

1. Oldı 'Osmān bin 'Afān bu rivāyet şāḥibi
Evcī de yāzdı kitābunda beyān ètdi anı
2. Cümle a' mālī ḥased ekl èyledi mişl-i ḥaṭab
Ya' nī od netekim ekl èylerse odunı

¹¹¹ Allah'a, Bana ve ashabıma iftira eden kimse, [oturacağı yerin ateşten olduğu] cehennemdeki yerini hazırlasın. (İbn-i Adıyy, el-Kāmilu fi'z-Zu'afā, 83/1)

¹¹² "Ateşin, odunu yakarak kül etmesi gibi kıskançlık da güzel ameli yiyip bitirir." (el-Dârekutnî, Lisânü'l-Mîzân, 343/6)

¹¹³ Sâhifenin derkenârında şu ibare yazılıdır: *Çāle'n-Nebiyyü şallallahu 'aleyhi ve sellem* نضر الله امرأ سمع فقالتي فوعاها فاداها كما سمعها "Allah, Benim bir hadîsimi işitiş gibi başkasına ulaştıran kimsenin yüzünü ak eylesin." (İbnü'l-Arabî, Ahkâmü'l-Kur'ân, 1/74)

40.

انا لا نستعين على طاعة الله¹¹⁴

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

Remel - . - - / - . - - / - . - - / - . -

1. Hālid ibn-i Zeyd'den olmuşdur rivāyet şübhesüz
Naql eder Müslim Şahhāh'ında buyurmuşdur Resül
2. Kimseden hiç tã' atumda aşlā yardım istemem
Her ' ibādetde taleb ètmem muğayyer dèdi ol

MESNEVÎ

Hätimetü'l-Kitāb

Mefā' ilün Mefā' ilün Fe' ülün

Hezec . - - - / . - - - / . - -

1. Bi-ḥamdillāh temām oldı kitābum
Ḥudā'nuñ ' avni birle müsteṭābum
2. ' Aceb söz bulunur mı dènmiye hiç
Yā nesne vār mıdur bilinmiye hiç
3. Dènilmişdür nice aḥbār [u] esrār
Beyān olmuş durur her dürlü āşār
4. Kimi Fārisi dèmişdür kimi Türki

¹¹⁴ Kaynak tespit edilememiştir.

‘ Arabî dèr ki ètmiş gayr-i Türki

5. Anuñ-çün çekdiler bu yolda zaḥmet
Sebeb ola olāra cūd u raḥmet

26^b

6. Ne ṭāḳat vār diyem bu erba‘ ĩni
Penāh ètdüm velikin Rāḥimīn’i

7. Dèdüm ben dāḥi gücüm yètdügünce
Ki naḳl ètdüm liyāḳat olduḡunca

8. Ki tā kim ola bu düşmüşe raḥmet
Sebeb ola oḳunduḡunca raḥmet

9. Ne deñlü vār-ısa ‘ aybı ḳuşūrı
Umaram èdeler işlāḥ küdürı

10. Ḥudā raḥmet ède ol cāne her ān
Èdenler ‘ aybını işlāḥ fırāvān

11. Daḥi şol kişi’i Allāh ède şād
Oḳunduḡca ède bir Fātiḥa yād

12. İlāhī rüz-i maḥşerde şefi‘ èt
Kitābum ḥadd u ḳadrini refi‘ èt

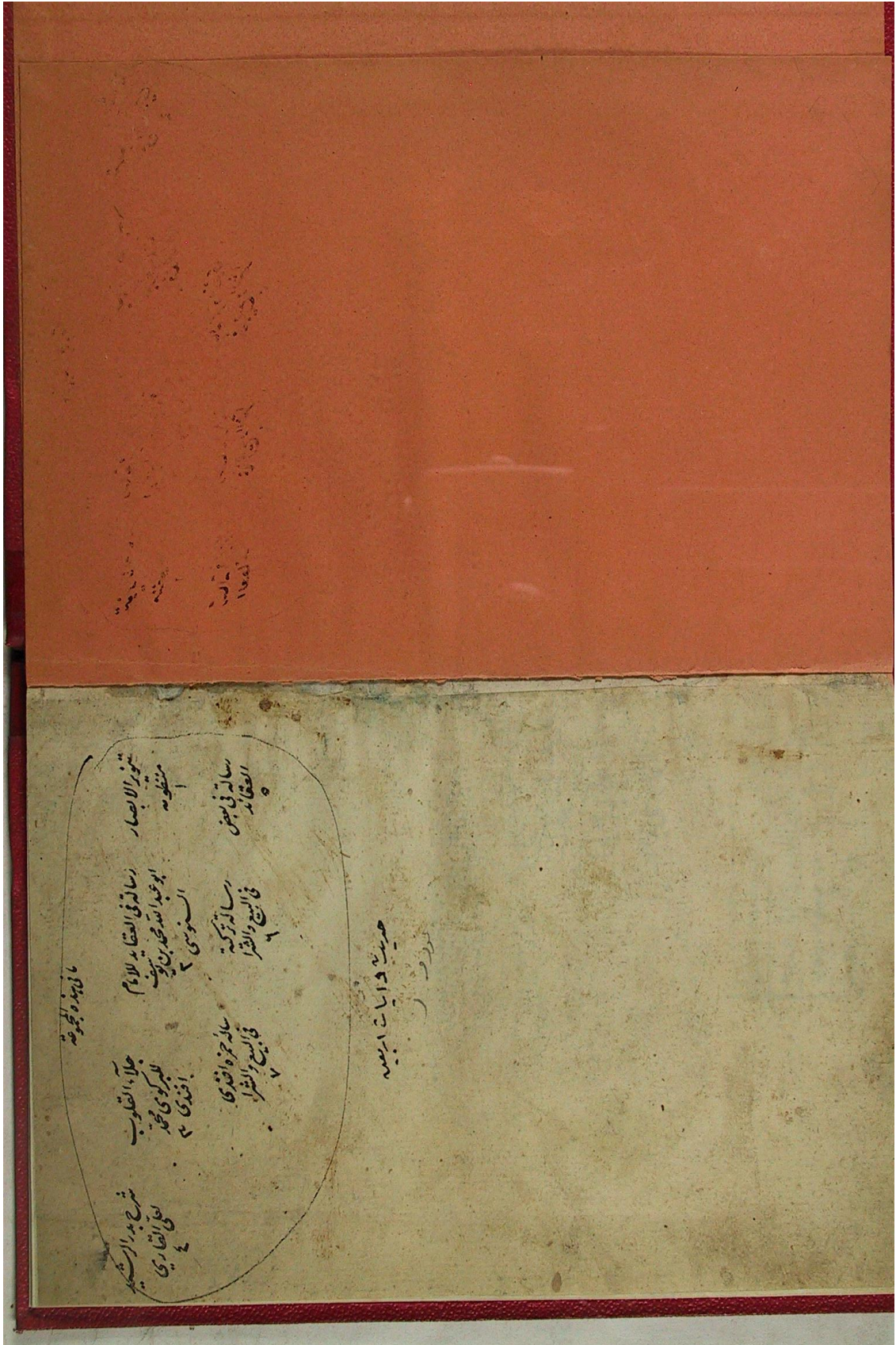
13. Dağı gözlerüme bāğışla nūrı
Dağı evlādıma vèrgil sürürı
14. Beni nā-merde muhtāc ètme Yā Rabb
Ḥazā'ini ğaybdan ola ni' met
15. Ki defterdār-ı ekrem hem mu' azzam
Ḥasen Efendi ki o cūd-ı a' zam
16. İlāhī aña tevfiķiñ refiķ èt
Dağı iḥsānlaruñ aña şefiķ èt
17. Ola dünyāda her müşkili āsān
Dağı uḥrāda ola şād u ḥandān
18. Ḥudāyā her umūrunda mu' in ol
Ola her dürlü miḥnetden emin ol
19. Dağı hem cümle ḥācātın ' aṭā kııl
İkki ' ālem murādātın edā kııl
20. Aña dünyāda vèr nice merātib
Dağı ' uḫbāda vèr a' lā meṭālib

27^a

21. Muḥaṣṣal ḥazretũnde ola mebrũr
Revāḥi bendeñũñ evrāķı maġdũr

22. Őatuñda bu kitābum ola ekrem
Temām olmuş durur Vallāhu a‘lem

TENVÎRÛ'L-EBSÂR (TIPKIBASIM)

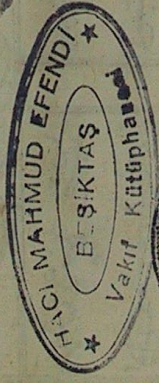
مالي هذه الجوده

- ١ منقوله
- ٢ رساله في العقائد للامام ابو عبد الله محمد بن يوسف السنوسي
- ٣ رساله في بعض العقائد
- ٤ رساله في البيع والشرا
- ٥ رساله في تزكية
- ٦ رساله في تزكية
- ٧ رساله في البيع والشرا
- ٨ رساله في تزكية
- ٩ رساله في البيع والشرا
- ١٠ رساله في تزكية
- ١١ رساله في البيع والشرا
- ١٢ رساله في تزكية
- ١٣ رساله في البيع والشرا
- ١٤ رساله في تزكية
- ١٥ رساله في البيع والشرا
- ١٦ رساله في تزكية
- ١٧ رساله في البيع والشرا
- ١٨ رساله في تزكية
- ١٩ رساله في البيع والشرا
- ٢٠ رساله في تزكية

صديقه وايات ايممه

فقال عليه الصلاة والسلام
 النكاح سببي فمن رغب عني
 فليس مني
 وقال عليه الصلاة والسلام
 سناكحوني سناكحوا قاتي
 ابا هي بكم الامم يوم
 القيمة ولو بالبط

استعملت في سنة 1329
 ابن تيمونة

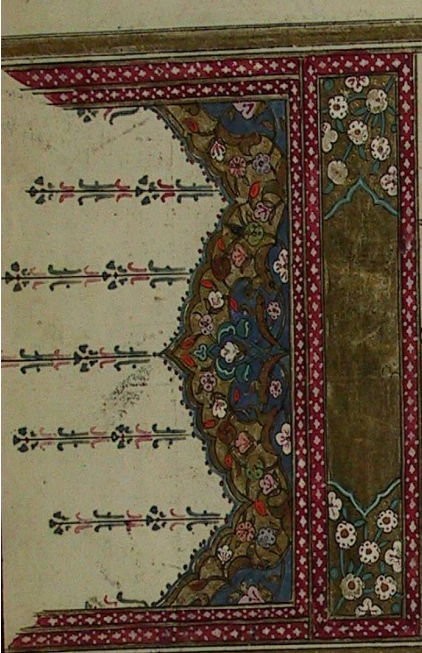
Süleymaniye U	
Kısm: Hacı Mahmud	
Yeni Kayıt NO	9829
Eski Kayıt NO	

اولی که بیاده و عقیقه اغنی
 میخی اولی که حال ایام معین
 ایلی مجبونی حق خلاص عام
 که مرید صلاصت و تائبند
 یکدیگر قلبین اولان سفوفی
 خلق از اسنند و نوافلی نغیر
 خوق قتل غمغمی زید
 اهل سالافه زهی جل منافی
 کر نفاق و صوفیه ساز
 جنته لایق این خاقاندار
 دینه بود که فریو بریل پاد

لوح دولت ذکر این اتم بوی
 قلای هم جله بالورد امیر
 برز که کار ایلیان هر صوم
 رضع ایبر الفیله لایحه احد
 کینش لایله زیاده فصیحی
 بر مکتب امارت سیب الطیف
 طبعی که نغیر لای اولی سعید
 هاسی ایله بولری هادی متون
 انوکجوان اسرا و لایه نیا
 رحمتی صوفی در سارا افک
 نفل اولی و بود این کوز غرا

بیت لایله خوق و نغیر

اولی که بیاده و عقیقه اغنی
 میخی اولی که حال ایام معین
 ایلی مجبونی حق خلاص عام
 که مرید صلاصت و تائبند
 یکدیگر قلبین اولان سفوفی
 خلق از اسنند و نوافلی نغیر
 خوق قتل غمغمی زید
 اهل سالافه زهی جل منافی
 کر نفاق و صوفیه ساز
 جنته لایق این خاقاندار
 دینه بود که فریو بریل پاد

۲۲۸
 لوح

دفع اید هر بون عی تحت اید	قبیر بنای منع اید و بر حال ک
قیدلی حینا ده دخی آشفنا	بوسبیدن اولجا اب کبر با
سعرض ابله بر اولو قیلو ک	فونی نوره غرق اید مومندو ک
ایدراش ابولسلو خرمنی	هرنه دکلو مشکلاک ارستق
هو قیلو رحله مکولر زلمیزو	یاسی ایدر کشتی حقه یقیز
خضرو حو طلبین ایلو ک	بوفضنا لاکر ذکر انم سکا
بونی سرو الله بوزور کانی خ	نقل اولکن بیل انا زرد زخی
باخضرو مک اوله حنظلیله	بر کشتی کرنا زرسد بسکله
حوتانی ایدر حنظلی حن امر	بودر و راد اوله اصم کادو
ویروسید کوشدو حنظلی خ	اوله هر حرفین بید حور کسطا
نه لطفلر انی تر البک المون	زهی غنر صند هزاران فوز

وینیه

بر بر اینله ایدر ایدر کجس	رحمتینه بوقدر ایدر احد
بیرده لحت ایدر روز جزا	اومار زهر روز نشد ایلر خد
بادشاه برو کجونی روال	حمار بوکر نه اولجا اول اول اول
ای کجیم و ایدر فدو صمک	ای کجی کجی و قیوم حمار
ای حلیم رازق هانسون جان	ای کجیم رتقا مستعار
ای متغز خالق با ک شکور	ای کجی تیزی حرقه ک اغفور
ای صعبو نا صوک سب و نواز	ای کجی مین ذوالقوی عینار
هرنه دیرسه قیلو قورس نلد	چون شیر کجی بوقدر تقوانلد
قیدلی صدف لری ایدر در ک	خاک ک انون ایدر ک انون خاک
خلق ایدر کجی نعلن عسل بون کجی	ای کجی زینور انا بورد سبید

مستطاب کجی ایدر

ایلی بر دانه شیک دانه اول	حکمتی جوق عقل اولی که اول
خلفا این رب بونجه فوکه بیگنا	طعی رنگی رود رود رعینا
همه ب تا شش کوفه بی عدد	قلدی رنگی که یوق همصص
ذره تابان این در عنقا مور	وارش ماکان نیجه برات خور
بنجه جبار لری اول قهر اولدی	بنجه نغمه نغمه زین زهر اولدی
بنجه به بحس و بی مال منال	بنجه فقر لله ایدر بر مر اول
بنجه ششاه ایلی دولت ایله	بنجه عیارک ایدر زلف ایله
بنجه کامل ایرو قلدی شریف	بنجه نازک تن لری ایدر ضعیف
بنجه بر لطف ایلی اسرار دین	بنجه لر ظلمت قاری خاییز
بنجه لر اولدی ولی عابریز	بنجه لر اولدی کرم جواهر
همه برین بر وجهه خان اولدی	همه برین کلبه برین فر اولدی

کله

حکم اولی که همزه دیر سله اولی	علم اولی که محمدان حاله نوری
فاعله نغنا در در اولی نغنی یوق	هر نینه فلسفان نظر بر چوق
خلفا این رب شویله سمله ککلو	قول ایچون دوشدی هر لری
عزیز سی اوی هم جتنا ناز	شمس علی ایچنی ایلر یوق
هم برینک طغان لری اولی دنده	کیمی قلدی رفیع کیم کوناه
مخلد کوی لری چوق اولی داغاری	تا حسنو این بر اولی زره قولدی
خلفا این رب بونجه و شجوه لیلیو	کوز لری کوز لری نیا صبور
بنجه بدک حیوان لری و بر کوه	همه برینک شیب این کیمی بیجی
کهنه بدک عقل این شیز چوق	قلدی حیرت این قالور مکا
بر شجوه بونجه انهار عین	صد هزاران افوی بر عین
فوت اولی باد ساه بی خلال	فوت اولی بود زراول لر نزل

هَمَّتْ خَضْبَ رَسُوْلٍ صَالِيٍّ دَلِيْلٍ وَمَلِكٍ

مصدقاً نادراً وحده مرموقاً و مشهوراً	مصدقاً نادراً كه اختتام است ابراهم
احمد محمود ناج اصفي	صاحب مزارع نشانه انبي
نور محض ماه عالم بر اصول	سید کو بن و ختم التشر
ای محقق مصادق الوعد الاميون	روح پاک رحمة لك الميز
عالم عالم ابد سندن رجب	كنسفا عتق كان هو يد الرجا
سنا که لو که لولاد در شری	جملة دن افضل برتر حوت
حقه الشمس والليل والضحی	دیو ک فرات مبدین ابحر خدا
هدیه نوی چون یون بران ابرو	هو در خط طله و یاسین اجمید
شهر ستر بیغبر ابد کچو ایلد	حضرت آدم بانور کرمی ماه طوی
ای تجلیه شرح اربن لک نظام	معجزه نوره ابدیه بوقر حمت

مورعطا

ای رسول الله عالم معصوم	بومحکله ابد لک سوق العفوم
محو اولو ر بالجلاله انزاس سینه	بوز اولو زانو باو کد کولر کینج
مجتبا اخر زمانه نبی مبرک	ای کم کافی نبی سوسور
جسمه انور خلقی او کولر ایشو	روحان اولو خفا اولو اوله نیر
حقا که اید شهادت مار و موز	هر جا آ تا هو وحوشین ایشور
ای ولایت مبنی کان کرم	اندر سالن معنی فیض هر حکم
ادامه حق نو به سبوی قل قور	بول شنجون نورک التبعه و
سوسبب من جنف ابحر کولر	حر مهنو کد بولر کد ابرو کد بولر
نور احمر ان اید کد نور و اید	نوع غرقون بولر کد افرنجون بخا
کل کچون دن بلندن اول جمیل	نار نرود دن خلاصه کولر کولر
سود کچون دن جنی بهی اولوشه	اولی افرنجون سلیمان اید شاه

انقب موصاه فتحوها	انقب موصاه فتحوها
اول سبب بولده عيسى و كرم بول	اول سبب بولده عيسى و كرم بول
اخر الامم تغذت اهلها	اخر الامم تغذت اهلها
بوجميع انبيا و مستانها	بوجميع انبيا و مستانها
هكذبحه و كل اسك ار	هكذبحه و كل اسك ار
مصطفا حرمته و ازالها	مصطفا حرمته و ازالها
كلمتك بوجها ناول رسول	كلمتك بوجها ناول رسول
كوز اهلها بوسيد بن ولينا	كوز اهلها بوسيد بن ولينا
ما حصل اوله زين العابدين	ما حصل اوله زين العابدين
توضیح آیه مبارکه و ترجمه آن	
بمقتباس اوله در اوله سلام	بمقتباس اوله در اوله سلام
آینه نور اخلاقی نظام	آینه نور اخلاقی نظام

دین اسلام اولی ناله نام	دین اسلام اولی ناله نام
دو شب هر یک قلک استر باد	دو شب هر یک قلک استر باد
ایلیق اخراج هر مستطوری	ایلیق اخراج هر مستطوری
حاکم شهر در خمصینه نام	حاکم شهر در خمصینه نام
جمله دن اول ابو بکر عتیق	جمله دن اول ابو بکر عتیق
چون محمود و کز آنکس متفا	چون محمود و کز آنکس متفا
اول جناب محمدت ایلک	اول جناب محمدت ایلک
ترک ابرو با لینی نیش ایلک	ترک ابرو با لینی نیش ایلک
چکر کی تیغ بر پینه و زنان	چکر کی تیغ بر پینه و زنان
بر پینه چکر کی تو کز کز عصر	بر پینه چکر کی تو کز کز عصر
چون صرمش من سوز الله	چون صرمش من سوز الله
بولدی بونله سیرمت نظام	بولدی بونله سیرمت نظام
اندایل نازار الله اسرا یاد	اندایل نازار الله اسرا یاد
هر بر بو روزی ضایع با بر	هر بر بو روزی ضایع با بر
انقیاد اوزره در جمله نام	انقیاد اوزره در جمله نام
صالحی رشفینو هر زین	صالحی رشفینو هر زین
سوزنه قلک جیبک لغاد	سوزنه قلک جیبک لغاد
ثانی انبیا اذها فی انوار	ثانی انبیا اذها فی انوار
خوبی بینه جمله ای ایلک	خوبی بینه جمله ای ایلک
نجه سبل سمنه حرمش کز	نجه سبل سمنه حرمش کز
دشمنه انک عجب کز	دشمنه انک عجب کز
بنم در جمله بی کلسه لوز	بنم در جمله بی کلسه لوز

عمر و نور دی رسول کاملان	لیا ختم الانبیاء هم هات
اندی هم فصله کبریه جلال	جماله سبب فی الیه فالقرانی
دخی هر جمله از لیس جبارک	قاموندان شب بند دنیا اولی
اولی عنان عمر و رنجیه امام	صاحب الملم ابریک اولی عالمی
هم حیا کما معروف معترف	دهر علم سنخا و سخری
اکاذی النورین دد ختم النبوت	ایکی فیزون رسولان الذی اولی
کاتب الوحی ابریک اولی سلطان	جامع القرآن ابریک هر کجی
ذی سعادت استی و اجود سدر	اخرا کما نزل فی شعیب
اولی لیس نعمه از رنجیه علی	اولی سدر الله مبرور و ولی
اکا احسن الایلی بچو ککار	انوی بچو و پروری اکاذ و الفصار
دست تنه کجی کجی اولی تنی ترا	دین علم به قبول ابریک غزلب

نقده

فوت هیبت ایله مسموف لیک	هم سخا وجود یله موصوف لیک
لحار لیس یزاکا جعب	زکات از نه شجیم ز ادب
داخی جمله آینه اصحابند	هم هر جری ایله انصاریند
اوله اولادینه از اولی خیم	داخی ایلدینه احبابین هم
هم عشق مبدن و نساخ	جماله هر اصحاب مصفه کما
هم تبع تا بسبب کاملین	هم امام ارمده اولی عالمین
هم دخی نشان کرد لرینه با تمام	رو حارینه بچو صلوات الله سلا
مناجات باب اولی عشر	
ای کجی کجی کاز خجازه از	وی رحیمی افکن کاز دل نواز
ای رؤ قادر حق فیر یله	وی عطوف ناصر حق حکیم
ای معین و احسن العتور	و کمین فی جلد تر الشکر

كل مخلوق انجزه سنون شفيق
 باصصوى كجم اول جميدك غفر
 يقيد غل نار جهنمه تنم
 رحمتكمن جودك لدر يا آله
 سدرم وركسى مسلا حفيون
 سناك حمد يا بكي تبارك حفيون
 هم لولاء الخار الجوى سناه علم
 صفي الجوى عاتمة صاد ظفر
 دردى الجوى كل هم مبارك
 اصفي الارقصيك الريحون
 داوح در وياشك سناك حفيون

عامرى قوبل حقان ورف
 غافر الارب ميقى حى وكر
 ظاهرى باطن عظيم هم جدير
 ويغزى غشاخا لوانى حان
 بوزى قارده زار در نيه
 بوقعب ادب ذرة لا جوى
 دوشمشه خيزن يرمى ضنون
 فخر نير وبغير وراو علم اوله
 سنن ارقى كبرن باكر موده
 عفو ايرى وعصيان ايد سناه
 رحمتك لاذ نيهل حومو يوق

الله

دورت تکابر اولز ايات حجتون	داخي هم بويخانه روايت حجتون
جمله کاملر و عالملا ليجون	داخي عابر لر و زاهد لر ليجون
قبرغا نيت راهون بخاميرن	ايکل استاسونل يامعينر
رحمتو که لايقايت بو قوکلر	لطف ايلر و ب غله عدل ناروکلر
بوخا سيمر بله ديناده رفيع	اخرون في ايت باک شفيع
سیدنا لایق	
حکمت حقیله روز و وضعیف	او نور قطير ايلر سوليله کشف
بو قلوب کندن و متهنم اولر	کورده في ذره بو قون بنر علار
ليک هر کيشي قومس بر لار	کدره کور سغون کومک
بدرخ فکر ايلر کورده متوا	جهد ايلر و ثابته ايلر مومک
دينال سوز و ارحامی فسوکلر	لسته قار ک حکايت ايلر

ایلم

ایلم اللهم تنویر کنوکلر	ایسلام نیر ما غده سنر فطیر
اول ایلر لر عبیر ایت له	صکره دریم کم حادیر فضلله
ایلم فی برا و لو حضرتله	خاک نهدا قدر سناس اولر
زیر رعنا ارباب علومر	زیر الطوار زربا فخر
معن لطف مروت بر کرمر	خون احشا لشفق نر لقم
مطلع فیض طریف کتدران	سبح محض ضیف بر معاز
مخفی جود سخا و عارفینر	انور ک خلق عطاء کاملارنر
بر حقه اصحاب افواج موز	نرجه اجتا امواج کنوز
مظفر علم معارف کامبینر	طور طبع مزرع کاتیز
عقل اوله دیاک بیجه	ساحل انور فرست خضرها
کاشف اهل حقایق دینار	اطهر ک درو سعادتی مثل

هنر قیلور سوار و فرقه اسناد	قاپو که یوز او و قشند اجستان
هنر نیک میز و یوز او و کلاه نام	هر که عیبی نبرد ایسه تمام
جنین تو ایوب نصیب که خدا	داخی این نلبر و لحنی دعا
<p>بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ اَفْتِیْحْ کَلَامِ اَبَانَ بَعْدِ زَیْرِ نَمِزْ قَالَ اَللّٰهُمَّ فَتَحْ لَنَا مَلِكًا مُّتَّقًا مَرْفُوعًا وَتَرْتِیْمًا مَلْمُودًا مُتَّعًا بِسَمْعٍ وَبَصَرٍ وَتَقْدِیْرًا مَرْفُوعًا وَتَرْتِیْمًا مَلْمُودًا اِنَّا عَلَىٰ عَمَلِکَیْنِ قَوِیْمٌ</p>	
بوفی و پرو دایلیه از کلت است	جیبینه به زور در کت الفرت
بوجهله عالمک به پادشاه	بزرگ انصاف سنسین لحو
افغرت ایله شادان از این سبزین	کهنه ملکوک احش آذرب
کجه کهنه زید زور و زوله آه	کهنه ملکوک التورین ایسه

فایده

میلاد اربا جلیت چاره ساز	منشغی لطف و شوقه تنواز
بعود قنورا را کمره را وجود	که حسن اغزی اولی عالم و جود
بویخا لهما و قیوب مجبوا و لا	چون قننه و اوصایم غنول
که قصوری و لرسه اولی غنظ	لطف ایوبی انوار کتایم بر لطف
چون کاتنویز لایضا دیدیم	تاریخ بومصروفه اوله اولی یاد
که طبعه بیدر در خط هو بلورم	کجه کهنه زاده و زاری غیلور
بویخا به حفته و قنم مبد	روز محشر اولم اهل سعیر
یا الهی اول رسول کرم حرمی	یا ربین انن با که قلده ذلتی
جرمه له عصیانته بوقدر منزل	رحمتک ایله بوعاصی رحل
که عنایت ایلمز نیک با که	اهل محشره عالمه قالا ملک
رحمتک چوقدر زاریت قولده	که چه بنم کنان چوقدر زاری

x

کهن خندان ایدر سینه زنی که	ویر رسد ملامت شوکت دوسته
ذیل و خور ایدر ب کهنی کلان	ایده که کوشنده و حذر نه کز آن
اولوبند رحله قرض قدر کن	اکر خیر و اگر شر حکم کنان
که جمله شیشه فاد سینه خندان	ایدر سینه عالمه زرقا عیان
قبایوس هر قصه فرماست کرد	ترا که کای صبورانه زین سنگد
دخ بو نور می لاهو حکم کن	بیان ایدر سینه فله قل تنه
بُوجِ اللَّيْلِ فِي النَّهَارِ وَبُوجِ النَّهَارِ فِي اللَّيْلِ وَتُخْرَجُ الْحَيَاةُ مِنْ اللَّيْلِ وَتُخْرَجُ مِنَ النَّهَارِ وَتُخْرَجُ مِنَ اللَّيْلِ وَتُخْرَجُ مِنَ النَّهَارِ	
قبایوس کجسته کونر زده ستور	ایدر سینه عالمه عالمه لوری فور
که کونر وزی ایدر سینه داخ غا	کونر رسد کجسته کجسته بحلیس
که میت رن قبایوس پانجه جا	بو که پنجه عقل ایدر سوز خندان

ایده

اید رسین داخ حیا خط	انوک قلزنده ذاتی نه صفاتی
دیله و کوه که یجد مال و سوز	انکه بنیاد چو خنجر حال اقبال سوز
كُلُّ مَنْ فَرَغَ قَلْبَهُ غَلَبَتْ فِيهِ كِبَرٌ يَا ذَا اللّٰهِ وَاللّٰهُ مَعَ الصّٰبِرِيْنَ	
رسولینده عجیظ انکه الله	کتابن بهروردی قلده کاکاه
ایدر غرض کرد کج خا و زور و رضا	اولا را تا غزا ایتم کلاک طالع
بولالرد بر دانه فی بله نصر	ویر و خزانن هر من فرصت
اولا کرد تا مهر شیده صابر	عباد ایتله طالع ایتله شاکو
که الله عظیم المشا ان محفوف	سیله در صبر ایدر بله محفوف
اِنَّ اللّٰهَ لَا يُغْنِيْكُمْ عَنْهُ قَوْلُكُمْ وَ اِنَّمَا يَنْصُرُ مِهْمَ	
زهرا حسنا زهرا لطف کر کند	رسولنجون بزده قلده سعاد

کتابند دردی تحقیقه الله	نعمت این کم است اولی شاه
و بر تختی دو را بلز اول	دخ میح کسه که ظلم این اول
مگر که نفسی برین توغیرین لر	که یعنی قول غیرت زین لر
اود منسخ ابلی نلوی اولجو	چود رود روصو زلاله طلوع
کهن خنیز بر کیم میوز الی	دور و با وچ کون که مسکون
جیبی حوی ندرت شفق	بزه انگرچی اولوشفق
که بون ایلمنر خیر بلش	جزا سیمون یارین ادر روز
فَلَا رَأْفَةَ صَدَقَ مِنْ دُونِهَا لِلَّذِينَ كَفَرُوا	
كَسَبَتْ عَذَابَهُمْ صَدَقَ اللَّهُ الْكَافِرِينَ	
که عورتلر ده صلوات اولو	ول اولر ده مکر و جاه لر جوف
اف کچور بین اینت رر اول	چو نوسف سوره نر جوف

زینجا

زینجا اهل اولرین بورد	کوزینیه کل کسکه ایچتور
زینجا به ردی فتنه سنکار	مخون بیلورم جهله سنکار
که زینماکر کسبوز اولور	سینزه اینا نین ک بختلور
إِنَّمَا أَمْوَالُكُمْ وَأَوْلَادُكُمْ عَنْفَالِكُمْ قَاعْضَةٌ دُونَكُمْ	
وَأَنْتُمْ قَوْمٌ صَعُورٌ وَأَقَابَ اللَّهُ عَفْوَرٌ حَرِيمٌ	
جیب اللصه نبدیه نر کله	بیوردی ای رسو لم اولر کاه
دکلدر ما لور کزه سنقر	دا اولر لر کز جمله اعدا
حد ابر ک سینر اولر جمله	که دیون فتنه سیاه خنیز
که قور نوله سز کلر نماهن	دخ سلم اولر نر حضمندر
دخ غفران اولر نر جمله	ایچ قور سیزه غنر جنتیه

پس ایس رکعت سیزده حقو	غفور در هر چهار اول و قصر
بونی بودید بو مقرون طرک	سویله دردی فطیله هله خادک
سینه من و بودیم اولد زواج	دخی اولاد زکرت خیز خراج
قبول رسه کن که کنز معشوق	جمیع من منکر الله موقوف
ایس سکن دخی صوم و ولاد	دخی خج ابله و بزرگ زکاتی
سزی مغفور ایس ز اول الله	جهنمان دیز سنز اهاله و له
اگر نیاده ایتمون سوز اولی	کوز اول سرت کوز سنوز اولی
دخی مریخم بو بودی رسوله	ددی قران اول اول بر اصوله
اِنَّمَا اَمْوَالُكُمْ وَاَوْلَادُكُمْ فِتْنَةٌ وَاللَّهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ	
دکلر الله جمله مال اولد کوز	دخی نماز کله اولاد اولد کوز
فخوسعی فتنه در دین لده بونلر	فاتما انار صابرا اول کوز

موسد

بولور لر دین لری ک فتنه	غظیم نماز اول اولد خشنون
و اولد ابعث الله اذ انما هدمر ولا تمصوا الا مات	خیر نیولله عهرا ندر کوز کوز
صبر کوز کوز ها و قدر جلم الله عذکم حکم اولد الله	بسی کوز کوز اولد الصبر نوز
علم ما تصعلون صدق الله العظیم و تبلغ رسوله یوم	اوله یعنی ضا اسمیل احصا
کتابنده ددی الله بارک	خلوف اندر بون عهرا نوز
و فایله کوز سنز عهرا کوز	خلاصا تکون سینه کوز کوز
دخی ایله سنز عهرا نوز	فرح ایس سوزی اخر مقصد فرح
اول یا تم موزک با خصوص	
فی نایت قدم اول اولد عهرا	
اد اقله بالله دین کوز کوز	
محقوق است کوز کوز رفیع فرح	

بيلور الله كتحقيقوا ايشلر بكن	اكر ظاهره و سر جنبنا الذين
دخي بيزيره بيزه انك بيشيه	تخابين بيزوري قلد كتحقيه
و اقوا با العهه ران العهه كان مسؤلا مقل الله	
و فاما ادوب قبلوه كعبر كرا تا	صقينا انك عوقا ايشلر انك ارام
ايد كتحقيه و عهه بيزون الله	سوال ايد بيزره محسوسه و ايشله
و اقوا ال كليل اذا كلمت و زيقوا بالمسطا مسوسه	
ذلك خبير و احسن و ناولا صدق الله العلي العظيم	
تمام ايلاك دخي ككلوك كره	بجن و بوز الو ز سيز عهه در
ايزود و غولوز افوا و افوا ورا	خاير لدر و سيزه بود بيزر كتحقا
اكر و بوز ملون المنه انك بيزر	اين سوز احسن خليفنا تا ورا
قل يا ايها الذين آمنوا ان الله اشرف على اممهم لا تقنطوا من امر	

ر

رخصه الله ان الله يعف عن الذنوب جميعا الا الله هو	الغفور الرحيم صمد الله العظيم و بع رسوله الكريم
زهي لطف و كرمه لراستي الله	بزه نه خورش بيزوري اول بيشيه
و بيزوري قولر و مده يا محمر	ايد لراست لراست بيزون ذنب بيشيل
او تا نور لور و بكن خضره تدرن	اميدون كسهم بلر كتحتمل
بوسلدي ايلك ايلك كل عظمنا	تكلوا ايد ايلك سده جوهه عيشنا
كتحقيه اول غنى الله رزاق	تغفور در و عهه جهمدر خلاق
ولا تقنطوا مما آتت ولا تنزعن عنها و قل لهما قولا كريما	
و اخفص لهما جناح الذانم الرشحه و قل رب ارحمنا	
كنا و تبارك في صفيديرا صمد الله العظيم	
السين امردى نه در ذك العباد	قيلاك ابو نيك كزى خير ليه ياد

قول الرينة لطف الله احسانه	امر ايد رحمتيف الله عليه
اقربا كوزي واروس كوك در	هم ذوق الصبر باه ويرلدك
فخشا به غيبيله سنكوزن شام	داخه زهر اندي نوزي زي الانام
اوستون كوزه نامير او شتر نوز	ذكار اولندر واعظ اولوش روزه
اگر ما كوزي على الجيد يا الدير	از الله ومارا كنده يصكون على الجيد يا الدير
هم سلازم و برك سلازمه صفا	امسوا صلوا على و برك انسياما
اي بكا اياز ككتورك مثير	اوقري رحمت جيمينه خفا
هم سلازم و برك سلازمه صفا	بنين ده امرت كذبلع الميوس
براولو برك رحمتي ملام	سيزدخي ايدك جيميله صفا
	لا يصصون الله ما امهم ويفعلون ما بونهم
	ديرك الله اي جيمينه ده فلاك

سوز و برك سلازمه صفا	سوز و برك سلازمه صفا
صافلا انلا ري ديرو خا عاخي	سوز و برك سلازمه صفا
رحمت امسه انلو خفا	سوز و برك سلازمه صفا
يا الهو رحمت يا اله اسلمه	سوز و برك سلازمه صفا
نتيم انلو نوزي وجد حسرت	سوز و برك سلازمه صفا
ان الله يا ميا العمل والاحسنا وايتا يذكري القرب	سوز و برك سلازمه صفا
ونحن على غير الفخفاء والندك والبي بيضكم انكلمكم	سوز و برك سلازمه صفا
منكروك صدق الله الخيظلم وبلغ رسوله الاكلم	سوز و برك سلازمه صفا
دخه قوشو قوشو جويو جويو انكلمكم	سوز و برك سلازمه صفا
نور لرسته و برك بخال انكلمكم	سوز و برك سلازمه صفا
كوبيا فقايل بلك كيكه ديرو خفا	سوز و برك سلازمه صفا
احسن خلقيله هر قنظيله	سوز و برك سلازمه صفا
براولو رضادى اولو سوسه	سوز و برك سلازمه صفا
ايكوزدا تم دعا لر صبح و شام	سوز و برك سلازمه صفا
جنتكوك كايوقلت هم بوز لوه	سوز و برك سلازمه صفا
توبه ييش ايد لر لر انك طفلكون	سوز و برك سلازمه صفا

المشوقون لصالح اعمالهم يلبون	رحمتي جنتا عقيباً بوليد يلبون
ليس اوله وكره اوله فله فليس لهم	بوله لفر دوسر علاء نعوسم
الْيَوْمَ نَجْزِي كُلَّ نَفْسٍ بِمَا كَسَبَتْ لِأَنْظُمِ الْيَوْمِ وَاللَّيْلِ	
سِرِّعَ الْمَهِيئَاتِ صَدَقَ اللَّهُ الْعَيْمُ الْوَقَائِبُ	
اولمسر هونستنا وكونه جزا	خير وشر نه ايسه بوليسنرا
كيسنيه علم اولما زاوله وكونه كوفه	كچناره مستحق كيمه معاف
جو زحمت ايد خيالده بيرج	جهد ندي تا اوله سهرهل مع
وَلَا تَشْكُرْ كَرِيماً لَا يُزِينُكُمْ وَلَا يَنْ كَعُوفِيْنَ عَنِ الْمَيْمُونِ	
دير كسره شكر ايلكن نهمدن	بنده خي ايدم زياده سنوره
اولكن كفر از غرضه بر زامنياه	زيره تحقفا غل مبرور مينيز
إِنَّ كَرَمَكُمْ عِنْدَ اللَّهِ أَتْقَىٰ كَرَمُ اللَّهِ نَبِيًّا مَعْلُومًا	

نه

خوفه اوله در راهل كرام	قبله لر تقواي هم ر وزيه اشام
زيرا الله در نه ايليسون خبير	كله لايكون اوله در نصير
وَمَنْ أَحْبَبَهَا فَخَاتَمَاتُ أَحِبَّ النَّاسَ حَرِيمًا	
بر كسني بر كيسنيه دم ايسه	بوقفيه دوسونو فخر حيا ايسه
خو اكا و مورده شولا جزاي	كوب احبا ايدم عالم لود
إِنَّ اللَّهَ لَا يُضَيِّعُ أَجْرَ الْمُحْسِنِينَ	
دير كس احسانا ايلين مؤمنلك	اجري مضاع اوله دي چوانلك
سند خن قرال جرسا عطا	دير كس بر وجه بيان نكضدا
إِنَّ رَحْمَةَ اللَّهِ قَرِيبٌ مِّنَ الْمُحْسِنِينَ	
قريب الويسل احسانا خندانلر	ايدر قولار زاول جنت لوك
ددى بنم ايجون انعام ايلنلر	اوله در دوائه كرام اولنلر

	اِنَّ اللَّهَ مَعَ الَّذِينَ اتَّقَوْا وَالَّذِينَ هُمْ	سور کرکول اول بلر چا اهل تقوا
		بولر له سوله در بر خوتنک
	اِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُتَّقِينَ	قیامت و پروراجی نموی مطر
		کما هار عفو ابر جماله صحت
		ددی قفرا جنه اول کل کاه
	مَنْ جَاءَ بِالْحَسَنَةِ فَلَهُ عَشْرُ مِثَالٍ وَلِمَنْ جَاءَ	ممن ج اء
	بِالسَّيِّئَةِ فَارْبَعُ مِثَالٍ وَلَهُمْ اَنْ يظَلُّوا	لا یظلموا
		بدرسه بر کسند بنه حشا
		ولیکن ایلسه جزیه عصیا
		اولاره اولدی علم و جمال

	اِنَّ كَلِمَةَ مَعْرِي مِنْ حَبِيبٍ كَرِيمٍ	سور دی خوتکا یا جمیم
		شوکاک اولدی عوز هنرین
		مکرک شونلر و خواره له ها
	اَلَا يُسْئَلُ عَمَّا يُعْمَلُ وَهُوَ يُسْئَلُ	اولاره روز عیسی خولدی
		سوال اولما زانول حکمتی
		ول جمله دین ایدر اول سول
	رَبِّ اِنَّا نَفِيْكَ اَلْمُبْتَغِيْنَ وَنَفِيْ اَلْاٰخِرَةِ	بونیل بولله قازنه وبالر
	حَسَنَةً وَفِيْ عَمَلِنَا النَّارَ	نظر قلب بر سوله قدرینه
		جمیبینه سور دی خوتی قوی
		نارده و نیارده و بود ایدر
		اولدی بوش افرینز معلوم
		اولو عیول پرور هم خوتجولر

وَمَثَلُ الَّذِينَ يُنْفِقُونَ فِي السَّرَّاءِ وَالْفُرْأِ وَالْكَافِرِ الْعَيْطِ وَالْمَائِينَ عَنِ النَّاسِ وَاللَّهُ يَجْعَلُ السَّيْرَ	رضاء حتى الجور انري فزالر خوش او نور اولاد لخصبا که عفو سائين دوتن بل کون خدا احسان ايند ليله يله در	سوالا رده سئلي والند عطلر ويور لکر لولو اشکاره مالو غضبند ليرين اينو حمله لکون مخبر جرم جز لولو اول قوله در
وَمَثَلُ الَّذِينَ يُنْفِقُونَ أَمْوَالَهُمْ بِاللَّيْلِ وَالنَّازِلِ سِرًّا وَعَارِضًا فَلَهُمْ أَجْرٌ غَيْرُ مَمْنُونٍ وَلَا يَخْفَى عَلَيْهِمْ وَلَا يَحْزَنُونَ	رضاء خفيو زاحن اولور لور ايدر لورا ليرين لطفيله ايشار	سوالا رده سئلي مالش وير لور کجه کونر لکرسو وکرا لور

مطالعه

الَّذِينَ قَالُوا دِينُنَا حَسَنٌ دَخِي مَسْفُوفَةٌ نَرَىٰ رِغْلًا بَدِيًّا	دخ ععباده ويور ليله ايشار صاق غلوه مخدمه عفتو عفتو	دخ عفتو نکر کتور لير لير ايشار فضوح انري نکر لير صاقو
يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا تَوْبُوا إِلَى اللَّهِ وَقَبُولُوا دَعْوَةَ اللَّهِ لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ	اين سز نو توبه صرقله هلر خدا نکر رحمته لايون	ولصکر سنا بنجا آدم و حملنا هو في البر البر وَرَزَقْنَا هُم مِّنَ الطَّيِّبِ وَقَضَلْنَا هُم عَلَىٰ كَيْدِهِمْ مِمَّنْ خَلَقْنَا مَصْنِعًا
أُولَئِكَ يَحْقِيقُونَ سَعَادَةً مُّكْرَمَةً وَيُرَوِّبُونَ جَنَّاتٍ رَّاوَزَاتٍ	که جمله کج ويرودن هر معظوم مفضل اولر کجه محله اولور اولور	مکمل قلای جمله دنا اولور ويور ويو جنان لور رازو ظاهر

ویشن

اجرایه لاریک حق قسره	فقی حمتلور و ورختن
اولا هر اولر بلور خجور	حضرت اولر اولر شامون
وَمَنْ يَدْرِبْ مِثْقَالَ حَبَّةٍ مِنْ خَيْرٍ يَرَهُ اللَّهُ وَأُولَئِكَ هُمُ الْمُتَّقُونَ	
مَنْ يَدْرِبْ مِثْقَالَ حَبَّةٍ مِنْ شَرٍّ يَرَهُ اللَّهُ وَأُولَئِكَ هُمُ الْمَكْرُوهُونَ	
سولاریک مثالی خجور لینه	ویز لر مال لری مؤمنین لینه
که اندر مکر اولر اولر بلور	با اچکون مال ویز بلور
اولا لاریک اجراضیع اولر اولر	ولور لر حق قسره عیدر اولر
امینلور و رجهم آتشدن	که خجور اولر بلور و حق قسره
وَمَنْ يَدْرِبْ مِثْقَالَ حَبَّةٍ مِنْ خَيْرٍ يَرَهُ اللَّهُ وَأُولَئِكَ هُمُ الْمُتَّقُونَ	
حَبَّةٍ أَنْتَ سَبْعُ مِائَاتٍ يَلِيحُ كُلِّ سَنَةٍ مِائَاتٌ مِنْ حَبَّةٍ	

والله

وَاللَّهُ يَخْتَصِمُ لَكُمْ فِي مَا كُنْتُمْ فِي شَكٍّ مِنْهُ لَمَّا كَفَرَ الَّذِينَ كَفَرُوا فَالَّذِينَ ظَلَمُوا لَهُمْ حُدُودُ اللَّهِ وَبِئْسَ مَا كَانُوا يَفْعَلُونَ	
شولاریک مثالی که مال لور و بلور	رمناسنجور خدانای بلور
اولا لاریک مثالی خجور بلور بلور	فلان اولور بتر اولر اولر و تر
بیری قولر بلور بلور بلور اولر	که هر باشقور یوز دانه اولور
میکر اصل اولر اولر بلور بلور	نه قدر قدر نظر اولر اولر
ویز لر صلاک سنون یوز خجور	اجرایه اولر بلور بلور بلور
ده قسره بلور بلور اولر اولر کلر	لوی بلور عددر و خجور اولر اولر
که واسعه خجور بلور بلور	له ایبلر لر ایبلر بلور بلور
عَمَّا أَنْتُمْ كَانُوا تُشْرِكُونَ وَهُوَ جَمَلٌ خَالِدٌ فِي السَّمَاءِ لَا يَمُرُّ الْإِبْرَاهِيمُ عَلَيْهِ وَلَا يَمُرُّ عَلَيْهِ إِلَّا لِيُظَاهِرَ فِي هَيْئِهِ سَمَاءَ اللَّهِ وَمَنْ يَدْرِبْ مِثْقَالَ حَبَّةٍ مِنْ خَيْرٍ يَرَهُ اللَّهُ وَأُولَئِكَ هُمُ الْمُتَّقُونَ	
سولاریک که خجور بلور بلور بلور	منافق بلور بلور بلور بلور

دانی آدم ابرو اول عمل اول است	بن سولیدر محقق و حق المفضل له
	المؤمنين
مخولان که شنیدند طبعاً تصور از ابتدا	عاقبت گفته اول حجتان اول مسمیان
مؤمنان مؤمنان و طاعت و اطاعت اول	اول حجتی در مشرت رسول الله در
	مَرَاتِكُمْ عَلَيْنَا فَصَلُّوا كَمَا مَرَرْتُمْ
بولوی اول حجتی در مشرت رسول	اهل علم و تقوا که از مسلمانان مسمون
کویب یاد که تقوی اولی در رسول	برکتی که اولی در راه یاد میبرد
	مَنْ رَأَى حُرْمَتِي فِي حَقِّهَا رَأَى حُرْمَتِي
اگر کرد نیاید عباده مکتوبات و سیرت	کجه که کند اول حجتی در مشرت رسول
حضرت اهل ایمان اول حجتی در مشرت رسول	نه تنها در مشرت رسول الله ایاله
	مَنْ رَأَى قَبْرِي وَحَبَّبَ إِلَيَّ نَفْسًا

بنم اذ غیر ایلله اولو رسومت	شوکار که فایله سزا در مشرت
بر کویب کلان زمین قدر تو	که ز بر این بیلور حجتی
هَلْ أَيْسَرُ نَسْوَى الَّذِينَ يَعْلَمُونَ وَالَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ	
در یک با محمد اول اول کاه	بیوردی حضرت قرآن الله
بیل عالمه بر ابرو اول حجتی	اولو را اول اول حجتی در مشرت رسول
	أَيُّهَا صِدَائِقُ الْحَبَشِيِّينَ
	قَالَ الْيَسْرُ إِلَى اللَّهِ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَوْلَى مَا خَلَقَ اللَّهُ رُوحًا
اگر کسی با محمد اول اول کاه	نفا اول حجتی در مشرت رسول
خونگی روحی اول حجتی در مشرت رسول	چو میوزر رسول الله مشرت رسول
	لَنْ نَبِيَّكُمْ وَأَيُّهَا الْيَسْرِيُّينَ
اول حجتی در مشرت رسول	بویوزر اوسی بر مشرت رسول

طلب علم فریضه کمال مستقیم و اولی	مهرینه اول فریضه علم جا بیلله
علم عقل علم نافع علم نفا اوله	علم عقل علم نافع علم نفا اوله
توم العیام خیر عتقاد الخیر	توم العیام خیر عتقاد الخیر
بهره دود ریوا اول نوید	بهره دود ریوا اول نوید
من اراد واعظا فالعلم کیمیة و نه لا یمید و یقیم	من اراد واعظا فالعلم کیمیة و نه لا یمید و یقیم
کلمه کما من الحجوظ و ضعیف استینا	کلمه کما من الحجوظ و ضعیف استینا
کرار استمنه قلبیه انا قران	کرار استمنه قلبیه انا قران
التائب جیدی الله	التائب جیدی الله
ای برادر هر خطه توی بیتا مس قله	ای برادر هر خطه توی بیتا مس قله

فایض یوز سوزو الی استیلا	سخایره ایله زار و سوزو اولو
یا این آن کله الی سوزو سوزو	و العیب هر و کا هو شفا عتک
التائب نور نایب	التائب نور نایب
جهار یوز کهر یوز جهر کدی	نه کوز الطمان الیک الملو بار خرا
فان کما کل و یوز صبا ما ز اوله	انبیا و از لبرین علمه دیری سوزو
التائب جیدی الله	التائب جیدی الله
خرین فو حوضه دودله قله علامه	فوزی فو یاله علمه خوش طرا اول
اول الله جیدی دیری ختم انبیا	علم کدی جوری تا حرم دیر
اطلبوا العلم ولو کان علی صخر	اطلبوا العلم ولو کان علی صخر
ما اوله لرخی طریقت نامت سفید	طالب اول زین اکل هر و جود اوله
خفصا و یوز جی ایلده دهر سفید	چینر اولور و نسته بو کور عتیر

زیره القهقريه جيبه در دخم الحوي	بار الله هي عفو غفوره مغفور	التائب من الذنب فانه لا نية
مکشو تايب و تو قور ايتسه ذنبه	خوفق بوز اقا اولو بوزور بوز	
هيج كانه منقود كلد كورسا ديري كئي	اوله استغفار الله جسمه جفته	
	الذنب ان راعه الآخرة	
بونس نرايشه لاسيلا ياي خراي كور	سعي ايتره الله اولو ايتيه	
اخري عفا ييري دينا مهور	موز كئي كئي كئي مينا نراي كل	
	الذنب ان راعه الآخرة	
اخري غفر تيزنده كوره دينا مغفود	دار حمت جا خا كئي كورسا زنده	
يار تيزون اولو جوده در و نراي كور	كانسب دار نينا الله رضونيدور	
	لاست بوا الآخرة	

هين

ابن طالبك روينا اولو بوزور	متفقدر لرخا ايه مسلم بيكاد	
صافدا موكور سايللا يايون ما	سيزه محتاج اولو كور ايا اوز	
	الصدقة ترو الباء و ترو ترو	
بوزن كئي بون سيب خنور ايتسه	يارين انم خوفصوزن الو جومر	
كيشنيزغ بلا اولو خنور ايتسه	چون بوز اولو جيبه الله و نراي	
	اذكر ما مونا كور بالخير	
عائشه در اوصافها انفا اوكا	سيكونين سوز الله بوزور لطيف	
فوز لندا ياي اياك انا خير ياي اياك	خون كاشين جهات ايتيه بومر	
	من لا يرحم لا يرحم	
اولو عفا بوزور بوزور را اوتو	چون بوزور ياي عالم اولو جومر	
حمتا تيمنه ايه اير خيم بوزور	حمتا جومر اولو تصدق الله موشلا كئي	

درك ختم الانبياء ابراهيم الخليل	لغت انك ويريته فاحس عندك الله
ترويه من نزل الوعد في غير كتابنا	السلم من رجم الشيطان واليه
خاطبه فتمسوا الجنة طوفنا	عليك على فود رويخرا راوي
	مفق اوله في اياه ديل اليه كندر
	الظلم ظلمنا في يوم القيمة
ظلمنا الجحيم والارواح جحيم فامو	ابن الكوك رواته في يوم فضل جمع
	ظالم اوله اسيد يوم القيمة
	بنت مع صلح
تسفر لم بخاري برضا لومرود	بوصفنا رواته ام عدد راك في
خسوف نزلته فويسر لومرود	هرنه سورسه كتنين ابراهيم
	حب الوطن من الايمان

لغت

من يوتبع رضى الله عنه	من يوتبع رضى الله عنه
خوفا جملته خاوا في الدنيا	برضى اهلها منع او سدد خلفه
خوفا اخو رايله يبعثها	برضى ما تكبر ايسه عمو اذ اياه
	انا الاعمال يا ابي
دين كل احد هو عمل يبجالة نياته	بوضظ ابي او كرك ابي وليد
بيزوه اعاليه طاعت جملة نياته	هرنه كلوه وارسه اعلمك من يوتبع
	اذ اراد الله شيئا لم يبق
العلم راقع بصاحبه	ابن سقوة رواته اوله فضل جمع
ويرون اوله بسبب من يوتبع	بمراده ويوتبع اوله حطابون
	لغت الله على ابي الواسي
تاصون كين ابراهيم جملة نياته	يا الهي قل انشدنا دينك ايمان

ابو غانم ابو جرحه و اولاد ابوعزيز	بو عثمن بن جوحه بن يوردك بن ابي بصير	
وطن بنون موكله زله زره با نادند اول	سند بن خيله زياره بن قهر بن عثمن	
	حسن الحقائق من الاما	
كبر بو بنين روا الما بن عمر	برو فو ز مشرك بز و زو سولج له بله	
ديرك سسوق خا و اولاد سركه جلاله	دو صفت اولاد با ترمين اعرابيه هر قوبله	
	النجباء من الاما	
بنالجه جوشو عيزه دنه روا ابو جرحه	ترويك الله بخار يادك با ترمين اولاد	
اولاد كمانه جها اماره بن سوك	اول جها اهلي سهر الله دك و كوزك	
	القطر من الاما	
زيد در و اوشج لم ابيه من خا ايدك	باد اولاد سوسو سوز و اولاد لم تزل	
ياكل اولاد كمانه بن سوك ايدك	اولاد مبعوث بن سوك اولاد قارا زار	

297

	القطر من الاما	
روز بن سبيله تفرع و انا منظر الهة	بلد ماكي خوصه الدر البت سنجنا	
مؤمن اولاد سسوك جوحه بن نادنا	الله بو بروك جويق من صا خط	
	من عتبات حقا من سبيل	
حصص ميرة توهكه عمر روايت الملك	مسلم اولاد بن يورني من الما بن يورني	
برك بن عثمن بن فو و سبيله بن كوكيب	حلاله بو بيسا زنده بنه حتمه بو ايله	
	من عتبات في طلبك من قصص سبيل	
كبا بود در ايدشده را و كى اولاد سوكا	هو صحاح كبرين فقرا اولاد بنو جرحه	
فوز اولاد سبه طاب علم كبري اولاد سبيل	اجصل اولاد كركه كركه بن عصب اخيد	
	حتمه اسود اولاد كركه كركه	
طله در بنو كركه اولاد بن سبيله	ديرك بخار كركه بن سبيله بن كركه بن	

298

اولدی عمار بن عثمان بن عثمان	اوچون باری طابین بن عثمان
جهانگشا خسرو کلید سوسط	یعنی وزینت کلید اودون
	انامه نسبتی علی طابین
خالد بن زید بن اوس بن زید	نقل ادرم طابین بن زید بن زید
کسه زید طابین اوس بن زید	هر عبادت طلب اتمه زید بن زید
	خاتمه الحجاب
بجمله نام اولدی کتک اف	خدا ندر عوفی بوز مستطاب
عجب سوز بونور و نینه هج	یا شنده وار سوز بینه هج
دشمن نینه اخبار اسرار	بیان اولسن در هر رول انار
کیمی فارس و سوز کیمی نورک	عشق در کواشمین غیر شرک
انور کج کلر بونور و خرم	سبیل اولاره جود و حرم

قال الله صلوات الله عليه وسلم
 انما نسبتي على طابين
 يعني وزينت كل يد اودون
 اوچون باری طابین بن عثمان
 جهانگشا خسرو کلید سوسط
 نقل ادرم طابین بن زید بن زید
 هر عبادت طلب اتمه زید بن زید
 خاتمه الحجاب
 خدا ندر عوفی بوز مستطاب
 یا شنده وار سوز بینه هج
 بیان اولسن در هر رول انار
 عشق در کواشمین غیر شرک
 سبیل اولاره جود و حرم

چو شاد و بی اولدی هر درده دواردی	اجله اولدی آ اول سفینه چار
	من قال اخرجكم من الله الا الله خير الحية
دبر اوقلا و آبا صحیح ایلد نوخ	تروی باری کاتبین بولنا ناری حلیل
برکنی نوخ حوچو بود ایلد ناله	کرم کخف طابینه دست طابیل
	انما کالتجور بیا صیدم اینه
جا برکن ربق قرانی نضیق ایلرز	بل بخاری قلد کسب باین بولنا ناری
دور ک اصحاب جرم محض ایلد کیمیل	اوریشنی سنینه بولنا اعان ایلد
	من افترى على الله وعلى رسوله فقد كفر
برکنی ایلد که الله بکرافتور	یا خود اصحاب و قلسه الفاضله
یوم عشق دوار تور ما غنا حاضور	کیم ناز حیمه اولوب خرم ناله
	المنی کل لیس تا با کلر انار الحطب

اولدی

نه طاقت و اردم بودار و مینو	بناه اتمه و لیکن راجحی
دیم بنده کی کوجرت کینه	که نقل اتمه ریافت اوله و غنجه
که تا که اوله بود و شمنده رحمت	سبیل اوله و قند و غنجه رحمت
که کلو و ارسته عینی حضور	اوصا در لیرن لایب ارج کر کوز
خدا رحمت بر طوطا لانه طراز	این تر عیب و صلاح فراوان
دخ شوی که کیشی الله این داد	اوضه تجمل این بر فایده یاد
الهی روز رحمت و شفیع است	کتاب حدیث و قرین فیج
دخ کوز در و به باغسل اوله	دخ اوله دید و بکل سرور
بخ نامده حجاج نمده یارب	خزاین غنیمت اوله نعمت
که در فتر دارا کس می هم معظم	حسن اخذ که کلا وجود کلمه
الهی که تو فتر رفیق است	دخ حسا ناله کلا شفیق است

اوله

اوله دیناده هر مستکمال است	دخ خراده اوله ساد و خندان
بجزایا هر موزن معین اول	اوله مدد و لو محسن این اول
دخ هر جمله حاجات غطا قار	یکی عالم سلافا تر ادا قیاس
کاد نیا ده و بر بجه طلب	دخ عیب داده و بیاعاصا لیر
مختل حضرت کن اوله سرور	رواحی بن بر کار و اقی نمود
فوق کن بو کلا بجز اوله اگر	
تامر و شکر در و الله اعلم	

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

“Revâhî'nin Tenvîrü'l-Ebsâr İsimli Eserinin İncelenmesi” isimli çalışmamız neticesinde edebiyat tarihimize “tanınmayan” yeni bir şair kazandırılmakla birlikte Abdülkadir Karahan ve Ahmet Sevgi gibi araştırmacıların işaret ettiği manzum kırk âyet ve kırk hadis tercümesi türüne ait ikinci bir eser gün yüzüne çıkarılmıştır. Bu türde, bugüne kadar sadece Merdümî Abdüsselâm Efendi'nin Tuhfetü'l-İslâm adlı eseri bilinmekteyken Revâhî'nin Tenvîrü'l-Ebsâr'ının ilim âlemine tanıtılmasıyla, söz konusu sahada yeni çalışmalar yapılabileceği ümidi doğmuştur.

Tenvîrü'l-Ebsâr'ın iç ölçüleriyle dış ölçüleri birbirini tutmamakta yazı eb'adı değişkenlik göstermektedir. Bu durum eserin, müellifinin elinden çıktığı ihtimalini kuvvetlendirmektedir. Eldeki tek nüshanın müellif nüshası oluşunun kuvvetle muhtemel olması eserin önemini daha da artırmaktadır.

KAYNAKÇA

- Alvan, Türkân **Emrî Divânı'nın Nazım Bilgisi ve Belagat Yönünden İncelenmesi**, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayımlanmamış Doktora Tezi), İstanbul, 2005
- Bâbânzâde Bağdatlı İsmail Paşa **Hediyetü'l-Ârifîn, Esmâü'l-Müellifîn ve Âsârü'l-Musannifîn**, (Tashih: İbnülemin Mahmud Kemal İnal, Avni Aktuç), İstanbul, Maarif Basımevi, 1955
- Devellioğlu, Ferid **Osmanlıca - Türkçe Ansiklopedik Lûgat**, Ankara, Aydın Kitabevi Yay., 2010
- Ersoy, Mehmed Âkif **Kur'ân Meâli**, (Haz. Recep Şentürk), İstanbul, Mahya Yay., 2013
- Farsakoğlu, Ayşe **Hâce Muhammed Lutfî Efendi'nin Şiirlerinde Dinî – Tasavvufî Unsurlar**, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Erzurum, 2010
- Hatiboğlu, İbrahim “Mesâbîhu's-Sünne”, **DİA**, C. 31, İstanbul, 2005
- Hatiboğlu, İbrahim “Meşâriku'l-Envâri'n-Nebeviyye”, **DİA**, C. 31, İstanbul, 2005
- İpekten, Halûk (v.d.) **Şair Tezkireleri**, Ankara, Grafiker Yay., 2002

- İpekten, Halûk (v.d.) **Tezkirelere Göre Divan Edebiyatı İsimler Sözlüğü**, Ankara, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay., 1988
- Kaçar, Mücahit **İbni Kemâl Dîvânı'nın İncelenmesi (Nazım Bilgisi – Belâgat – Üslûp ve Dil Özellikleri – Muhtevâ)**, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayımlanmamış Doktora Tezi), İstanbul, 2010
- Kanar, Mehmet **Kanar Arapça-Türkçe Sözlük**, İstanbul, Say Yay., 2009
- Kandemir, M. Yaşar “Müslim b. Haccâc”, **DİA**, C. 32, İstanbul, 2006
- Kandemir, M. Yaşar “Tirmizî”, **DİA**, C. 41, İstanbul, 2012
- Karahan, Abdülkadir **İslâm-Türk Edebiyatında Kırk Hadis Toplama Tercüme ve Şerhleri**, Ankara, Türkiye Diyanet Vakfı Yay., 1991
- Karahan, Abdülkadir; Kandemir, M. Yaşar “Kırk Hadis”, **DİA**, C. 25, Ankara, 2002
- Kâtip Çelebi **Keşfü'z-zünûn an Esâmi'l-Kütübi ve'l-Fünûn (Kitapların ve İlimlerin İsimlerinden Şüphelerin Giderilmesi)**, (Arapça'dan Tercüme: Rüştü Balcı), İstanbul, Tarih Vakfı Yurt Yay., 2007
- Kılıç, Filiz **Âşık Çelebi, Meşâ'irü'ş-Şu'arâ: İnceleme-Metin (1,2,3)**, İstanbul,

- İstanbul Araştırmaları Enstitüsü Yay.,
2010
- Kutluk, İbrahim **Kınalı-zâde Hasan Çelebi Tezkiretü’ş-Şuarâ**, Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1978
- Mutçalı, Serdar **المعجم العربي الحديث Arapça-Türkçe Sözlük**, İstanbul, Dağarcık Yay., 2012
- Özel, Ahmet “Timurtaşî, Muhammed b. Abdullah”, **DİA**, C. 41, İstanbul, 2012
- Pala, İskender “Kırk”, **DİA**, C. 25, Ankara, 2002
- Saraç, M. A. Yekta **Klasik Edebiyat Bilgisi: Biçim-Ölçü-Kafiye**, İstanbul, Gökkubbe Yay., 2011
- Sevgi, Ahmet **Merdümî – Tuhfetü’l-İslâm (Manzum Kırk Âyet ve Kırk Hadis Tercümesi)**, Konya, Selçuk Üniversitesi Basımevi, 1993
- Sucu, Nurgül “Eski Türk Edebiyatında Tercüme Geleneği”, **Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi**, (Çevrimiçi)
<http://www.turkiyat.selcuk.edu.tr/pdf/dergi/s19/nurgulsucu.pdf> 07.10.2013
- Taş, Hakan **Vahyî Divanı ve İncelemesi**, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayımlanmamış Doktora Tezi), İstanbul, 2004

Yazar, Sadık

Anadolu Sahası Klâsik Türk Edebiyatında Tercüme ve Şerh Geleneği, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayımlanmamış Doktora Tezi), İstanbul, 2011

Yıldırım, Suat (Haz.)

Kur'ân-ı Hakîm ve Açıklamalı Meâli, İstanbul, Define Yay., 2012

erba ^ç in	124
erba ^ç in āyāt	71
erzāk-ı t̄āhir	100
Esedullāh	42, 65
eşer	71, 110
evlād	66, 82, 92, 125
evliyā	69, 92
evvel	60, 63, 72, 105
Evvel	67, 71
evvelin	62
ezel	119
ezvāc	66, 81

F

Faḥr-i Kā' ināt	116
faḫīr	48, 95
faḫr	57
Fā' il-i muhtār	57
Fārisī	124
farz	109
Fātiḥa	125
fedā	101
fehmi	53, 81, 83
Ferd	55
fermān	74, 76
fer ^ç	52
fevākih	56
fevt <i>ol-</i>	113, 120
feyz-i himem	61
firdevs	92
Fir ^ç avn	61
fitne	80, 81, 82
fürü ^ç	62

G

Ġāfiru'z-zenb	67
Ġafūr	55, 67, 81, 86
ġaniyy	52
Ġaniyy	86
ġaraḫ	61
ġayb	125
ġazā	77
ġazab	101

gece	73, 75, 76, 91, 101, 107, 110
giryān	75
gökler	57, 69
gönleg	80
ġufrān	81, 86
ġurbet	120
ġūşe-i vaḫdet	75
gül	107
ġünāh	68, 69, 73, 74, 81, 90, 97, 108, 111
ġündüz	73, 75, 76, 91, 101, 107, 110
ġürāf	93
ġürüh-ı cāhilin	57

H

ḫabīb	111, 120
Ḥabīb	23, 26, 40, 60, 61, 63, 66, 69, 75, 79, 88, 89, 98, 99, 107, 119, 120
Ḥabībullāh	80, 106, 113
Ḥabīr	67, 94
ḫabl-i metin	53
ḫācāt	126
ḫacc	53, 81
ḫācet	98
ḫācet-i çāre-sāz	73
ḫadd [u] 'aded	68
ḫadd u ḫadr	125
ḫādī	53, 98, 122
Hādī	81, 91
ḫadīş	64, 105, 106, 110, 114, 115, 116, 117, 118, 120
ḫāk	56, 71
Ḥakīm	55, 67
Ḥaḫḫ	52, 53, 54, 55, 59, 60, 61, 63, 64, 67, 71, 77, 78, 79, 81, 83, 87, 91, 92, 94, 95, 96, 98, 99, 100, 101, 102, 103, 105, 106, 107, 108, 109, 111, 113, 114, 115, 117, 119, 121
Ḥaḫḫ Te' ālā	53, 79, 96, 98, 105, 109, 114, 119
ḫalāş <i>bul-</i>	61
ḫalāş <i>êt-</i>	83
ḫāl-i ekmel	105

īmān	69, 83, 89, 99, 118, 119	Kisra	64
in'ām	96	kitāb	60, 70, 71, 73, 119, 121, 123, 126
ins	55, 67	Kitāb	70, 77, 78, 83, 84, 123, 125
i' tikād	63	kitāl	43, 44, 64
irsāl	91	ḳudret	56, 58, 62, 76, 98, 103, 104
irtişā	116	Ḳur'an	59, 82, 97, 99, 110
işār <i>èyle-</i>	64	Ḳur'an-ı Mübîn	59
işār	64, 101	ḳuşūr	124
İslām	53, 57, 63	ḳuvvet	55, 58, 66
istiğfār	111	küdūr	124
işārāt-ı ḥasen	122	küfrān-ı ni' me	93
izhār <i>èyle-</i>	62	küllî	62
izhār	62, 101	kümmelîn	62
		kürsî	58, 69

K

Ḳābilu't-tevb	67
ḳabr	68
ḳabr ' azābı	53, 70
ḳabz-ı ḳudret	75
ḳadīm	49, 52
Ḳadīm	67
ḳādir	76
Ḳādir	67
ḳadr-şinās	71
kāfir	91, 112
ḳahr <i>èyle-</i>	56
ḳalb	53, 54, 92, 108, 110
ḳalb-i selīm	92
kāmil	57, 66, 70, 108
kām-yāb	106
kān-ı kerem	61
ḳaşd	122
Kāşif-i ehl-i ḥaḳāyık	72
Kātibü'l-vaḥy	65
ḳatl	87
ḳavl-i şaḥîḥ	105, 113
Ḳayşer	64
Ḳayyüm	55, 99
kelām	52, 54
kerem	85
kerem-kān	60
Kerīm	55, 67, 85, 88, 90
Kirdigār	65

L

Lā taḳnaṭū	68
la' in	91
laṭîf	53, 113
Lem-yezel	58, 67, 119
levḥ	58, 69
levḥ-i dil	52
levḥ-i ḳalem	69
Levlāke levlāk	59
Livāu'l-ḥamd	69
liyāḳat	124
luṭf	54, 57, 68, 72, 73, 77, 78, 85, 88, 101, 106, 108
Luṭf-ı Ḥaḳḳ	92
luṭf-ı kerāmet	78

M

Mācid	67
mağdūr	126
mağfîret	92
mağfūr	82, 111
māh	58, 59
maḥbūb	53, 73
maḥlūḳ	100, 114
maḥlūḳāt	68
Maḥmūd	59
maḥşer	84
maḥv ol-	60

Maḥzen-i iḥsān	72	mu ^ʿ allā	53, 69, 72
maḳām	41, 65	mu ^ʿ cizāt	60
maḳbūl	115, 116, 119	mu ^ʿ in	53, 126
māl [u] menāl	56	Mu ^ʿ in	55, 67, 70
māl	56, 64, 77, 82, 92, 101, 102, 103, 104	Mu ^ʿ izz	55
mā ^ʾ	60	mu ^ʿ teber	60, 114
Ma ^ʿ den-i luṭf	72	mūr	56, 61
ma ^ʿ rifet	54	murād	74, 81, 115, 126
ma ^ʿ rūf	66, 81	Mūsā	61
mār	61	muṣaddaḳ	81, 83
Maṭla ^ʿ -ı feyż	72	Muṣtafā	59, 62
mebrūr	65, 111, 126	muṭī ^ʿ	62, 93
mebrūr-ı velī	65	Müctebā	60
meded	68	mülk	75, 92
Mefḥar-i cūd [u] seḫā-i ^ʿ ārifin	72	münker	88
mekr	54, 79, 80, 91, 104	mü ^ʾ min	54, 95, 106, 112, 114, 116, 119
melāl	57	mü ^ʾ minān	113
Melce ^ʾ -ı erbāb	73	mü ^ʾ mināt	109
melek	70, 89	mü ^ʾ minān	53, 89, 102, 109
memāt	77	mürselin	62, 69
Menba ^ʿ -ı maḫz	72	mürüvvet	65, 72, 73
Mennān	55, 67, 97	Müslim	110, 113, 117, 119, 120, 123, 156
merḥamet	114	müslim	92
Meşābīḫ	105, 113, 115, 117	müslimāt	109
meşakḳat	79, 104	müslimīn	109
Meşāriḳ	110, 115, 117	müsrif	91
Metīn	55	Müste ^ʿ ān	55
Metīn-i zü ^ʾ l-ḳaviyy	55	müşkil	54, 63, 125
Mevlā	76, 96	müttefik	113, 117
mevşūf	66, 81	müzekkā	72, 109
meymūn	79		
meyyit	76		
mıṣra ^ʿ	15, 18, 73		
miḫnet	53, 126	naḫīf	71
mir ^ʾ āt	106	naḳl-i şaḫīḫ	115, 117
muḡayyer	123	nālān	75
muḫabbet	63, 98, 104	namāz	53
muhācir	66	nā-merd	125
Muḫammed	59, 85, 91, 105	na ^ʿ im	121
Muḫīb	60	nār	52, 58, 61, 69, 70, 93, 99, 112, 122
muḫtāc	113, 125	nār-ı caḫīm	122
Muḫīm	67	nār-ı Nemrūd	61
		nār-ı ^ʿ azāb	99

N

Nāşır	55, 67	‘ Alim	67
naşib	74	‘ ālim	70, 105, 107, 108
nāşih	88	‘ amel	71, 112, 115
naşūh	100	‘ āmil	66, 89, 110
nażar	57, 73, 98, 103, 107	‘ āmm	53, 59, 63
nażif-i pür-me‘ ān	72	‘ ankā	56
nāzik	57	‘ Ā’işe	113
nebātāt	56	‘ Arabī	124
nebī	64, 111	‘ Ārifu’l-vaqt	106
Nebī	111, 121	‘ Arş	58
Nebiler Serveri	60, 117	‘ arş-ı a‘ lā	69
necāt	60, 61	‘ aşel	56
nefs	78, 85, 93	‘ āşī	74, 76
nehce-i aḥbāb	72	‘ Āşī	89
nehy-i münker	81	‘ asker	77
nesh̄ èyle-	78	‘ Aşere-i Mübeşşere	66
nevm-i rāhat	110	‘ āşık	69
nezīr	60	‘ aṭā	54, 72, 76, 95, 101, 126
nihān	52, 62	‘ Aṭūf	67
ni‘ met	56, 78, 93, 125	‘ avn	123
nīşār èyle-	64	‘ avn-ı hidāyet	98
niyāz	53, 55	‘ ayb	74, 124, 125
niyyāt	115	‘ azāb	53, 65, 70, 82, 94, 112
Nūh	61	‘ azīm	52
nūr	54, 61, 76, 108, 125	‘ Azīm	67, 82, 85, 86, 88, 90, 91, 100
Nūr-ı Aḥmed	61	‘ Azīmü’ş-şān	78
Nūr-ı maḥz-ı māh-ı ‘ ālem	59	‘ Azīz	55, 67
nücūm	122	‘ işk	69
nüh felek	23, 89	‘ ibādet	68, 77, 90, 123
		‘ İbādet	77
		‘ ibret	57, 58, 98
‘ abd-i a‘ lā	102	‘ iḳāb	99
‘ Abdurrahmān bin ‘ Avf	116	‘ ilm	57, 69, 106, 108, 109, 120
‘ Ābid	67	‘ ilm-i nāfi‘	109
‘ ābid	70	‘ ilmiḥāl	109
‘ afv èt-	68	‘ ināyet	74, 92, 98
‘ afv	97, 111	‘ İsā	61
‘ ahd èt-	83	‘ işyān	68, 73, 86, 97
‘ ahd	83, 84	‘ izzet	54, 69, 75, 81
‘ akl	56, 58, 76	‘ Oşmān bin Maz‘ ūn	114
‘ Aḳl-ı evvel	72	‘ Oşmān bin ‘ Afān	123
‘ ālem	52, 59, 62, 76, 95, 114, 126	‘ Oşmān	65, 114, 123
‘ Alī	42, 65	‘ Ömer	64, 65

‘ömr 53, 68, 113
‘uḳbā 52, 92, 99, 107, 114, 120, 126

’emīn 70
’uṣūl 62

P

pādiṣāh 52, 55, 58, 61, 68, 75, 90
Pādiṣāh-ı berr u baḥr 55
penāh 68, 124
peygamber 24, 60
Peygamber 64
pīṣ u kem 89

R

Rabb 55, 77, 81, 82, 86, 125
Rabb-i Ḥallāk 86
Rabbu’l-’enām 74, 88
Rabbu’l-’ibād 86
Rabbu’l-’izzet 75
Rabbü’l-Ġafūr 67
Rabbü’l-’ālemīn 54, 89
Raḥīm 55, 67, 81, 86
Rāḥimīn 124
raḥm eyle- 95, 114
Raḥmān 85
raḥmet 53, 54, 68, 69, 70, 74, 81, 85,
87, 88, 92, 96, 98, 100, 104, 107, 114,
124, 125
Raḥmeten li’l-’ālemīn 59, 106
Raḥmet-i rıdvān 53, 107
Ra’ūf 67
rāvī 106, 113, 114, 115, 116, 117, 120
Rāziḳ 55
recā 59
refiḳ 40, 63, 68, 125
reng 56
resūl 41, 64, 106
Resūl 62, 65, 73, 76, 77, 78, 80, 81, 82,
107, 108, 112, 114, 118, 123
Resūl-i mu’teber 114

Resūlullāh 54, 59, 60, 64, 105, 106,
113, 118

Revāḥī 74, 126
Rezzāk 67, 86
Rızā-i Ḥaḳḳ 101
rızk 76
ribā 102
risālet 61
rivāyāt-ı ṣaḥīḥ 121
rivāyet 70, 105, 110, 113, 115, 117, 118,
120, 121, 122, 123
rūḥ 59, 60, 66, 105
Rūḥ-ı pāk 59, 61
rūz 55, 63, 68, 73, 79, 94, 98, 119, 125
rūz-ı cezā 55
rūz-i maḥşer 73, 79, 98, 125

S

şābir 69, 77, 82
şābit ḳadem 83
şabr 78
şabūr 58
şadef 56
şādıḳ 69, 100
Şādıḳu’l-va’ di’l-’emīn 59
Şaḥḥāḥ 123
Şāḥib-i kitāb 119
şāḥib-i me’ārif 108
Şāḥib-i mi’rāc 59
Şāḥib-i raḥm 114
Şāḥibu’l-ġār 40, 63
Şāḥibu’r-re’y-i ferāset 72
Şāḥibü’l-ḥilm 41, 65
şahīḥ 110, 115, 117, 121
şalāt 66, 81, 89
şāliḥ a’ māl 90, 92
sālik 70
Şamed 55
Şānī işneyn izḥumā fi’l-ġār 64
sa’ādet 65, 78
sa’īd 19, 53, 65, 73, 109
sa’y eṭ- 112
şavāb 71

teşrih <i>èt-</i>	118	vefâ <i>èyle-</i>	83
tevbe	24, 61, 99, 100, 111	Vefiyy	22, 67
Tevbe	111	Vehhâb	67, 93
tevcih	84	velâyet	61
tevfik	125	veli	57
tevfik	68	vird	99
tevhid-i Hakk	121	vird <i>èt-</i>	53, 121
Tevvâb	67	vird <i>èyle-</i>	75
tig-i mehâb	65	vuhus	58, 61
Tirmizi	116, 118, 121	vücüd	52, 58, 73
Türki	124		
Ṭahâ	60	Y	
Ṭalhâ	105, 121	Yâr-i Hudâ	108
tâ' at	90, 123	Yâsin	60
tâ' ât	77	Yemîn	83
ṭavâf	107	yemîn [u] ' ahd [u] va' d	83
ṭıfl	87	yêrler	57, 69
ṭîn	60, 106	yevm-i kıyâmet	117
<i>ṭoyla-</i>	62	yevm-i maşser	99, 122
tuyür	58, 61	yevm-i şerif	114
		Yûsuf	79, 80
U		Yûsuf Süresi	79
uf <i>86</i>			
uhrâ	125	Z	
umûr	126	zâhid	70
uşul	59	zâhir	84, 91, 100
		Zâhir	67
Ü		zâkir	69
ümîd	85	zâlim	117
ümmet	62	zamân	60, 64
		za' if	57, 71
V		zebûn	68
Vâhid	55, 67, 90	zehr <i>èyle-</i>	56
vâ' iz	88	zekât	53, 81
va' z u naşihat	110	Zeliḩâ	26, 43, 79, 80
Vâriş-i mülk	56	zelil	75
vaţan	118	zenb	67, 68, 85, 97, 111
Ve' d-đuhâ	23, 60	zerre	56, 68, 71, 102, 103
Ve' ş-şems	23	Zerre	62
vebâl	92, 98	zevâl	22, 55
vech-i ḩasen	87	zevi'l-ḩurbâ	88
vefâ	79, 83, 84	Zeyd	119, 123
		zeyn	109

Zi'n-nūreyn	65	zūlm	78, 90, 93, 97
zibā	53, 72	zūlmet	57, 117
zīkr	52, 54, 110	Zü'l-celāl velā-yezāl	22, 55
Zīkr	88	Zübde-i eṭvār-ı zibā-i fūhūm	72
zillet	57, 73, 112	Zübde-i ra' nā	72
zindān	112	zūhd	110
ziyāret	107, 118	Zūlfikār	44, 65